

INVESTIGACIÓ

Producció pròpia, 2018

Taxa de reincidència en la llibertat condicional i d'inactivitat delictiva a 3r grau a Catalunya

Autors

Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal

Any 2019

Taxa de reincidència en la llibertat condicional i d'inactivitat delictiva a 3r grau a Catalunya

Equip de treball

Autors:

Manel Capdevila Capdevila (coord.) (*responsable d'investigació*)
Marc Cerón Riera (*cap de l'Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal*)
Berta Framis Ferrer (*tècnica de recerca de la Unitat d'Investigació*)
Marta Ferrer Puig (*excap de l'Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal*)
Marta Blanch Serentill (*investigadora col·laboradora*)
Margalida Ferrer Pons (*tècnica de recerca becada*)
Aïda Escarré Borràs (*tècnica de recerca becada*)
Andrea Arnalda Muñoz (*tècnica de recerca becada*)
Pablo Romero Seseña (*tèctic de recerca becat*)
Ainhoa Torrado Sánchez (*tècnica de recerca becada*)
Aida Piñol Noguero (*treball de camp*)

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 No adaptada de Creative Commons el text complet de la qual es troba disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obra derivada.

Índex

0.	Introducció	8
1.	Estat de la qüestió	15
1.1.	Marc legal	15
1.1.1.	Situació actual de l'LC a Espanya i a Catalunya	15
1.1.2.	La Llibertat Condicional a Europa	27
1.1.3.	Article 86.4 de l'RP (amb control telemàtic o sense).....	33
1.1.4.	Les Unitats Dependents (UD)	38
1.2.	Evolució de les estadístiques penitenciàries.....	41
1.2.1.	Dades generals sobre la població penitenciària.....	41
1.2.2.	Dades sobre la llibertat condicional i el 3r grau	46
1.2.3.	Modalitats de compliment de 3r grau: unitats dependents i art. 86.4 de l'RP.....	50
1.3.	Actualització bibliogràfica.....	51
1.3.1.	Investigacions sobre la llibertat condicional	52
1.3.2.	Investigacions sobre control telemàtic.....	59
1.3.3.	Estudis sobre les unitats dependents.....	62
2.	La recerca	66
2.1.	Finalitat	66
2.1.1.	Objectius	66
2.2.	Metodologia	67
2.2.1.	Població estudiada	67
2.2.2.	Recollida i processament de les dades	70
2.2.3.	Fitxa tècnica de la recerca	70
2.2.4.	Variables de l'estudi	71
2.2.5.	Calendari de la recerca	72
3.	Taxa de reincidència de la llibertat condicional i taxes d'inactivitat delictiva en medi obert	74
3.1.	El temps de seguiment dels casos	74
3.2.	Evolució dels participants des de l'estudi anterior	76
3.2.1.	Perfil i reincidència dels que han evolucionat positivament enfront dels que han evolucionat negativament en la condemna.....	78
3.3.	Taxa de reincidència penitenciària de l'LC	84
3.4.	Característiques de la reincidència segons la classificació de grau	88
3.4.1.	Segons el delictes i la pena	89
3.4.2.	Segons el nombre de reincidències, el temps que triga a reincidir i la <i>severitat</i> de la reincidència.....	90
3.5.	Característiques de la reincidència en els revocats d'LC.....	92
3.5.1.	Segons el delictes i la pena	93
3.5.2.	Segons el nombre de reincidències, el temps que triga a reincidir i la <i>severitat</i> de la reincidència.....	94

3.6. Característiques de la reincidència segons la progressió gradual fins a la llibertat	95
3.6.1. Segons el delictes i la pena	96
3.6.2. Segons el nombre de reincidències, el temps que es triga a reincidir i la <i>severitat</i> de la reincidència	98
3.7. Taxes d'inactivitat delictiva de l'LC, 3r grau i 2n grau <i>filtrat</i>	100
3.7.1. Resum de les taxes d'inactivitat delictiva en execució penal	104
3.8. El perfil del reincident enfront del perfil del no reincident.....	108
3.8.1. Perfil global	108
3.8.2. Perfil del reincident d'LC	111
3.8.3. Perfil del reincident de 3r grau	112
3.9. Els grups de conglomerats de l'estudi anterior: <i>taxa d'inactivitat delictiva</i>	113
3.9.1. Diferències en la <i>taxa d'inactivitat delictiva</i> entre perfils.....	115
3.10. <i>RisCanvi</i> : predicció i comparativa amb la realitat	116
4. Les unitats dependents	121
4.1. Perfil dels usuaris d'unitats dependents.....	122
4.2. Taxes de reincidència i d'inactivitat delictiva en les UD	126
4.3. El perfil del reincident i les diferències entre UD i grup de control	127
4.4. Unitats dependents en els grups d'estudi (LC, 3r grau i 2n grau <i>filtrat</i>)	129
5. L'aplicació de l'article 86.4 de l'RP (amb control telemàtic o sense)	132
5.1. Perfil dels usuaris	133
5.2. Taxes de reincidència i d'inactivitat delictiva en l'aplicació de l'art. 86.4	137
5.3. Perfil del reincident a qui s'ha aplicat l'article 86.4 (grup d'estudi) i el grup de control	138
5.4. L'art. 86.4 en els grups d'estudi (LC, 3r grau i 2n grau <i>filtrat</i>)	140
6. Revisió de les propostes de la recerca anterior.....	144
6.1. Grau d'acord amb les propostes per a la millora de l'LC	147
6.2. Anàlisi per centres penitenciaris	153
7. Perspectiva de gènere	161
7.1. Les dones que arriben a l'LC i al 3r grau	161
7.2. Les dones que passen per les UD	163
7.3. Les dones que passen per l'art. 86.4	164
7.4. Conclusió: les dones responen millor al medi obert.....	164
8. Discussió de resultats i conclusions	166
8.1. Discussió de resultats	166
8.2. Conclusions de la recerca.....	175
8.3. Propostes.....	177
9. Referències bibliogràfiques	181

Sigles i conceptes

Glossari de sigles

CAS: Centre d'Atenció i Seguiment de Drogodependències

CP: Codi penal

CEJFE: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

CTASP: Comissió Territorial d'Assistència Social Penitenciària

DEVI: Programa de tractament per a interns que han comès delictes violents

DGSP: Direcció General de Serveis Penitenciaris. El 2019 s'ha convertit en la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima, però quan en parlem a la recerca encara era DGSP

FVP: Fiscalia de Vigilància Penitenciària

JVP: Jutjat de Vigilància Penitenciària

LC: Llibertat condicional

LD: Llibertat definitiva

LOGP: Llei orgànica general penitenciària

MPA: Mesures penals alternatives

OPV: Ordre de protecció a la víctima

PIT: Programa individualitzat de tractament

PMOC: Programa marc d'orientació curricular

RisCanvi: Instrument de diagnòstic, basat en la valoració individualitzada i estructurada d'un conjunt de variables preestablertes que utilitzen els professionals de tractament en l'àmbit penitenciari per tal de gestionar les probabilitats d'augment i de disminució del risc dels interns penitenciaris perquè protagonitzin nous episodis de comportaments violents

RP: Reglament penitenciari

SAM: Sistema d'Avaluació Motivacional

SAC: Programa de tractament per a interns que han comès delictes sexuals

SGPRS: Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat

SIJJ: Sistema d'informació de justícia juvenil

SIPC: Sistema informàtic penitenciari català

SPACE: Estadístiques penals anuals del Consell d'Europa

SSAP: Serveis Socials d'Atenció Primària. També anomenats *SSAEP* (Serveis Socials en l'Àmbit de l'Execució Penal) a l'àrea de Barcelona; Serveis Socials Bàsics, UBASP (Unitats Bàsiques d'Atenció Social Primària), i EBASP (Equips Bàsics d'Atenció Social Primària)

UD: Unitats dependents. Habitatges ubicats fora del recinte penitenciari on viuen un grup de penats que compleixen el 3r grau i comencen a fer activitats formatives i laborals en l'entorn comunitari

UE: Unió Europea

Conceptes generals de la recerca

Condemna base o pena base: es refereix al conjunt de condemnes que l'intern compleix de manera ininterrompuda des del moment de l'estudi, tirant endarrere fins al moment del seu ingrés continuat per al compliment de la pena privativa de llibertat, encara que s'acumulin altres causes en el compliment.

Reincidència penitenciària: taxa de reingrés a presó de les persones que han comès un nou delicte després de complir una condemna (pena base), ja sigui sortint des d'una LC o una LD. Ho fem servir en cas que el seguiment de les persones excarcerades sigui de cinc anys o més, com en la resta de recerques del CEJFE en què es donen taxes de reincidència.

Reincidència en execució penal: taxa de reingrés a l'execució penal (ja sigui a presó i/o a MPA) de les persones que han comès un nou delicte després de complir una condemna (pena base), ja sigui sortint des d'una LC o una LD.

Taxa d'inactivitat delictiva: nombre de persones que es mantenen sense tornar al sistema d'execució penal per la comissió d'un nou fet delictiu. Utilitzem aquest concepte de *taxa* quan el seguiment de les persones excarcerades és inferior als cinc anys, ja sigui de tot el col·lectiu o només d'una part.

0. Introducció

En la darrera dècada, un dels objectius del Departament de Justícia, i en concret de la Direcció General de Serveis Penitenciaris (DGSP), ha estat incrementar el nombre de persones en règim obert i especialment en llibertat condicional (LC).

Aquest interès respon a les recomanacions internacionals publicades pel Consell d'Europa i a la literatura científica especialitzada que avala aquestes mesures com una manera eficaç i amb garanties de suport i control per afavorir les possibilitats de reinserció de les persones privades de llibertat. Els estudis i les recomanacions indiquen que un retorn progressiu a la comunitat té un paper important en la reducció de la reincidència penitenciària.

Accions concretes de la DGSP que han avalat aquesta política les trobem en el document *El model de rehabilitació a les presons catalanes* (2011), en què s'assenyalava la necessitat de potenciar la fase de la llibertat condicional que fins llavors s'estava aplicant de manera escassa. La Circular 2/2012, de la DGSP, sobre la gestió, l'execució i el seguiment de la llibertat condicional, va introduir criteris per tal d'actualitzar i simplificar el procediment i millorar-ne l'aplicació.

D'altra banda, el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE) va dur a terme durant l'any 2013 l'estudi *La llibertat condicional a Catalunya* (2014),¹ amb l'objectiu de conèixer les possibilitats d'estendre l'aplicació de l'LC a tots els interns per als quals fos possible i convenient. Es van estudiar els casos de penats que el 2012 es trobaven en compliment de l'LC i, al mateix temps, es van seleccionar dos grups de control: un de persones que es trobaven en aquell moment en 3r grau i l'altre de 2n grau. Aquests últims complien certes condicions objectives per tenir dret a estar classificats en 3r

---

¹ A partir d'ara ens referirem sovint a aquest informe, atès que l'estudi que presentem és la continuació i el seguiment dels casos cinc anys després. El referenciem com a: Capdevila *et al.* (2014).

grau i, en canvi, no hi eren. En total, l'estudi del 2013 es va fer sobre una mostra de 3.340 persones.

La recerca va concloure que majoritàriament hi havia una bona associació entre la classificació dels casos que feia l'equip de tractament del centre penitenciari i les necessitats d'intervenció que presentava cada subjecte. Un 75% dels casos estaven ben classificats seguint aquest criteri. Però encara existia marge (25%) per tal d'incrementar el nombre de persones en 3r grau i en llibertat condicional, sense que això significués (i és molt important remarcar-ho) un augment de la predicció d'incidents dins els centres o de reincidència violenta en la sortida que es fa amb l'eina *RisCanvi*.

Aquell estudi va detectar que la meitat dels expedients d'LC s'iniciaven més tard en relació amb els terminis establerts que permet la legislació, i el motiu principal n'era el retard a iniciar la cadena permissiva (permisos ordinaris de cap de setmana). Dels elements associats als retards s'identificaven, per una banda, els relacionats amb les circumstàncies de l'intern (manca de recursos econòmics, manca de suport familiar i social o haver tingut amb anterioritat regressions de grau). Per una altra banda, també trobàvem altres elements relacionats amb el funcionament de l'Administració per explicar aquest retard (trasllats de centre, excés de burocràcia, mala gestió del programa individualitzat de tractament [PIT], desajustos en els programes específics de tractament, manca de transversalitat dels programes respecte de la classificació de l'intern i la manca de recursos i programes a medi obert).

Tota aquesta informació es va poder obtenir gràcies a un treball metodològic exhaustiu en què, a més de l'anàlisi de les dades empíriques sobre aquests 3.340 subjectes que formava part de l'anàlisi quantitativa de la recerca, es va fer una actualització detallada de la situació de l'LC, interpellant tots els operadors jurídics responsables de la seva aplicació i es va fer una comparativa internacional molt exhaustiva de les diferents modalitats d'aplicació en contextos socials similars al nostre i, per tant, susceptibles de comparació en l'àmbit de política criminal. L'estudi va fer un seguit de propostes i recomanacions derivades del conjunt de resultats empírics obtinguts en la recerca, els resultats de les demandes i opinions dels

professionals implicats i sobretot de les recomanacions internacionals dels organismes competents sobre l'aplicació de la llibertat condicional. L'única part que no va poder oferir l'estudi va ser la taxa de reincidència, que és l'objecte principal de la recerca actual.

En els dos anys següents a la presentació de l'estudi sobre la llibertat condicional, el CEJFE, de comú acord amb la DGSP, va fer una inversió important en formació específica estratègica per als equips de tractament de tots els centres penitenciaris de Catalunya. La finalitat d'aquesta formació pretenia millorar la implementació dels PIT, adaptats al Programa marc d'organització curricular (PMOC) de cada centre i utilitzant de manera habitual les eines de valoració del risc (*RisCanvi*) que s'estaven implementant des del 2010. En el disseny del programa d'aquesta formació específica i estratègica, es va incloure la presentació dels resultats de la recerca sobre la llibertat condicional i les propostes de millora, per tal d'integrar-les en el treball quotidià dels professionals de tractament (treballadors socials, educadors socials, psicòlegs, pedagogs i juristes) i per ajudar-los a millorar la classificació penitenciària del 25% dels interns (sense que això suposés, com hem explicat, un augment del risc de reincidència o d'incidents dins del centre). En la recerca actual es presentaran algunes dades d'aquella experiència formativa.

En Capdevila *et al.* (2014) fonamentàvem que calia augmentar la concessió de la llibertat condicional d'acord amb tres arguments: 1) arguments de política penal i penitenciària, 2) arguments econòmics, i 3) arguments d'efectivitat criminològica.

Respecte dels arguments de política penal i penitenciària, aportàvem les xifres d'encarcerats tant a Espanya com a Catalunya, que s'havien doblat en els primers deu anys del segle XXI sense que això es correspongués amb un augment de la criminalitat en el mateix període. La taxa de població penitenciària espanyola és de les més altes d'Europa. La durada mitjana de presó efectiva a Espanya també és de les més altes de les europees, i això tenint en compte que en el moment de finalitzar aquell estudi la pena permanent revisable no havia entrat en vigor. Els requisits temporals per a la concessió de l'LC són dels més exigents entre els demanats en les polítiques

penitenciàries de la UE-28 i amb un nombre més gran de requisits addicionals per complir. Tot plegat fa que el percentatge d'interns que finalitzin en LC sigui dels més baixos d'Europa.

Respecte als arguments econòmics, tot i que no hi ha estudis fiables respecte del cost econòmic real de les mesures d'execució penal, hi ha un consens generalitzat a atribuir que la supervisió en llibertat té un cost més baix de despeses que mantenir la persona en règim tancat.

Respecte dels arguments d'efectivitat criminològica, els estudis recollits incideixen que les mesures en medi obert són més efectives per treballar el procés de reinserció que les mesures en medi tancat. Alhora, la supervisió és més efectiva si es basa no només en mesures de control, sinó si també s'hi inclouen mesures de tractament. I si el focus d'intervenció se centra en la població de risc mitjà i alt de cometre nous delictes i s'abandona la tendència de tractar també de manera especialitzada les persones amb risc baix de reincidència (80% dels penats), s'optimitzarà la distribució de recursos i diners de manera més eficient i efectiva. Molts dels estudis referenciats en aquesta recerca continuen confirmant que sortir en LC facilita la voluntat del penat per optar pel desistiment del delicte i rebaixa la taxa de reincidència. Per tant, cal fomentar-la sempre que sigui possible.

L'any següent a l'estudi sobre la llibertat condicional, el CEJFE va actualitzar *La taxa de reincidència penitenciària a Catalunya (2015)*,² que analitzava un altre grup de població penitenciària que havia sortit en llibertat definitiva o llibertat condicional l'any 2010 i que s'havia seguit fins al 2014 per saber si havia tornat a reincidir. Els resultats d'aquell estudi van situar la taxa general penitenciària en el 30,2%, la més baixa obtinguda en els 25 anys d'estudi que el CEJFE ha dut a terme. Pel que fa a la reincidència segons la classificació que tenia el penat en el moment de la sortida, els resultats eren encara més positius per a les persones que havien sortit en LC: un 11,6% de reincidència penitenciària. La taxa de 3r grau era un 18,1% i la de 2n grau, un 34,3%. Aquestes dades

---

² A partir d'ara ens hi referirem com a: Capdevila *et al.* (2015).

corroboraven les propostes fetes pel Consell d'Europa i la literatura internacional respecte de la conveniència de fomentar i facilitar l'accés de manera gradual a la llibertat des del mateix compliment de la condemna.

No obstant aquestes dades objectives —ja publicades—, en els darrers cinc anys la legislació espanyola i part de l'opinió pública han anat en sentit contrari a aquestes propostes, sense dades objectives que ho avalin. S'han implementat dues modificacions legals recents d'ampli ressò en la política criminal d'aquest país: la Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, de Codi penal, i l'entrada en vigor de la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'estatut de la víctima del delictes, com explicarem a continuació. Ambdues lleis entorpeixen el foment i l'aplicació de la llibertat condicional i el 3r grau penitenciari, sense que hi hagi al darrere, com hem dit, cap estudi empíric que ho avaluï en termes d'eficàcia o eficiència. S'ha volgut fer creure que aquestes mesures legislatives serviran per protegir la societat de noves reincidències quan els resultats dels estudis s'entesten a demostrar tot el contrari.

Passats aquests cinc anys des de la publicació de la recerca sobre la llibertat condicional a Catalunya, hem volgut saber què ha passat amb els 3.340 subjectes que formaven part de la mostra, en termes de reincidència, però també en termes d'inactivitat delictiva per a aquells casos en què el temps de seguiment no arribi al període estàndard que utilitzem en els nostres estudis per parlar de reincidència, que és de cinc anys. Una part important de la mostra es trobava en situació de presó en el moment de finalitzar l'estudi anterior i, si bé es cert que la majoria ja ha sortit, no tots compleixen les condicions de temps de seguiment per poder comparar taxes de reincidència, per la qual cosa aquest no és un estudi de reincidència en el sentit estricte com el que fem servir en les sèries publicades.

Aquesta serà també la primera investigació que fem sobre dues mesures concretes del 3r grau: l'aplicació de l'art. 86.4 del Reglament penitenciari (RP) (amb control telemàtic i sense) i l'ús i efectivitat de les unitats dependents. Es dedicaran diferents apartats a explicar què són, com funcionen i quin és el perfil dels interns que hi accedeixen, i els resultats en termes d'inactivitat delictiva.

El lector trobarà en l'apartat 1 un estat de la qüestió, en què s'actualitzarà el marc legal nou que s'ha generat en aquests cinc anys que han passat des del darrer estudi, l'evolució que han seguit les estadístiques penitenciàries i una actualització bibliogràfica europea sobre el tema, i es farà un èmfasi especial en l'ús que fa Europa del control telemàtic com a eina de gestió i de control penitenciari. També sobre l'ús i la gestió de les unitats dependents en altres contextos europeus.

L'apartat 2 recull els objectius, la metodologia i el tipus d'anàlisi de dades de la recerca.

A partir de l'apartat 3 es presenten els resultats. En primer lloc, de caràcter general i distingint, com ja hem dit, les taxes de reincidència en aquells casos en què s'ha pogut garantir el seguiment complet (bàsicament les persones que es trobaven ja en llibertat condicional) i les taxes d'inactivitat delictiva, en els casos de persones que en l'estudi anterior es trobaven encara en 3r grau o 2n grau i que fa menys temps que són fora sense control de l'Administració penitenciària.

Els apartats 4 i 5 es dediquen a analitzar, respectivament, les unitats dependents i l'aplicació de l'art. 86.4 (amb control telemàtic o sense) i aporten dades noves per al lector, però també per a la DGSP, sobre el perfil d'usuaris que hi arriben i les taxes d'inactivitat delictiva que presenten en funció d'aquests perfils.

L'apartat 6 fa una revisió de les propostes de la recerca anterior i n'analitza la implementació i l'acceptació que ha tingut en el sistema penitenciari català.

L'apartat 7 fa un tall transversal de tota la recerca des de la perspectiva de gènere, i avalua allò que diferencia les dones dels homes en tots els apartats de què hem tractat a la investigació i busca l'especificitat que les identifica.

L'apartat 8 presenta la discussió de resultats, conclusions i propostes i, finalment, l'apartat 9 recull les referències bibliogràfiques.

Com ja és habitual en el llibre d'estil del CEJFE, hi ha un apartat d'annex en què es presenten en Excel tots els resultats empírics que sustenten cadascun

dels apartats. En aquest cas, hi ha cinc annexos relacionats amb cadascun dels apartats de resultats.

Finalment, el lector trobarà en la nostra pàgina web dins, del catàleg d'investigacions, un resum executiu de la recerca, pensat per a aquells lectors que volen tenir les principals dades, conclusions i propostes de manera resumida. També tres butlletins estadístics amb les dades de les unitats dependents, l'aplicació de l'art. 86.4 i de perspectiva de gènere.

Complementària a tota aquesta informació, el lector també trobarà dins de la pàgina web del CEJFE i en la pestanya específica de recerca i de dades obertes la base de dades completa i anonimitzada per fer les anàlisis o metaanàlisis que altres investigadors estimin convenients, utilitzant les dades que hem extret d'aquesta recerca.

1. Estat de la qüestió

Com hem dit a la introducció, passats aquests cinc anys, és convenient revisar i actualitzar l'estat de la qüestió, tenint en compte els canvis importants que s'han produït en el nostre context legal, amb l'enèsima reforma de la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi penal.³

També és convenient conèixer si la realitat a Europa ha seguit la mateixa línia de canvis, si la literatura científica ha aportat noves evidències durant aquest temps respecte de l'aplicació de la llibertat condicional i altres mesures de medi obert en el compliment de penes de presó i quina ha estat l'evolució de les estadístiques penitenciàries.

1.1. Marc legal

El marc legal el centrarem en dos temes que han variat de l'estudi anterior: 1) la reforma del Codi penal amb la Llei orgànica 1/2015, i 2) la nova Circular 1/2017 d'aplicació de la llibertat condicional a Catalunya.

1.1.1. Situació actual de l'LC a Espanya i a Catalunya

Entre les diverses mesures i els canvis d'aquesta reforma de Llei orgànica 1/2015 del Codi penal que tenen impacte en la llibertat condicional, destaquem:

- La llibertat condicional passa a ser una modalitat de suspensió de l'execució de la pena que resti pendent de complir fins a l'obtenció de la llibertat definitiva.
- Se suprimeixen les faltes i es creen nous delictes lleus (llibre III del CP).
- S'instaura la *presó permanent revisable* per als delictes més greus (arts. 33, 35, 36, 76, 78 bis i 92 del CP).

---

³ El Codi penal espanyol s'ha modificat en trenta ocasions, segons Carmen Armendáriz León (juny 2015): "Líneas generales de la reforma del Código Penal", en *expansion.com*, consultat el 4 de gener del 2019.

La nova Llei orgànica, a més d'incloure canvis pel que fa a alguns termes, requisits, períodes temporals i condicions per a la llibertat condicional, també ha introduït nous tipus de llibertat condicional: la llibertat condicional de primaris i la llibertat condicional per a les penes permanents revisables. Per començar, alguns dels tipus de llibertat condicional han passat a estar regulats per altres articles. Entre d'altres, la llibertat condicional per a persones septuagenàries o amb patiments inguaribles es regulava anteriorment a l'article 92 del CP, mentre que ara queda regulada en l'article 91 en la seva nova versió.

La regulació legal de l'LC està recollida en la secció 3a del capítol III del títol III del CP (art. 90 a 93), i en el capítol I del títol VIII de l'RP (art. 192 a 201).

La llibertat condicional continua sent l'últim grau del sistema d'individualització científica a través del qual es compleixen les penes privatives de llibertat a Espanya (art. 72 LOGP). Aquesta disposició es reforça a l'art. 192 RP, segons el qual els penats classificats en 3r grau que reuneixin la resta de requisits establerts a l'efecte en el Codi penal (art. 90 i següents) poden complir la resta de la condemna en situació d'LC —fora de la presó sota la tutela i supervisió de l'Administració penitenciària. Això no ha variat.

Aquesta excarceració està condicionada al fet que l'intern alliberat condicional no torni a cometre un altre delictes i que s'observi el compliment de les regles de conducta que se li han imposat. L'intern haurà de trobar-se periòdicament fora del centre amb el personal dels Serveis Socials penitenciaris que exerceixen sobre els alliberats condicionals una funció de control i seguiment i informen el Jutjat de Vigilància Penitenciària (JVP) de qualsevol incidència que es produeixi. El que sí que ha variat és que l'execució de la pena ha estat suspesa i condicionada al seu compliment correcte, ja que, en cas contrari, i sempre que el JVP dictamini la revocació del gaudiment de la llibertat condicional, s'hauria de reiniciar íntegrament el compliment de la pena amb efectes des del dia de l'aprovació de la llibertat condicional per part del JVP.

Condicions d'accés als diferents tipus de llibertat condicional

Per accedir a la llibertat condicional bàsica cal complir tres requisits (art. 90 del CP):

- 1) Trobar-se classificat en 3r grau de tractament penitenciari.
- 2) Haver extingit 3/4 parts de la condemna.
- 3) Que s'hagi observat en l'intern bona conducta. Es valora la personalitat del penat, els seus antecedents, les circumstàncies del delictes comès, la rellevància dels béns jurídics que es podrien veure afectats per una reiteració delictiva, la conducta del penat durant el compliment de la pena, les circumstàncies familiars i socials i els efectes que es puguin esperar de la suspensió de l'execució i del compliment de les mesures que siguin imposades. Que el penat hagi satisfet la responsabilitat civil.

Els dos primers requisits (1 i 2) impliquen criteris automàtics d'aplicació, mentre que el tercer (3) té un component clarament discrecional i susceptible de moltes interpretacions en funció de la ideologia i de la predisposició dels agents judicials que l'han d'aplicar.

A més, dins d'aquest tipus de llibertat condicional, cal considerar dos casos excepcionals: els penats per delictes de terrorisme i/o de crim organitzat. En aquests casos, a més dels requisits prèviament esmentats, es requereix que el penat compleixi dues condicions més:

- a) Que el penat mostri signes inequívocs d'haver abandonat els fins i mitjans terroristes, mitjançant una declaració expressa de rebuig a les activitats delictives i d'abandonament de la violència i una petició expressa de perdó a les víctimes del delictes, o bé que els informes tècnics acreditin que el penat està realment desvinculat de l'organització criminal/terrorista i de l'entorn i grups il·legals.
- b) Que el penat col·labori activament amb les autoritats, ja sigui impedit la producció d'altres delictes per part de la banda armada, de l'organització o del grup terrorista; atenuant els efectes del delictes; facilitant la identificació, la captura i el processament dels responsables dels delictes terroristes, i

facilitant l'obtenció de proves o impeding l'actuació o el desenvolupament de les organitzacions o associacions de les quals hagi format part o amb les quals hagi col·laborat.

L'article 90 del CP també regula dos tipus més de llibertat condicional: la modalitat qualificada i la modalitat de primaris.

En el cas de la modalitat qualificada, cal que es compleixin els requisits següents: *a)* que hagin passat 2/3 parts de la condemna; *b)* que el penat hagi participat en activitats laborals, culturals o ocupacionals (o bé de manera continuada, o bé de manera que es consideri que han estat suficientment aprofitades amb relació a les circumstàncies personals i delictives), i *c)* que s'acreditin les condicions de la llibertat condicional bàsica, excepte els criteris de tipus temporal. A més, aquest tipus de llibertat condicional es pot avançar fins a 1/2 part de la condemna si, a més de tots els criteris de les llibertats condicionals anteriors (excepte els temporals), el penat acredita la participació efectiva i favorable en programes de reparació a les víctimes o en programes de tractament o desintoxicació, si escau.

Pel que fa a la modalitat de primaris, els criteris que el penat ha de complir són: *a)* estar complint la primera condemna i que no superi els tres anys de duració; *b)* que hagi extingit la meitat de la condemna; *c)* que compleixi els criteris de la llibertat condicional bàsica (excepte la temporalitat), i *d)* que hagi participat en activitats laborals, culturals o ocupacionals (o bé de manera continuada, o bé de manera que es consideri que han estat suficientment aprofitades amb relació a les circumstàncies personals i delictives).

A més dels tipus anteriors, regulats en l'article 90 del CP, també hi ha altres tipus de llibertat condicional regulats en els articles 91 i 92 del CP.

L'article 91 del CP regula la llibertat condicional de persones septuagenàries o amb patiments inguaribles. S'estableix que els penats que tinguin o facin els setanta anys durant l'extinció de la condemna, i sempre que compleixin els requisits necessaris per obtenir qualsevol de les LC anteriors (excepte els requisits temporals), poden obtenir la llibertat condicional. Aquest mateix criteri s'aplica a malalts molt greus amb patiments incurables quan ho acreditin els

informes mèdics necessaris. En cas que el perill per a la vida de l'intern sigui patent, i s'acrediti adequadament, es pot concedir la llibertat condicional al penat sense necessitat que s'acrediti cap dels requisits esmentats anteriorment (sempre després d'una valoració de la perillositat de l'intern). En aquest cas, el penat està obligat a facilitar al servei mèdic penitenciari o a l'òrgan corresponent la informació necessària per valorar l'evolució de la malaltia.

En l'article 92 del CP es regula la llibertat condicional en casos de *presó permanent revisable*. S'estableix que, per poder accedir a aquesta modalitat, és necessari: a) haver complert vint-i-cinc anys de la condemna; b) que el penat es trobi classificat en 3r grau, i c) que el tribunal, a la vista de la personalitat del penat, els seus antecedents, les circumstàncies del delictes, la rellevància dels béns jurídics que es podrien veure afectats per la reiteració delictiva, la conducta durant el compliment de la pena, les circumstàncies familiars i socials, els efectes que s'esperin de la concessió de la llibertat condicional i del compliment de les mesures imposades, pugui establir l'existència d'un pronòstic favorable de reinserció social.

Finalment, i mentre continuï vigent l'article 197.1 de l'RP (Reial decret 190/1996, de 9 de febrer), es pot continuar aplicant la via de retorn voluntari de penats estrangers no residents legalment a l'Estat espanyol o espanyols residents a l'estranger, perquè puguin gaudir de la llibertat condicional al seu país de residència i sempre que prestin la seva conformitat a les mesures de seguiment i de control que es proposin en cada cas. En aquests casos, doncs, es demana al país de residència l'aplicació de les mesures de seguiment i de control de la llibertat condicional previstes en la legislació interna del país en qüestió. Per tal de poder iniciar el procés, es requereix comunicar al Ministeri Fiscal, amb antelació, les propostes de llibertat condicional de penats estrangers juntament amb un resum breu de la seva situació penal i penitenciària, en què es facin constar les dates de compliment de les terceres parts i de les tres quartes parts de la condemna.

Gestió, seguiment i control de la llibertat condicional

La iniciació de l'expedient per concedir la llibertat condicional l'ha de fer la junta de tractament, amb l'antelació corresponent perquè no hi hagi cap retard en la concessió d'aquest benefici (art. 194 de l'RP). La Circular 1/2017 de la Direcció General de Serveis Penitenciaris (DGSP, a partir d'ara) especifica que aquest temps ha de ser de tres mesos abans que s'hagin complert els diferents terminis que estableixin els supòsits d'aplicació dels diferents tipus de llibertat condicional. En cas que una persona penada sol·liciti la llibertat condicional, aquesta s'ha de començar a tramitar quan es compleixin els requisits temporals, de classificació i de bona conducta. En aquelles persones penades amb anterioritat a l'entrada en vigència de la Llei orgànica 1/2015 i que compleixin els requisits per a la llibertat condicional de primaris, després d'una valoració prèvia, s'ha d'iniciar l'expedient de llibertat condicional un cop informada i escoltada la persona sobre el règim i les condicions de compliment de la llibertat condicional.

L'expedient, que ha de ser impulsat i configurat per les unitats de gestió penitenciària (UGP), ha de contenir tot un protocol de documents explicats en l'article 195 de l'RP. A part dels documents acreditatius, el penat ha de complir les condicions i els requisits objectius que hem explicat, i dels quals en destaquem:

- 1) Informe pronòstic d'integració social, emès per la junta de tractament d'acord amb el que estableix l'article 67 de la LOGP i també l'art. 195 de l'RP, en què els diferents membres de l'equip multidisciplinari han de manifestar els resultats aconseguits pel tractament.
- 2) Un judici de probabilitat sobre el comportament futur del subjecte en llibertat. En aquesta avaluació, a més de l'eina *RisCanvi* (escala d'avaluació i gestió del risc), caldrà tenir en compte el conjunt de recursos personals i socials, els factors de protecció i l'impacte dels programes de tractament en la persona i en el seu desenvolupament progressiu. Igualment, també caldrà valorar les variables estàtiques (tipologia delictiva, anys de condemna, constància de reincidència

anterior, etc.), tot i que aquestes variables no poden justificar en cap cas la formulació de propostes desfavorables.

Tot el que s'ha esmentat anteriorment s'ha de tenir en compte en l'expedient per a la concessió de la llibertat condicional. En el supòsit que no es corresponguin els requisits en la persona penada de cara a la concessió de la llibertat condicional, la junta de tractament no inicia l'expedient, però informa la persona penada de l'acord que s'adopta i de la possibilitat de recórrer aquesta decisió davant del jutge de vigilància penitenciària per a la defensa dels seus interessos. A més, caldrà que la junta de tractament programi la revisió d'aquesta decisió, en un termini màxim de sis mesos, d'acord amb el nivell d'acompliment d'un nou PIT en què constin els objectius que cal assolir, així com el temps que caldrà per fer-ho.

Un cop la persona ha fet la manifestació del lloc de residència, s'ha de sol·licitar als Serveis Socials en l'àmbit de l'execució penal (SSAEP) l'acta d'acolliment i l'acta de control i de seguiment, després que la persona penada les hagi acceptat.

Quan la persona penada és excarcerada, se li ha de notificar que té obligació de posar-se en contacte amb els SSAEP l'endemà de l'excerceració o en el termini d'un dia hàbil en cas de festiu. A més de l'equip multidisciplinari que gestiona cada cas, cada alliberat condicional té un professional assignat, responsable directe de l'evolució del programa de treball individual. El nivell de seguiment del penat pot ser intensiu, ordinari o avançat, i les compareixences del penat poden ser quinzenals, mensuals o trimestrals. Els nivells de seguiment, així com les compareixences, hauran de ser revisades periòdicament per l'equip multidisciplinari. Tot el que s'ha esmentat anteriorment, així com qualsevol canvi en les condicions que puguin afectar la llibertat condicional del penat, ha de quedar plasmat en els informes corresponents per tal que en quedi constància en l'expedient personal del penat.

Regressions i revocacions de la llibertat condicional

El no compliment de les condicions i regles de conducta del pla de treball individualitzat del penat (si és reiterat i no reconduït mitjançant altres mesures), així com la comissió d'un nou delictes, poden suposar o bé canvis en el pla de treball de la persona penada, o bé l'elevació d'una proposta de revocació de la llibertat condicional al titular del Jutjat de Vigilància Penitenciària responsable del seguiment de l'execució de la mesura penal (Circular 1/2017).

És responsabilitat dels SSAEP informar la persona afectada de la resolució que prengui el jutge de Vigilància Penitenciària, així com prendre les mesures necessàries per evitar que la notificació d'aquesta decisió derivi en algun incident que s'hi associï. En cas que la persona hagi de reingressar a presó, ho farà al centre penitenciari més proper al seu domicili. Un cop la persona hagi reingressat després de la revocació de la llibertat condicional, li haurà de ser aplicat el règim ordinari fins que la junta de tractament en faci una nova classificació (article 201.3 de l'RP), sempre valorant de manera adequada el principi de flexibilitat penitenciària en la classificació i, si escau, l'avançament del període de revisió del cas.

Principals canvis en l'LC a partir de la LO 1/2015

La Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, ha modificat els articles 90, 91 i 92, i ha suprimit l'article 93 del CP. Segons el preàmbul d'aquesta última modificació, els supòsits de concessió de la llibertat condicional de l'antiga regulació no han estat modificats de manera substancial. Tot i així, sí que s'hi han introduït tres canvis importants, els quals es presenten a continuació.

1. El primer canvi fa referència a la llibertat condicional per a primaris (per la qual el penat podria aconseguir la llibertat condicional un cop extingida $\frac{1}{2}$ part de la condemna, sempre que la condemna no sigui per un delictes sexual), que en la versió anterior no existia, i que va dirigida a oferir noves possibilitats d'obtenir la llibertat a les persones penades primàries que tenen un pronòstic favorable de reinserció.
2. El segon canvi és el referent als períodes temporals de la llibertat condicional que, en la versió anterior, es regulaven en l'article 93

(mentre que ara es regulen en l'article 90). En la versió anterior, el temps que es passava en llibertat condicional es comptabilitzava com a temps de compliment de la pena. En canvi, després de la LO 1/2015, de 30 de març, s'entén la llibertat condicional com la suspensió de l'execució de la resta de la pena, durant el període de temps pendent fins a l'assoliment de la llibertat definitiva. Si durant aquest període de temps (és a dir, durant la llibertat condicional) la persona penada no reincideix ni incompleix cap mesura de conducta, al final d'aquest període es considera extingida la pena. Però si la persona penada reincideix o no compleix les normes de conducta imposades, la llibertat condicional és revocada pel JVP i la persona haurà de complir tota la pena que li quedava pendent en el moment de ser aprovada la llibertat condicional pel JVP. És a dir que, a efectes pràctics, si una persona amb quatre anys de pena aconsegueix l'LC als tres anys i veu revocada la seva LC després d'estar-hi durant nou mesos, haurà de reingressar a presó i complir, no els tres mesos que li quedarien en règim ordinari de 2n grau, sinó un any sencer, ja que no es computen els nou mesos que ha passat en LC dins del període de compliment de la pena.

3. Finalment, el tercer canvi és el que regula la llibertat condicional en casos de les *penes permanents revisables*. Per poder optar-hi, el penat ha d'haver complert una part de la condemna que va dels vint-i-cinc als trenta anys, després dels quals el tribunal, d'ofici, haurà de revisar si es pot atorgar la llibertat condicional al penat. Aquest procés es fa cada dos anys. A més, el tribunal també ha de fer aquesta valoració cada cop que el penat sol·liciti la llibertat condicional, i pot fixar un any durant el qual no es faran més sol·licituds en el cas de desestimar la primera valoració per a la seva concessió.

Majoritàriament, els canvis inclosos en la nova Llei orgànica han estat classificats com a negatius i més severs per als penats (Burusco, 2016; Fernández Bermejo, 2015; Fernández i Medina, 2016; Guisasola, 2017; Nistal, 2015; Ortega Calderón, 2015).

Amb relació a la llibertat condicional concebuda per als penats primaris, alguns professionals consideren que la seva aplicació és perjudicial per als penats amb condemnes curtes. Tenint en compte els terminis de suspensió de la pena (que són d'entre dos i cinc anys, excepte en alguns casos), es pot donar el cas que el període de suspensió en si sigui més llarg que el que realment resta al penat per complir de condemna (Nistal, 2015; Ortega i Calderón, 2015), i que s'allargui així de manera indirecta la condemna inicial del penat. Per exemple, una persona que compleix una pena de dos anys i mig, podria estar preparada per sortir en llibertat condicional després d'haver complert un any i tres mesos. Com que el període de suspensió de la pena és d'un mínim de dos anys, això implicaria que el penat hauria d'estar complint normes de conducta durant dos anys, i no durant l'any i els tres mesos que suposadament li restarien per complir de la pena. Aquesta situació, doncs, implicaria que la persona penada veuria allargada la pena nou mesos, arran de la suspensió de l'execució de la pena. A més, Burusco (2016) també critica que les persones penades per delictes sexuals no puguin gaudir d'aquest tipus de llibertat condicional. Entén que els estudis criminològics deixen clara la poca reincidència en aquest tipus de delictes, per la qual cosa no s'hauria de considerar aquests penats de manera contrària. A més, tenint en compte que els delictes sexuals són dels penats més severament pel Codi penal, el mateix autor ens diu que en una condemna de tres anys o menys per un delicte sexual ens trobaríem davant d'un delicte sexual de menys gravetat, o bé davant d'un penat al qual se li ha atorgat un eximent o un atenuant important.

Pel que fa al segon canvi, el que fa referència als períodes temporals, les crítiques són especialment negatives. Fernández Bermejo (2015) afirma que obligar el penat a complir el temps passat en LC en cas de revocació suposa fer complir al penat doblement la condemna, i es vulnera així el principi *non bis in ídem*. La nova llibertat condicional queda desnaturalitzada, i es confonen les institucions penals de llibertat condicional i de suspensió de la pena, intentant unificar-les en una sola figura. Així doncs, s'ha donat més severitat en la llei que regula l'LC pel que fa a aspectes temporals i això provoca que, en alguns casos, el penat pugui considerar més beneficiós un 3r grau que una llibertat condicional (Ortega i Calderón, 2015).

Diversos autors també han fet crítica d'alguns dels criteris que es demanen a partir de la nova Llei orgànica, per tal de poder accedir a la llibertat condicional. Els factors estàtics (factors familiars, delictes comès, etc.) es tenen en consideració a l'hora de decidir si el penat pot gaudir o no de la llibertat condicional avaluant-ne la *perillositat*. Tenint en compte que aquestes variables estàtiques no són modificables per part del penat i que ja s'han tingut en compte prèviament a l'hora de decidir la pena que cal imposar, és evident que no s'estan considerant aspectes dirigits a la reinserció del penat, sinó a la prevenció general (Burusco, 2016; Fernández Bermejo, 2015). Burusco (2016) fa una sèrie de crítiques amb relació als diferents tipus de llibertat condicional. En el cas de la llibertat condicional per a persones septuagenàries o amb patiments inguaribles critica que es demani que compleixin les condicions de l'LC ordinària perquè considera que, si les raons de concessió són humanitàries, la resta no haurien de tenir-se en compte. D'altra banda, considera que, en casos de penes de presó permanent revisable, els terminis temporals són massa llargs, cosa que afecta la salut psicològica i física de la persona penada. L'autor també posa en dubte una de les mesures que la nova LC incorpora i que fa referència a la prohibició de relacionar-se amb persones i grups que puguin influir en la comissió de delictes. Entén que exigir aquesta mesura de conducta al penat esdevé una intromissió excessiva en la vida de la persona.

Com a positiu, aquest mateix autor considera que la reforma millora l'apartat que regula les llibertats condicionals avançades i qualificades. Si bé en les versions anteriors es demanava que el penat hagués fet activitats ocupacionals continuades per poder optar per aquesta LC, en la nova versió tan sols es demana que el penat hagi aprofitat aquestes activitats, sense necessitat de continuïtat. D'aquesta manera, es resolen aquelles situacions en les quals les activitats ocupacionals no eren contínues per raons externes al penat (com ara la manca de disponibilitat de les activitats).

Malgrat aquest aspecte, els experts tendeixen a valorar la reforma de l'LC en el Codi penal com a negativa (Burusco, 2016; Ortega i Calderón, 2015; Guisasola, 2017; Solar i Lacal, 2018).

Un altre tema que cal comentar és el paper que l'Estatut de la víctima del delictes (Llei 4/2015, de 27 d'abril) dona a la víctima per controlar les mesures i alguns beneficis penitenciaris, permisos o progressions de grau que es puguin concedir al condemnat durant el compliment de la pena. L'art. 13 recull les formes de participació de la víctima en l'execució de la pena del condemnat i li dona opció de presentar un recurs contra la possibilitat de determinades modalitats de classificació del penat: 3r grau, permisos, sortides i altres beneficis penitenciaris, així com l'accés a la llibertat condicional, o imposant mesures o regles de conducta afegides, si se'n pot derivar una percepció de perill per a la víctima. També pot donar qualsevol tipus d'informació al jutge de Vigilància Penitenciària que consideri rellevant de cara a la resolució de l'execució de la pena imposada i les responsabilitats civils imposades derivades del delictes. Abans de que el jutge dicti qualsevol resolució ha de traslladar notícia a la víctima i aquesta té cinc dies per fer al·legacions, sempre que hagués sol·licitat aquesta opció prèviament.

Per tant, ens trobem en una situació en la qual la participació de la víctima pot afectar de manera rellevant l'evolució penitenciària o de llibertat de la persona penada, així com l'execució de la sentència. De fet, la llei preveu que els recursos de la víctima contra la interlocutòria del jutge de vigilància penitenciària puguin tenir efecte suspensiu (disposició addicional 5, 5a de la Llei orgànica del poder judicial).

Aquest dret de la víctima a participar en el procés judicial del penat suposa un canvi de paradigma, per la qual cosa l'Estat deixa de tenir la potestat exclusiva del compliment de les penes. A més, es donen inevitablement una sèrie de canvis amb relació a l'execució de la pena i la sentència de la persona penada, que donen un poder a la víctima sobre aquesta. Aquest poder que té la víctima sobre la persona penada esdevé subjectiu i parcial, i allarga el procés de confrontació entre les dues parts (Solar i Lacal, 2018).⁴

---

⁴ Trobem un exemple de la influència de l'Estatut de la víctima en el cas d'una persona penada, en l'AJVP d'Oviedo de 19 d'abril de 2017. En aquest cas, el coneixement per part de l'Autoritat Judicial que l'intern estava duent a terme actuacions que aquesta Autoritat va entendre que no

D'altra banda, no trobem en el dret comparat europeu ni en les regulacions dels Tribunals Europeus cap suport similar al que s'ha regulat en l'Estatut de la víctima espanyol (Guisasola, 2017) que en alguns casos podria limitar encara més les condicions d'accés a l'LC, condicions que ja són de per si difícils d'assolir respecte de la resta de països del nostre entorn.

1.1.2. La Llibertat Condicional a Europa

En l'estudi anterior sobre llibertat condicional (Capdevila *et al.*, 2014) ja es va dedicar un apartat a exposar el funcionament de la llibertat condicional i altres mesures o sancions similars a la Unió Europea.

En aquest apartat farem una actualització breu de l'estat de la qüestió, tot i que sense l'aprofundiment al qual es va arribar en aquella recerca. Recordem que el requisit temporal es pot entendre de dues maneres: com el mínim temps absolut necessari per concedir l'LC, o com a part relativa que s'ha de complir de la pena (Padfield *et al.*, 2010). Alguns països estableixen requisits temporals relatius, d'altres utilitzen el temps absolut exigít i alguns utilitzen un sistema dual en funció de si el penat és reincident o primari (Capdevila *et al.*, 2014).

En la taula 1 s'hi poden veure els requisits temporals per a la concessió de la llibertat condicional en alguns territoris europeus.

Dels vint-i-vuit territoris analitzats en aquesta comparativa, Espanya i Catalunya són els territoris que tenen les condicions temporals més dures per concedir l'LC ordinària (a les $\frac{3}{4}$ parts de la condemna). Si bé hi ha la possibilitat d'avançar l'LC a $\frac{2}{3}$ parts de la condemna o bé a $\frac{1}{2}$ part, aquestes opcions són extraordinàries i s'han de donar amb determinats requisits. La reforma del 2015 amb la introducció de la suspensió de la pena en l'LC i de la "presó permanent revisable" encara ha fet més rigoroses les condicions per les penes a qui es dirigeix la mesura.

---

agradaven a la víctima va ser suficient perquè deneguessin un permís a un intern, que, prèviament, n'havia gaudit d'un sense donar mai cap problema.

La resta de territoris estudiats donen molt abans l'accés a l'LC ordinària (sis territoris a les 2/3 parts i divuit territoris a la ½ part de la condemna).⁵

Si ens fixem en el criteri dels requisits temporals extraordinaris, la majoria dels territoris els estableixen com enduriments per a circumstàncies i delictes específics. En canvi, Espanya, Catalunya i Hongria ja tenen des de l'inici uns requisits temporals durs, mentre que els extraordinaris (que s'han d'aconseguir mitjançant el compliment de condicions estrictes) són els més beneficiosos per als penats.

---

⁵ En el cas de Malta, es considera la possibilitat que la LC es doni un cop complertes 3/5 parts de la condemna.

Taula 1. Requisit temporal per a la concessió de la llibertat condicional

	Part de la condemna que cal haver complert								Altres condicions	
	1/3	2/5	1/2	3/5	2/3	3/4	4/5	7/8	Cadena perpètua (anys)	Temps mínim
Espanya			■		■	■		■	25, 35	
Catalunya			■		■	■		■	25, 35	
Hongria						■	■			
Irlanda					■	■				1 mes
Suècia					■					1 mes
Malta*	■		■	■						12 mesos
Dinamarca	■				■				12	2 mesos
Alemanya			■		■				15	2 o 6 mesos
Romania					■					
Sèrbia					■					
Kosovo			■		■				40	
República Txeca			■		■				20	
Portugal			■		■					
Polònia			■		■	■			25	6 mesos, 12 (R)
Luxemburg			■		■				15	3 o 6 mesos
Letònia			■		■	■			25	
Itàlia			■		■	■			26	30 mesos, 54 (R)
França			■		■				18, 22 (R)	
Finlàndia			■		■				12	14 dies
Estònia			■		■				30	6 mesos
Eslovènia	■		■		■	■			25	
Eslovàquia			■		■				25	
Escòcia			■		■					
Croàcia	■		■		■					
Bulgària			■		■					
Àustria			■		■				15	3 mesos
Anglaterra i Gal·les			■		■				15	
Grècia		■	■	■					20, 25 (drogues)	

Fonts: Padfield *et al.* (2010); Flore, D. *et al.* (2011); Confederation of European Probation; Hajdari (2016)

Verd fosc: requisit temporal ordinari

Verd clar: requisit temporal extraordinari

(R) = reincidents

* El requisit temporal varia en funció dels anys de condemna, però no es considera un requisit temporal extraordinari. Per això, els requisits temporals ordinaris apareixen en tres moments diferents de la condemna.

Com podem veure en la taula 1, els territoris que tenen cadena perpètua (o en el cas d'Espanya i Catalunya anomenada *pena permanent revisable*) exigeixen requisits temporals que són més rígids i que se solen moure per un sistema de temps absolut, normalment bastant llarg. Alguns territoris tenen una sèrie de

requisits temporals que són específics per a cadenes perpètuas o similars. Concretament, hem trobat que 18 territoris dels 28 exigeixen que la persona compleixi una sèrie d'anys en temps absolut per poder optar per la llibertat condicional. De tots els territoris, Kosovo és el que presenta un criteri més dur, ja que exigeix que la persona hagi complert, com a mínim, 40 anys de condemna a presó per tal de poder optar per aquest règim. El segueixen Estònia (30 anys), i Espanya i Catalunya (territoris en els quals el temps absolut pot arribar a ser de 35 anys en alguns casos). Per contra, els països que tenen un temps absolut més reduït per complir per obtenir l'LC en aquests casos són: Dinamarca i Finlàndia (12 anys), Alemanya, Luxemburg, Àustria i Anglaterra i Gal·les (15 anys).

Finalment, alguns territoris demanen un temps mínim de compliment de la pena per tal que els penats puguin optar per l'obtenció de l'LC. Itàlia és qui té la normativa més dura en aquest aspecte i demana un temps mínim de 30 mesos (o 54, en casos de reincidents) per tal de poder optar per l'LC. En canvi, Finlàndia estableix un mínim de temps de 14 dies. Si ho comparem amb Catalunya, veiem que la mitjana de temps que es triga aquí a arribar a l'LC és de 1.342,4 dies (3,7 anys), malgrat que no hi ha una limitació mínima temporal en la normativa espanyola ni catalana, a la pràctica el temps real per accedir a l'LC és molt superior (Capdevila *et al.*, 2014: 117).

Fins ara hem parlat dels criteris temporals exigits pels diferents territoris, però, a més dels criteris temporals, es demanen altres requisits addicionals. La taula 2 els recull i torna a presentar els territoris classificats en l'ordre de més a menys exigència de criteris addicionals.

Com es pot veure en la taula 2, la majoria dels territoris exigeixen a la persona penada o bé un bon pronòstic a la sortida de no-reincidència, o bé una bona conducta al centre perquè pugui optar per l'obtenció de l'LC o bé ambdues. Amb relació a la víctima, Espanya, Catalunya, Itàlia, Lituània, Letònia i Luxemburg demanen que se satisfaci la responsabilitat civil per tal de poder optar per l'LC, mentre que en el cas d'Eslovènia, Bèlgica i Lituània s'exigeix que la persona penada mostri una actitud reparadora.

Taula 2. Requisits addicionals per accedir a la llibertat condicional

	Bon pronòstic	Bona conducta al centre	Amb relació a la víctima		Altres
			Responsabilitat civil	Actitud reparadora	
Catalunya/Espanya	√	√	√		√ ^{a, c, d, e}
Eslovènia	√	√		√	√ ^b
Croàcia	√	√			√ ^c
Itàlia	√	√	√		
Bèlgica	√			√	
Dinamarca	√				√ ^{d, f}
Hongria	√	√			
Lituània		√	√	√	
Rep. Txeca	√	√			
Eslovàquia	√	√			
Grècia	√	√			
Letònia	√		√		√ ^g
Portugal	√	√			
Anglaterra i Gal·les	√				
Àustria	√				
Escòcia	√				
Estònia	√				√ ^f
França	√				
Irlanda	√				
Països Baixos		√			
Polònia	√				
Romania	√				√ ^a
Sèrbia	√	√			
Luxemburg	√	√	√		
Kosovo	√	√			

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de Flore *et al.* (2011); Confederation of European Probation; Hajdari (2016)

^a Estar en 3r grau penitenciari

^b Bon resultat en els tractaments

^c Consideració de la personalitat i vida anterior

^d Possibilitat d'allotjament i de feina o de suport familiar a l'exterior

^e Al·legacions de la víctima amb relació a la decisió que dicti el jutge de vigilància penitenciària (tot i que no és un requisit *per se*, pot afectar el procés d'obtenció de l'LC)

^f Supervisió de conducta durant l'LC

^g Tractament toxicomanies/salut mental

Alguns territoris, a més dels requisits anteriors, en demanen d'altres. En el cas de Catalunya i Espanya, a més dels requisits que hem comentat, també s'exigeix estar en 3r grau penitenciari i es tenen en compte la personalitat i la vida anterior del penat, així com la possibilitat que té d'optar per un allotjament i una feina i per tenir suport a l'exterior. A més, a partir de la posada en marxa del nou Estatut de la víctima del delictes (Llei 4/2015, de 27 d'abril), cal tenir en

compte que les víctimes de certs delictes poden recórrer les resolucions notificades amb relació, entre altres aspectes, a la interlocutòria per la qual es dona la llibertat condicional al penat, i aquesta al·legació pot tenir efectes suspensius (Disposició addicional 5, 5a de la Llei orgànica del Poder Judicial).

Eslovènia i Romania demanen que el penat obtingui bons resultats en els programes de tractament fets prèviament a presó per tal de poder optar per l'LC; Dinamarca i Estònia preveuen la necessitat que la persona accepti que la seva conducta serà supervisada durant l'LC per tal de poder optar-hi, i Letònia exigeix que, en els casos necessaris, el penat faci un tractament de salut mental i/o toxicomanies per poder estar en LC.

Una altra dada interessant amb relació a l'LC és la quantitat de persones penades que exhaureixen la condemna en medi obert. Com es pot veure en la taula 3, els països en els quals més penats finalitzen la seva condemna en medi obert són els països nòrdics, Finlàndia i Suècia, on tots els interns acaben la pena de presó en medi obert.

Taula 3. Percentatge d'interns que exhaureixen la condemna en medi obert

País	Percentatge d'interns que exhaureixen la condemna en medi obert
Finlàndia	100
Suècia	100
Malta	90
Eslovàquia	79
Romania	73
Lituània	58
Polònia	57
Croàcia	55
Bulgària	51
Hongria	40
Letònia	38
Catalunya	37
Espanya	31
Alemanya	30
Portugal	28
Estònia	26
República Txeca	25
Dinamarca	20
Bèlgica	14
França	9

Font: Elaboració pròpia a partir de Tébar (2006); Font (Catalunya): Ibàñez i Cid (2016)

A alguns països de l'antiga Europa de l'Est, com ara Eslovàquia o Romania, gran part dels presos finalitzen també la seva condemna en medi obert. En canvi, els territoris on menys percentatge de penats exhaureixen la condemna en medi obert són França i Bèlgica. Catalunya i Espanya es troben en el grup en què el percentatge és baix (37% a Catalunya i 31% a Espanya). Cal destacar que, tot i que ambdós territoris tenen el mateix Codi penal, l'aplicació de la política penitenciària és diferent, i en aquest indicador es pot veure una de les diferències.

1.1.3. Article 86.4 de l'RP (amb control telemàtic o sense)

Com hem comentat, aquest informe se centra en dues mesures específiques d'aplicació del 3r grau penitenciari. La primera és l'article 86.4 del Reial decret 190/1996, de 9 de febrer, pel qual s'aprova el Reglament penitenciari (RP), i que regula una forma específica de compliment de la condemna en règim obert. La particularitat de l'aplicació d'aquest article és que l'intern es troba immers a la comunitat al mateix temps que es troba subjecte a un control mitjançant un dispositiu telemàtic o a un altre mecanisme adequat de control. La redacció de l'article 86.4 de l'RP diu així:

“En general, el temps mínim de permanència al centre és de vuit hores diàries, i s'ha de pernoctar a l'establiment, llevat de quan, de manera voluntària, l'intern accepti el control de la seva presència fora del centre mitjançant dispositius telemàtics adequats proporcionats per l'Administració penitenciària o altres mecanismes de control suficient, cas en què només han de romandre a l'establiment durant el temps fixat pel seu programa de tractament per a la realització d'activitats de tractament, entrevistes i controls presencials”.

El procediment per a l'aplicació d'aquest article es concreta en la Instrucció del Ministeri de l'Interior espanyol 13/2006, d'aplicació de l'article 86.4 del Reglament penitenciari. Aquesta Instrucció és anàloga a una Ordre de servei interna de la DGSP del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, signada pel director general i que data de l'any 1998.

Els principis generals que caracteritzen aquesta forma de compliment es basen en els punts següents:

- L'intern penat de 3r grau segueix depenent del centre penitenciari de destí.
- L'aplicació d'aquest article precisa un seguiment permanent dels casos i ha de ser revisat i avaluat periòdicament pels òrgans competents.
- La motivació de l'aplicació de l'article és determinada per la persecució dels objectius expressos de tractament, per la qual cosa forma part del programa individualitzat de tractament de l'intern (PIT).

L'aplicació d'aquest article es justifica per l'existència de circumstàncies específiques d'índole personal, familiar, sanitària, laboral, de tractament o altres d'anàlogues, per les quals es requereix a l'intern una dedicació diària més gran a la permesa en caràcter general al medi obert.

L'objectiu de l'aplicació és la consolidació de la situació d'inserció comunitària de l'intern, per la qual cosa l'intern ha de demostrar la seva clara capacitat de porta-ho a terme. L'acreditació d'aquesta capacitat requereix una avaluació per part de la junta de tractament del centre penitenciari, orientat pels criteris següents:

- Haver obtingut una valoració positiva en les diferents avaluacions relatives al compliment dels objectius del seu programa individualitzat de tractament.
- Existència de factors que afavoreixin una integració sociolaboral.
- Existència d'un pronòstic favorable de reinserció social.

Una altra possibilitat de concretar l'objectiu d'aplicació d'aquest article és per necessitat. En el cas de mares amb fills i convalsències mèdiques, la justificació de l'aplicació de l'article regeix un mètode particular. En el primer cas esmentat, la justificació és determinada per la defensa dels drets del menor i, per tant, garantir l'atenció integral per part de la mare o del pare (en cas d'absència de la mare) dels fills menors.

D'altra banda, en el cas de les convalsències mèdiques, la justificació de l'aplicació de l'article és determinada per la deguda atenció al dret a la salut

dels interns. La seva finalitat és permetre al penat en 3r grau la recuperació al seu domicili d'una malaltia o intervenció quirúrgica, sempre que no pugui dur-se a terme amb les mateixes garanties en l'establiment de destinació. La seva durada és determinada per criteris estrictament mèdics.

Mesures de control

La mesura ordinària de control és la inclusió de l'intern en el sistema de monitoratge electrònic, amb la instal·lació dels dispositius de localització telemàtica adequats, la qual permet tenir informació segura sobre la presència o no de l'intern en un lloc preestablert dins dels límits horaris fixats al seu programa de seguiment.

Aquesta mesura es pot complementar amb altres mesures de diferents naturalesa i, en els casos excepcionals en què les circumstàncies laborals o residencials del penat facin inaplicable el sistema de monitoratge electrònic, es pot substituir per unes altres mesures que garanteixin un control suficient sobre l'intern. Aquestes mesures de control poden consistir, entre d'altres, en:

- Visites d'un professional de l'establiment al lloc de treball o ocupació de l'intern.
- Presentacions de l'intern en una unitat de l'Administració penitenciària.
- Presentacions de l'intern en dependències policials.
- Comunicacions telefòniques en un sentit o un altre.
- Comprovacions relatives a la documentació de caràcter laboral.
- Controls sobre activitats terapèutiques.
- Entrevistes amb l'intern per part de diferents professionals penitenciaris.
- Entrevistes amb membres de la unitat familiar de l'intern.

Excepte en els casos en què es donin circumstàncies molt justificades, els interns inclosos al programa de monitoratge electrònic han de passar, almenys, un control presencial cada quinze dies. Per als supòsits en els quals no siguin

aplicables dispositius de localització telemàtica, i com a límit mínim, han d'establir-se dos controls presencials setmanals.

Procediment

La iniciativa d'aplicar aquest article la duu a terme la junta de tractament, que, davant l'existència o la previsió de les circumstàncies abans esmentades, s'ha de pronunciar sobre la procedència o no de la seva aplicació, i elaborar l'informe-proposta motivats corresponents. A aquesta proposta haurà d'afegir-se, en el cas d'aplicació d'un dispositiu telemàtic, l'acceptació i el compromís específic per part de l'intern i de les persones que hi conviuen. Aquest acord, amb tota la documentació que requereix el cas, s'ha d'eleva a la Subdirecció General de Tractament i Gestió Penitenciària per a la seva resolució, en la qual han de constar el període de vigència de la mesura i els controls de seguiment establerts.

L'aplicació de la mesura és objecte de revisió periòdica per la junta de tractament, com a màxim, cada sis mesos i sempre que les incidències relatives als dispositius de seguiment establerts o una modificació en les circumstàncies que la van propiciar ho aconsellin. Si aquestes circumstàncies suposen un risc de trencament, mal ús o comissió de nou delictes, el director del centre penitenciari en pot suspendre provisionalment l'aplicació fins que es produeixi la resolució corresponent.

Aplicació de dispositius de localització telemàtica

Per a l'aplicació de mesures de localització telemàtica s'han de tenir en compte els aspectes següents:

- L'intern ha de tenir al seu domicili la infraestructura adequada perquè pugui instal·lar-s'hi el dispositiu de localització i comunicació que arbitri l'Administració penitenciària.
- L'intern ha d'acceptar de manera expressa sotmetre's a les condicions d'aplicació dels dispositius telemàtics que estableixi l'Administració, de les quals haurà estat suficientment informat amb anterioritat. Els membres adults de la unitat familiar que resideixin al domicili en el qual

es dugui a terme la instal·lació han de mostrar, de manera igualment expressa, el consentiment amb l'establiment i desenvolupament d'aquesta mesura.

- L'intern és responsable de l'ús i de la cura correctes dels elements tècnics instal·lats al seu domicili i en la seva persona, i queda obligat a mantenir-los en tot moment a la disposició de l'Administració penitenciària.
- El temps de permanència obligada i controlada al domicili és, com a norma general, de vuit hores diàries. Les excepcions a aquesta norma hauran de ser justificades sobre la base del PIT.
- Els efectes de la resolució que autoritzi el règim de vida regulat en aquesta instrucció es contreen en el moment en què es trobin instal·lats i operatius els dispositius de control telemàtic adequats al domicili de l'intern.

Control telemàtic a Europa

La utilització del control telemàtic està augmentant ràpidament arreu d'Europa. Aquest sistema té una apel·lació universal perquè s'adapta o es pot adaptar a molts propòsits, però difereix segons la jurisdicció, especialment tenint en compte el seguiment o no de la idea de rehabilitació (Beyens, 2017).

Els estudis de Beyens (2017) i Bassett (2016) ens permeten comentar breument cinc jurisdiccions diferents respecte de l'ús d'aquest mitjà: Holanda, Alemanya (els més orientats cap a la rehabilitació), Bèlgica, Escòcia i Suècia.

En primer lloc, Alemanya és el que menys ús fa del control telemàtic i, quan l'aplica, ho fa des d'una perspectiva rehabilitadora, amb molta supervisió i en casos de delinqüents d'alt risc que han estat alliberats després de complir la pena en la seva totalitat. Així mateix, cal destacar que, al contrari que les altres jurisdiccions que es comentaran, el control telemàtic a Alemanya es basa únicament en el sistema GPS.

En segon lloc, Holanda busca amb el control telemàtic un objectiu integrador i, com Alemanya, mai s'aplica com una mesura independent, sinó com una eina

complementària per controlar el compliment de les condicions de la llibertat condicional. D'aquesta manera, augmenta la credibilitat de les sancions i la seva efectivitat. Durant tot el procés d'instal·lació dels equips i el seguiment, hi és present un tècnic de llibertat condicional, amb qui cal mantenir contactes continus.

En tercer lloc, Bèlgica ha passat de tenir un sistema enfocat a la rehabilitació i molt individualitzat, a donar més protagonisme a objectius sistèmics, orientats a la reducció de la sobrepoblació penitenciària i a reduir costos. En temes de supervisió, es considera que no és necessària en tots els casos, decisió que no es pren de manera estandarditzada, de manera que no fa justícia a les necessitats reals de cada persona i de treball del desenvolupament de les habilitats socials o el canvi de conducta, fet molt important, per exemple, a Holanda.

En quart lloc, Escòcia utilitza el control telemàtic com una pena independent, sense una supervisió ni un suport en la majoria dels casos i amb molt poc compromís del professional de la justícia criminal. Tot i així, està previst anar cap a un model més integrador que prioritzi la supervisió i el suport a la rehabilitació, però en casos seleccionats.

Finalment, Suècia bascula entre la preocupació pels penats i controlar-los. És el país amb un ús més expert en aquesta adaptació del control telemàtic i considera que el sistema funciona com un mètode particularment efectiu quan es combina amb els programes socials i els tractaments.

1.1.4. Les Unitats Dependents (UD)

Dins dels diferents règims de compliment del 3r grau penitenciari en els quals es pot finalitzar la condemna, hi ha les Unitats Dependents (UD), regulades de l'article 165 al 167 al Reial decret 190/1996, de 9 de febrer, pel qual s'aprova el Reglament penitenciari.

Les UD compreses dintre de les formes especials d'execució de la pena, tal com estableix l'article 165, són:

“Unitats arquitectònicament ubicades fora del recinte dels centres penitenciaris, preferentment en habitatges ordinaris de l’entorn comunitari, sense cap signe de distinció externa relatiu a la seva dedicació”.

Tal com esmenta el mateix article, els serveis i les prestacions de caire formatiu, laboral i de tractament són gestionats de manera directa i preferentment per organismes que no són de tipus penitenciari, encara que l’Administració penitenciària també pot arribar a participar-hi amb personal propi. D’aquesta manera, es mantenen reunions de coordinació entre el referent del centre penitenciari responsable del seguiment del projecte i els responsables directius de les UD per tal de fer el seguiment dels projectes individuals dels interns i perquè els dels òrgans col·legiats corresponents prenguin els acords corresponents a la situació penitenciària.

Tot i això, administrativament, aquestes UD depenen sempre d’un centre penitenciari, i conserven els òrgans col·legiats i unipersonals i les competències i les responsabilitats respecte als interns en aquestes unitats.

Qualsevol modificació que es produeixi o estigui prevista relativa a alguna de les dades corresponents a les UD haurà de ser comunicada als directors dels centres penitenciaris, a la Secretaria d’Estat o a l’òrgan autonòmic equivalent.

Els objectius de les UD giren al voltant de desenvolupar un itinerari integral de reinserció dels interns que hi resideixen a través d’accions de seguiment laboral o d’acompanyament a la inserció laboral en casos de pèrdua de feina. També són concebuts per facilitar-los un procés progressiu d’integració a la comunitat.

Actualment, a Catalunya hi ha deu UD repartides per tot el territori, set a la província de Barcelona, dues a la província de Tarragona i una a la província de Lleida.

Creació i funcionament

L’article 166 de l’RP estableix que la creació d’aquests establiments s’ha de dur a terme a través d’una ordre ministerial o una resolució autonòmica equivalent, la qual pot ser propiciada per convenis de col·laboració o acords entre la

mateixa Administració penitenciària i altres institucions dedicades a la resocialització.

De la mateixa manera, l'article 166 de l'RP recull els aspectes de funcionament de les UD, les quals hauran de disposar d'unes normes de funcionament intern, en què queden recollides les obligacions i els drets dels residents, els horaris i les normes internes tant de comunicació com de convivència.

Els objectius específics de les unitats són recollits en unes normes d'organització i de seguiment, les quals ha de preparar la junta de tractament del centre penitenciari de manera coordinada amb l'entitat i s'hauran d'aprovar des del Centre Directiu (Serveis Centrals DGSP). Aquestes normes inclouen els perfils preferents dels interns que hi ha destinats, la composició dels òrgans mixtos integrats per l'Administració penitenciària i la institució corresponent per al seguiment del funcionament de la unitat, el règim de reunions, les pautes d'actuació i el servei que s'haurà de prestar als funcionaris.

Entre els requisits que ha de complir l'intern per tal de poder-hi ser destinat hi ha:

- Trobar-se en 3r grau de tractament, complint els requisits establerts en la legislació general.
- Manifestar de manera prèvia i expressa l'acceptació de la normativa de la UD d'acord amb els principis de mútua confiança i autoresponsabilitat que informen el règim obert.

També trobem que en l'article 180 de l'RP es preveu el cas de mares amb fills menors de tres anys: el Centre Directiu pot autoritzar, a proposta de la junta de tractament, que les internes que es trobin classificades en 3r grau puguin ser traslladades a les UD per tal que puguin integrar-se de manera plena en l'àmbit laboral, i els seus fills, en l'escolar.

L'objectiu de les UD és el desenvolupament d'un itinerari integral de reinserció dels interns residents a través d'accions de seguiment educatiu i, en cas de pèrdua de feina, d'acompanyament a la inserció laboral. També un objectiu principal és la facilitació d'un procés progressiu d'integració a la comunitat.

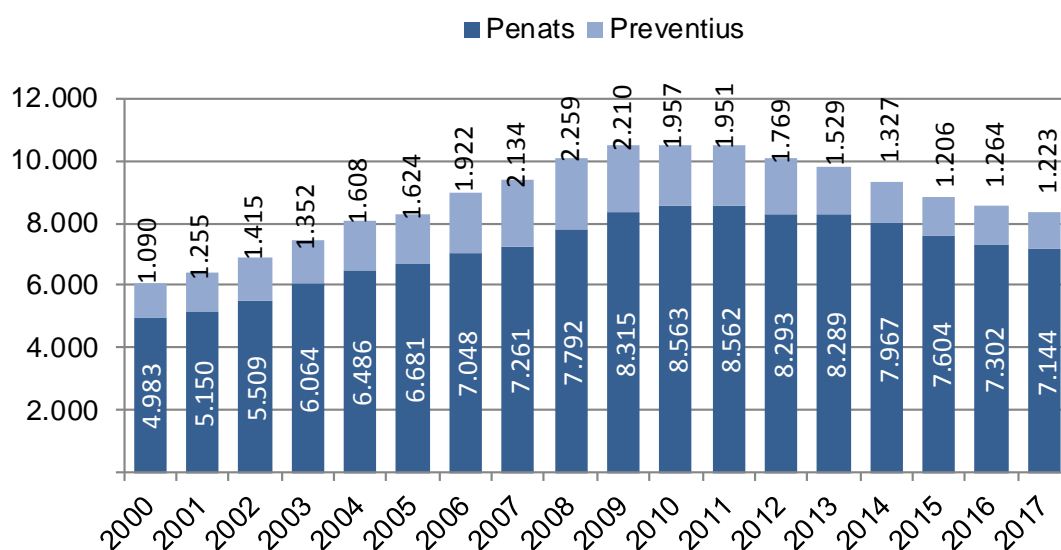

Un cop valorat el perfil d'un intern i la seva idoneïtat amb relació a la UD, es fa arribar un informe actualitzat al responsable de la UD per tal de fer-ne la valoració corresponent. Alhora, després que la UD hagi acceptat el candidat, l'intern la visita per tal de conèixer-ne les característiques, el funcionament i la normativa i acceptar-los.

1.2. Evolució de les estadístiques penitenciàries

1.2.1. Dades generals sobre la població penitenciària

La primera dècada del segle XXI va ser un període de creixement molt important de la població encarcerada a Catalunya que gairebé es va doblar en deu anys (any 1999: 5.945 encarcerats; any 2010: 10.525). L'any 2010, però, va començar una tendència a la baixa que ha seguit fins al 2017 (8.367 encarcerats), com es pot observar en el gràfic 1.

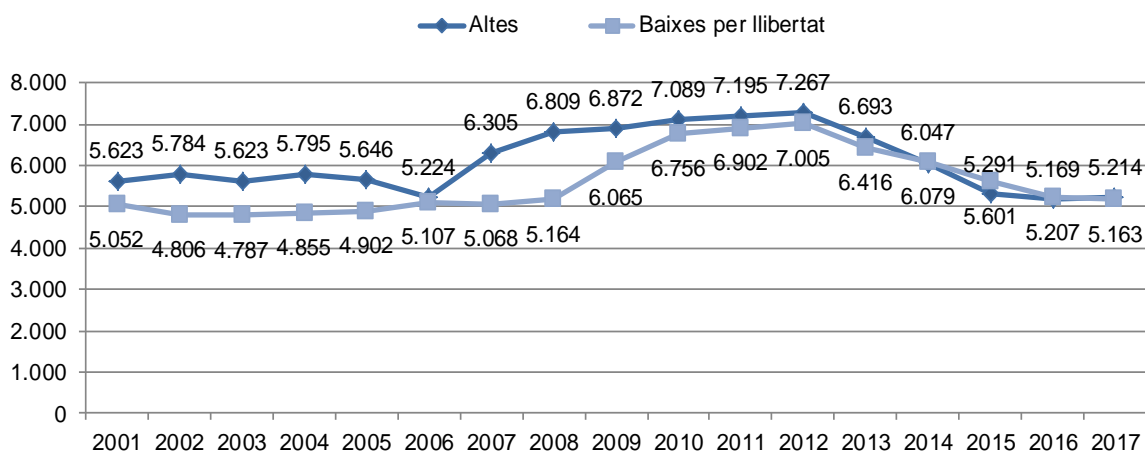

Gràfic 1. Població encarcerada a Catalunya (2000-2017)

Font: Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya

La població encarcerada inclou els penats i preventius, però no inclou els penats en LC.

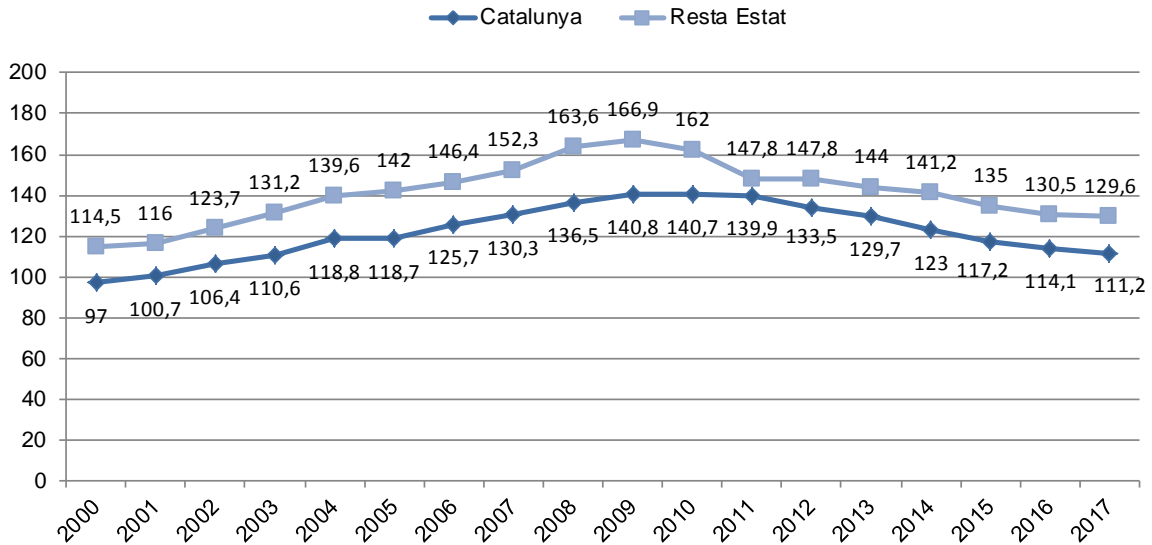
Fins al 2010 la taxa d'*altes* era superior a la de *baixes*, cosa que explica el creixement de la població penitenciària, però a partir d'aquest any les dues són similars, com es pot observar en el gràfic 2.

Gràfic 2. Altes i baixes per llibertat a les presons catalanes (2001-2017)

Nota: Nombre anual de baixes per llibertat. No es consideren les baixes per trasllat, les produïdes per una evasió, trencament de condemna o per altres motius. Per cada intern es computen el total de baixes que ha tingut durant l'any avaluat, incloses les repeticions. Inclou les baixes de penats i preventius. Font: Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya

Aquesta tendència és similar a la de la resta de l'Estat espanyol, ja que, com podem observar en el gràfic 3, també a la resta de l'Estat hi ha un augment de la taxa de la població encarcerada fins al 2009 i una tendència a la baixa a partir del 2010, segons les dades disponibles en el moment de la redacció d'aquest informe. Observem també que la taxa espanyola es troba per sobre de la catalana al llarg dels darrers disset anys, tot i tenir el mateix Codi penal, un altre indicador de les diferències entre polítiques penitenciaris dels dos territoris.

Gràfic 3. Taxa de la població encarcerada per cada 100.000 habitants (2000-2017)

Font: Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya.

Disponible a: www.gencat.cat/justicia/estadistiques_serveis_penitenciaris/

Aquest període de decreixement en la població penitenciària, després del llarg període d'alt creixement, ha estat un focus important d'investigació en l'àmbit acadèmic. Els estudis consultats (Ballester, 2016; Cid i Andreu, 2017; Pastor i Torres, 2017; Rodríguez, 2016; Yagüe, 2018) ho fonamenten d'acord amb diversos factors. El primer és el canvi legislatiu en matèria de drogues realitzat per la Llei orgànica 5/2010,⁶ que modifica el marc penal del tipus bàsic del delictes de tràfic de drogues, redueix el límit superior de nou a sis anys i afegeix una nova clàusula que permet imposar la pena inferior en grau en els supòsits d'escassa entitat del fet i les circumstàncies personals del penat.

Un segon factor és l'augment de la suspensió de l'execució de la pena per expulsió de la població estrangera en situació administrativa irregular.

Un tercer factor és el descens de la presó preventiva i un quart l'augment de l'aplicació de la llibertat condicional (això no es confirma amb les dades estadístiques de Catalunya, com veurem).

⁶ Llei orgànica 5/2010, de 22 de juny, per la qual es modifica la Llei orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi penal.

D'altra banda, trobem alguns estudis que destaquen que aquesta disminució de la taxa penitenciària es dona també en tot el continent europeu. En l'informe sobre tendències mundials de presó coordinat per Rope i Sheahan (2018), destaquen que mentre la taxa de població penitenciària va anar en augment entre el 2000 i 2015 a escala global, a Europa va anar en disminució.

Dünkel (2017) analitza els factors que podrien explicar aquesta disminució de la taxa penitenciària a Europa. Destaca que, mentre que en alguns països aquesta disminució no s'ha donat intencionadament, en altres casos, com apunta que és el cas d'Espanya, és el resultat d'una estratègia reduccionista a través de dues reformes importants: la ja esmentada modificació del tipus penal en matèria de tràfic de drogues i l'expansió de la llibertat condicional.

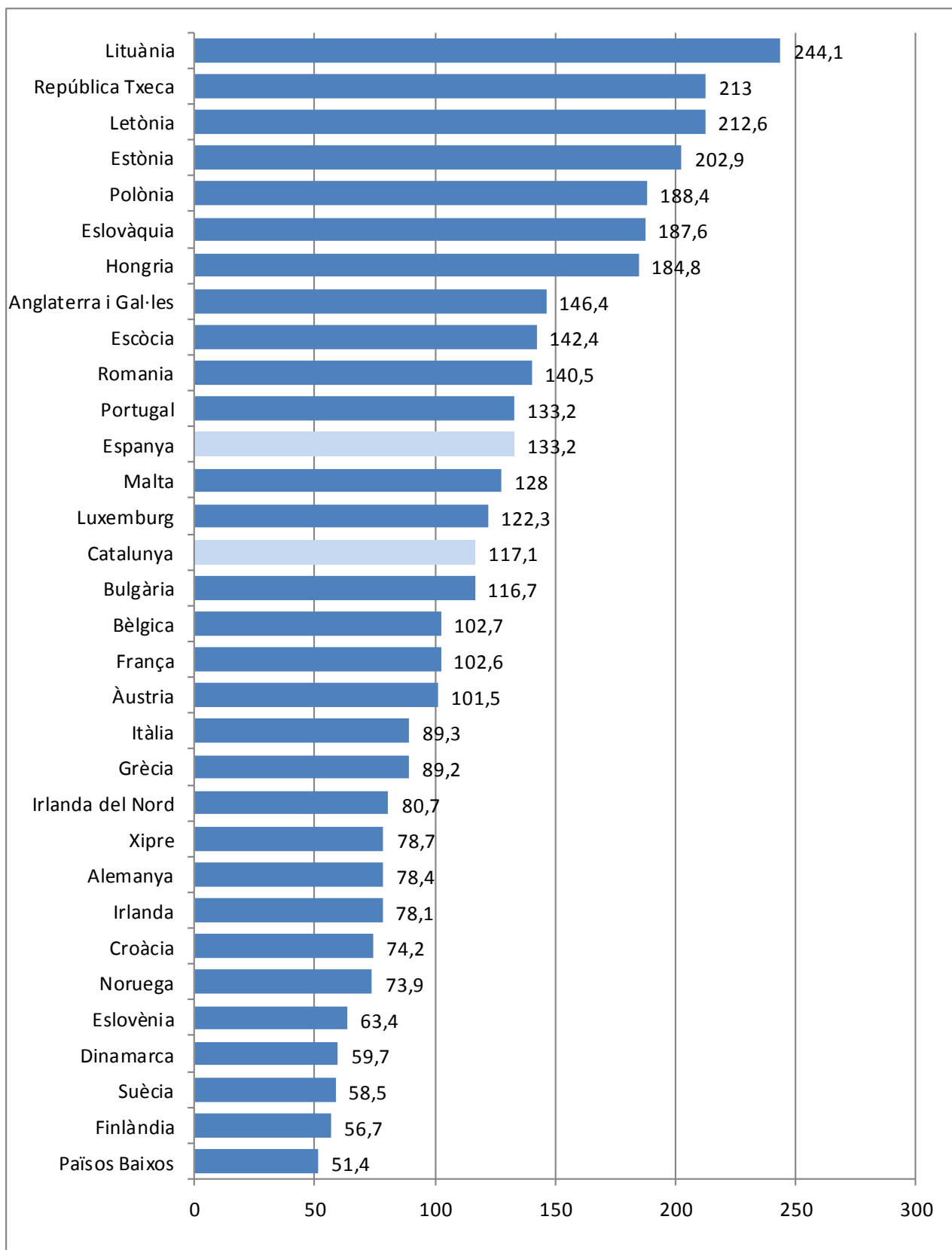
Seguint amb les dades europees, el gràfic 4 recull les taxes dels països de la UE-28 (alguns estan desglossats per territoris amb competències en política penitenciària) més Noruega.

Del gràfic, en podem destacar els resultats següents:

Els territoris amb més taxa de població penitenciària són els procedents de l'Europa de l'Est, encara amb una gran influència per les mesures privatives de llibertat pròpies de l'òrbita soviètica.

En l'extrem oposat, trobem els països nòrdics, tradicionalment més favorables a l'aplicació de mesures penals alternatives i de processos de reinserció en medi obert.

I el darrer resultat que volem destacar és la diferència de taxa entre Espanya i Catalunya (133 enfront de 117 interns per cada 100.000 habitants). Això significa en termes absoluts una diferència de 1.200 interns (una presó gran), que Catalunya hauria de tenir de més, si practiqués la mateixa política penitenciària que la resta d'Espanya.

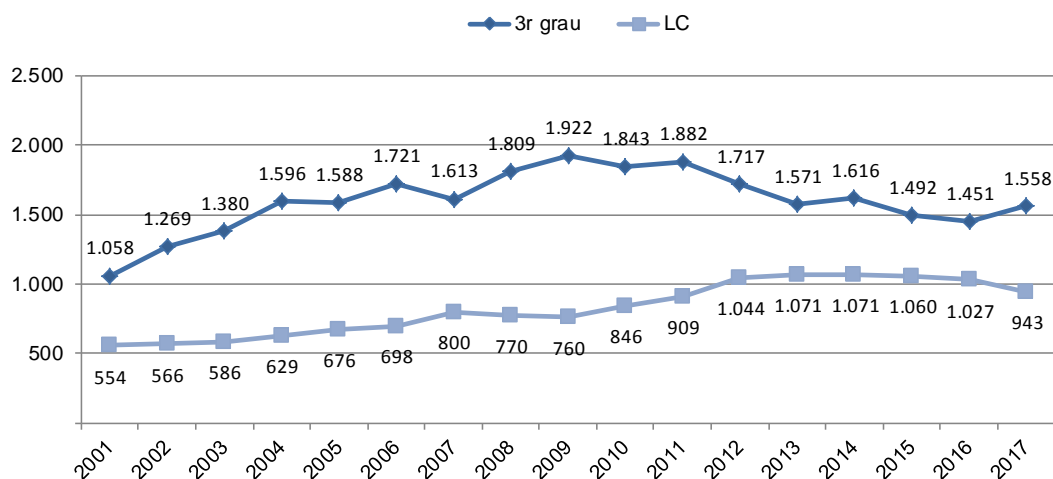
Gràfic 4. Taxa de població penitenciària per 100.000 habitants (2016)

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades d'Aebi, Tiago, Berger-Kolopp i Burkhardt (2018). Les dades són recollides a data d'1 de setembre de 2016.

1.2.2. Dades sobre la llibertat condicional i el 3r grau

Els nombres absoluts ens permeten veure que el nombre d'interns en 3r grau (vegeu el gràfic 5) ha seguit una evolució similar a la de la població penitenciària catalana, és a dir, que ha anat en augment (si bé en aquest cas de manera més irregular i amb més oscil·lacions) fins a l'any 2010-2011, i a partir del 2011 s'ha produït una tendència a la baixa.

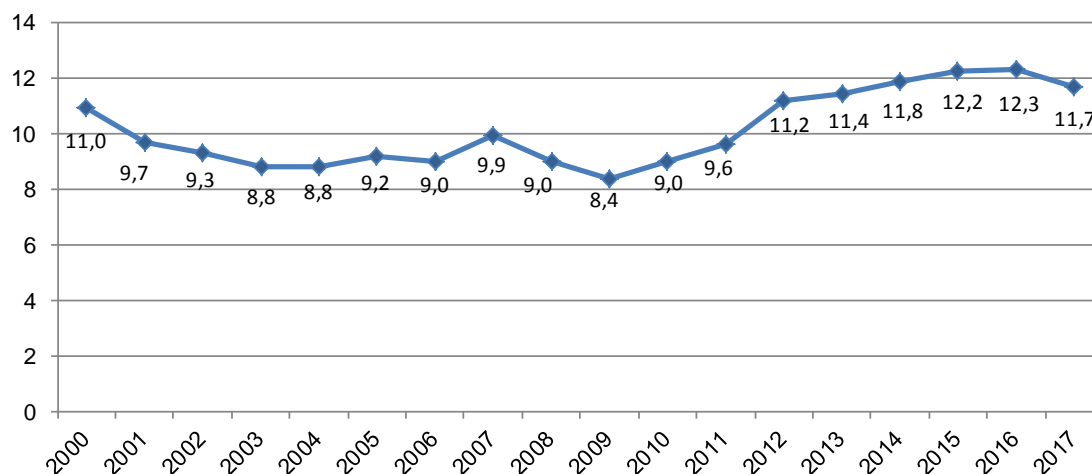
També l'LC segueix una tendència a l'augment, si bé inconstant i moderada, i no és fins al 2009 que inicia una tendència clara a l'alça que es manté fins a l'any 2013. A partir del 2013, segueix una tendència moderada a la baixa.

Gràfic 5. Evolució del nombre d'interns en 3r grau i llibertat condicional a Catalunya (2001-2017)

Font: Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya

D'altra banda, si observem en el gràfic 6 el percentatge de penats en LC (que ens permet una anàlisi millor en tenir en compte el total de penats), trobem que ha tingut una evolució irregular fins al 2009, any a partir del qual s'observa un increment continuat, passant d'un 8,4% en aquell mateix any fins a assolir el 12,3%, el 2016. Però el 2017 aquest índex torna a disminuir, per primer cop des del 2008.

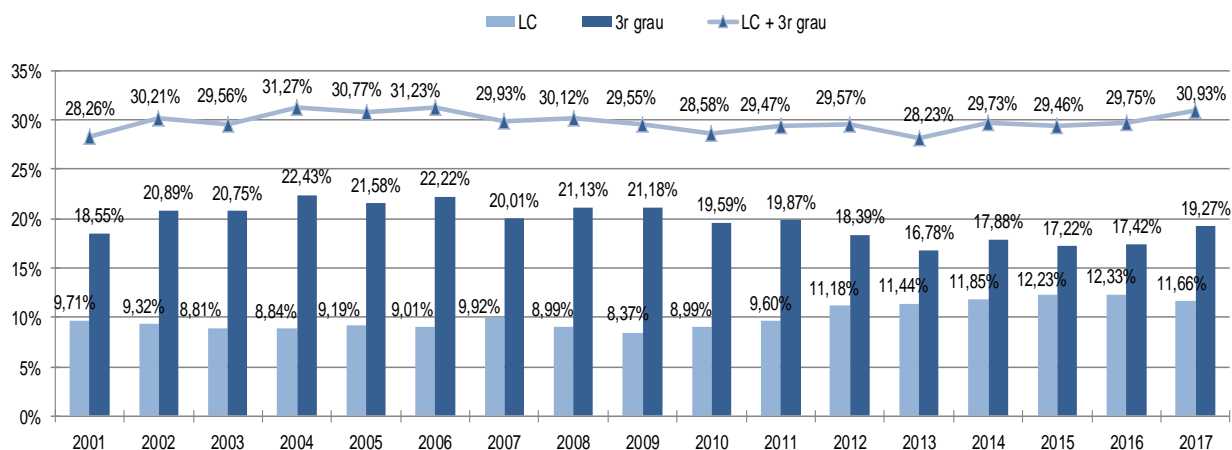
Gràfic 6. Percentatge d'interns en llibertat condicional respecte del total de penats a Catalunya (2000-2017)

Font: Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya

Com vam mencionar en l'informe anterior (Capdevila *et al.*, 2014), l'augment més important del percentatge d'interns en LC es va produir durant l'any 2012, probablement atribuïble a l'efecte que va tenir la Circular 2/2012 de la DGSP, sobre la gestió, l'execució i el seguiment de l'LC.

D'altra banda, la disminució del 2017 es podria deure a la modificació de la LO 1/2015 del Codi penal, que endureix les condicions de l'LC. Caldrà seguir en els estudis que fem en el futur si aquest descens en les propostes es manté.

Una crítica que es va posar de manifest en l'informe anterior era que l'augment de l'LC es feia en detriment dels casos de medi obert. Si ens fixem en el gràfic 7, veiem que es manté el mateix problema. El percentatge total de persones en semilibertat i LC es mou en el rang entre 28% i 31% en els anys d'aquest segle. No hi ha una aposta decidida per part dels equips de tractament per proposar més casos de persones en 2n grau, que passin del règim ordinari al de semilibertat. El que es produeix és un traspàs de casos entre 3r grau i LC. Quan puja un, baixa l'altre, però la suma (línia contínua LC + 3r grau gràfic 7) es manté estable al voltant del rang esmentat. Només els anys 2014 i 2016 hi ha un petit augment respecte de l'any anterior en ambdues xifres.

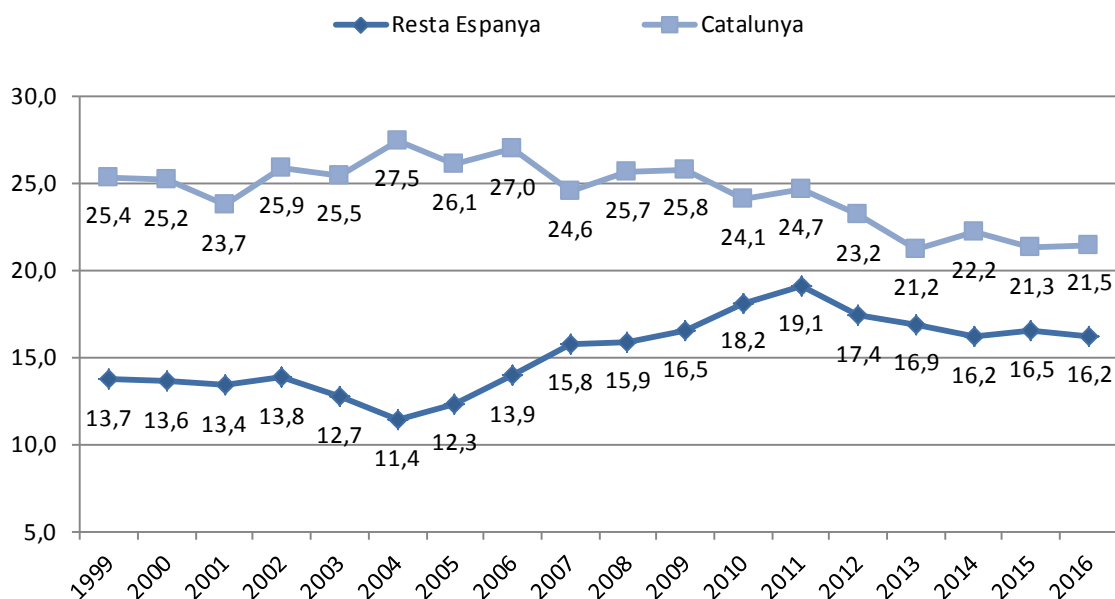

Gràfic 7. Percentatge de població penada en 3r grau i llibertat condicional a Catalunya (2001-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir dels *Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació*, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya. La població penada és la suma de penats encarcerats i en llibertat condicional. Dades corresponents a l'últim dia de cada any a les 24 h.

Quant a l'Estat espanyol, com es va comentar en la recerca anterior (Capdevila *et al.*, 2014), l'Administració penitenciària va crear en la dècada passada força centres d'inserció social (CIS), els equivalents als centres oberts de 3r grau a Catalunya. Aquests centres van provocar un augment important de l'aplicació del 3r grau (vegeu el gràfic 8). Aquest augment va produir que les distàncies entre els percentatges d'interns en 3r grau respecte del total de classificats, tant a Catalunya com a la resta d'Espanya, anés disminuint gradualment. El canvi de govern l'any 2011 va suposar un canvi de política penitenciària i va aturar aquesta tendència, de manera que encara es manté la diferència per sobre els 5 punts de més a Catalunya en el darrer any del qual disposem de dades.

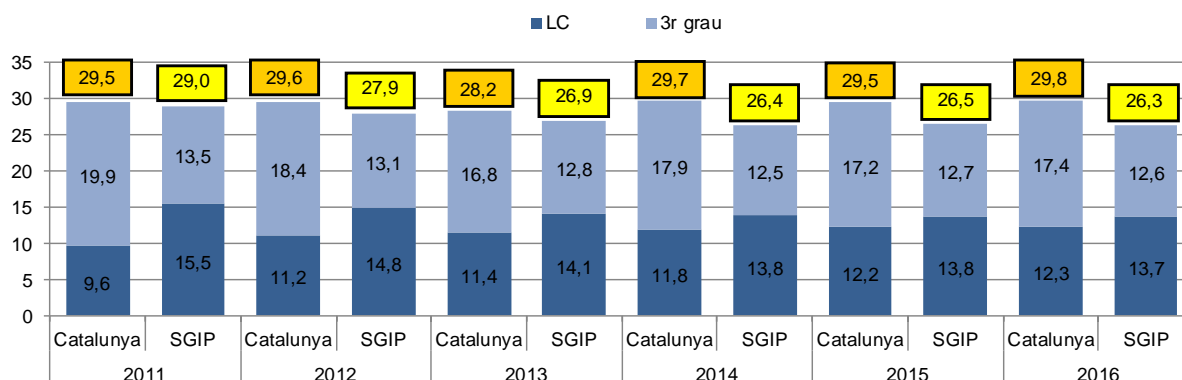

Gràfic 8. Percentatge d'interns classificats en 3r grau a Catalunya i la resta d'Espanya respecte de la població classificada (1999-2016)

Font: Per a les dades de la Secretaria General de Institucions Penitenciàries (SGIP), Ministerio del Interior, España, elaboració pròpia a partir dels Informes 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 i 2016. Per a les dades de Catalunya, elaboració pròpia a partir dels *Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació*, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya. En aquest cas, parlem de població classificada, no s'hi inclouen els penats que compleixen condemna i no arriben a estar classificats per la seva curta condemna, inferior als dos mesos (a Catalunya suposen el 20% de la població penada).

Si s'observa el pes que tenen el conjunt de l'LC i el 3r grau ara respecte al total de penats, tant a la resta de l'Estat com a Catalunya (vegeu el gràfic 9), en primer lloc, es pot veure que els percentatges totals de persones en semilibertat i LC eren semblants el 2011, si bé a partir del 2012 la diferència es va fent més acusada, que arriba l'any 2016 a una diferència de 3,5 punts. Aquesta diferència s'ha donat no perquè Catalunya hagi millorat els percentatges de medi obert, sinó perquè l'Estat espanyol ha reduït els seus, especialment els de l'LC.

Gràfic 9. Percentatge de població penada en medi obert (LC i 3r grau) a Catalunya i l'SGIP

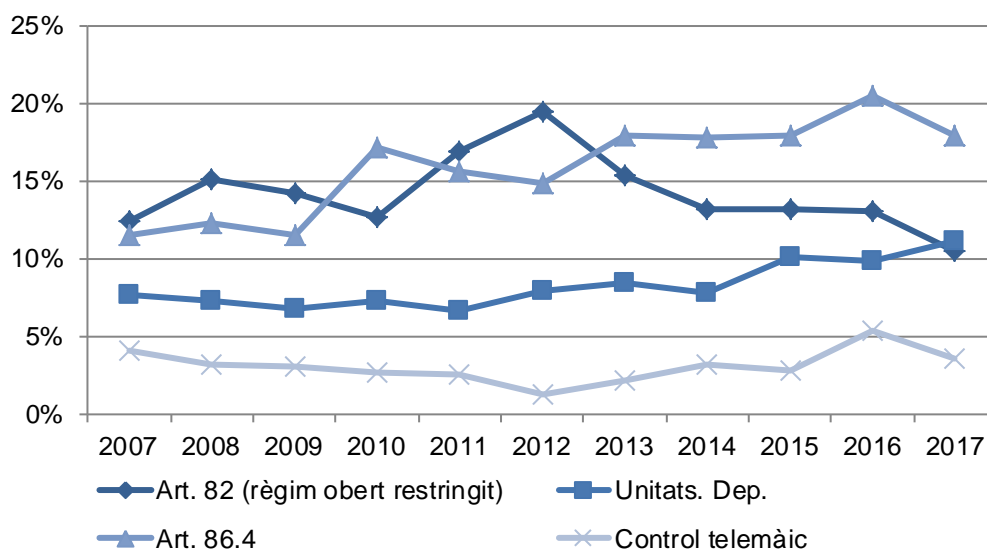
Nota: El nombre de penats total és la suma dels penats encarcerats i en llibertat condicional. No inclou els interns en llibertat provisional. Font: Elaboració pròpia a partir de dades dels *Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació*, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya, i de l'*Anuario Estadístico* del Ministeri de l'Interior 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 i 2016.

1.2.3. Modalitats de compliment de 3r grau: unitats dependents i art. 86.4 de l'RP

En el gràfic 10 es mostra l'evolució del percentatge d'interns que estaven complint 3r grau, segons la modalitat. Tant els interns en UD com els interns a qui s'aplica l'article 86.4 de l'RP són objecte d'estudi d'aquesta recerca. Així, és interessant observar el desenvolupament estadístic de l'aplicació d'aquestes modalitats al llarg dels darrers anys.

Per una banda, observem que a partir del 2014 hi ha un lleuger augment del nombre d'interns en UD, i el 2017 és l'any en què hi ha una proporció més elevada, 173 interns, un 11% del total d'interns en 3r grau.

Per l'altra, observem que l'aplicació de l'article 86.4 de l'RP va anar també en augment a partir del 2009, amb algunes oscil·lacions, i el 2016 va ser l'any en què hi ha una proporció més alta, 297, un 20% del total d'interns en 3r grau. D'aquests, hi ha un percentatge que estava amb l'aplicació del 86.4 amb control telemàtic que oscil·lava entre un 1% (22 interns l'any 2012) i un 5% (78 interns l'any 2016).

Gràfic 10. Percentatge de modalitat de compliment de 3r grau respecte del total d'interns en 3r grau a Catalunya (2007-2017)

Nota: Nombre d'interns que es troben en 3r grau, article 82, en unitats dependents, article 86.4, i en control telemàtic l'últim dia de cada any. Aquests interns estan inclosos en el nombre total d'interns en 3r grau.

En els interns en "unitats dependents", no es consideren els interns en l'article 86.4

En els interns "86.4" s'inclouen les persones amb control telemàtic.

Font: Elaboració pròpia a partir dels *Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació*, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya

1.3. Actualització bibliogràfica

Segons Petersilia (2004), hi ha dues grans línies d'investigació que han intentat constatar quines mesures, quins programes i quins tractaments donen bons resultats en el procés de reinserció a la comunitat. Ambdues línies s'han desenvolupat en paral·lel i beuen de disciplines científiques i metodologies diferents. En primer lloc, hi ha una línia de recerca propera a la psicologia centrada a identificar els principis veritablement efectius que componen els programes de reinserció: l'anàlisi es concentra en el procés que segueix l'individu i, per tant, el que s'estudia és el procediment d'intervenció de la rehabilitació. Des d'aquesta perspectiva, no és tan important afirmar que un programa de reinserció funciona o no, sinó identificar quin element del programa ha donat lloc a l'èxit i de quina manera. La segona línia de recerca té una perspectiva més *macro* i està focalitzada en els resultats: per mitjà de mètodes estadístics, vol distingir aquells programes que donen lloc a una reducció de la taxa de reincidència posterior d'aquells altres que no presenten resultats estadísticament significatius.

Des d'ambdues línies de recerca s'han obtingut resultats favorables a l'LC.

En la recerca anterior (Capdevila *et al.*, 2014: 59) es va fer un buidatge bibliogràfic exhaustiu sobre la sortida en llibertat de presó, la reinserció social i el paper que hi té l'LC. Ens remetem a aquell informe per a un abordatge més a fons.

En aquest informe s'actualitza la informació que s'ha generat aquests darrers cinc anys, bàsicament centrada en l'àmbit europeu i espanyol, tot i que la literatura americana és molt prolífica quant a estudis.

1.3.1. Investigacions sobre la llibertat condicional

1.3.1.1. Beneficis de la sortida esglaonada

La literatura científica ha demostrat que la pena de presó com a tal provoca efectes adversos i genera un impacte negatiu en les persones (Cid, 2017; Echeverri, 2010; Wheeler, 2007, citat a Echeverri, 2010). La literatura destaca una sèrie d'efectes psicològics derivats de l'empresonament: augment de l'ansietat, aparició de la despersonalització, pèrdua d'intimitat, afectació en l'autoestima, sensació de falta de control sobre la pròpia vida, absència d'expectatives i afectació en la sexualitat de la persona. Haney (2002) afegeix altres afectacions a la llista: dependència a les institucions, hipervigilància i desconfiança, sobrecontrol emocional, aïllament social i reaccions d'estrès posttraumàtic als dolors que provoca la presó.

Així doncs, l'adaptació al medi carcerari és un procés difícil de gestionar, sobretot per aquelles persones que hi entren per primer cop. De la mateixa manera, el procés que la persona ha de passar quan surt de presó per reinserir-se en la societat no és menys difícil, i es veu molt influït per les afectacions que es donen *per se*, degut al mateix pas per presó (Haney, 2002).

La investigació criminològica ha posat en relleu que per aconseguir la reinserció social és necessari que la persona empresonada tingui un apropament progressiu a la societat i a la col·lectivitat durant la condemna (Cid, 2017). Diversos estudis indiquen que un retorn gradual a la comunitat amb

supervisió afavoreix una reincorporació més segura de les persones penades a la comunitat, augmenta la probabilitat de tenir un bon pronòstic i crea un espai social en el qual és més probable que l'intern sigui rebut i integrat amb èxit (Dünkel, Van Zyl Smit i Padfield, 2010; Cid i Tébar, 2013; García i Soler, 2013, citats a Capdevila *et al.*, 2015). A més, un retorn gradual a la comunitat és més eficaç, no només per reduir la reincidència delictiva, sinó també per retardar-la, en cas que es produeixi. D'aquesta manera, el procés rehabilitador ha de ser gradual i les progressions de grau han de ser precedides per les seves classificacions prèvies (Capdevila *et al.*, 2015). En aquest darrer estudi que acabem d'esmentar es va comprovar que les persones que assolien la llibertat definitiva estant classificades en 3r grau o en llibertat condicional (LC) reincidien menys que aquelles persones que ho feien estant classificades en segon o primer grau penitenciari. A més, el grup de persones de 3r grau i LC reincidien més tard que la mitjana i amb delictes menys violents.

Un altre indicador de la importància de les sortides esglaonades el trobem en les recomanacions del Consell d'Europa. La recomanació del Consell d'Europa (2003) 23 sobre gestió de l'Administració penitenciària en casos de cadena perpètua i condemnes llargues (> 5 anys) demana complir el principi de progressió a partir d'un pla individual comptant amb la participació activa de la persona penada, així com concedir permisos de sortida per retornar gradualment a la societat.

En conclusió, la línia científica i tècnica generalitzada ens diu que un retorn esglaonat a la comunitat de les persones que han complert una pena a presó és el sistema més eficaç tant per a la seva reinserció com per a la seguretat de la resta de la ciutadania. Per resumir les idees principals:

- El retorn esglaonat a la comunitat és el més positiu per assolir la reinserció de les persones que han estat condemnades a una pena de presó.
- La taxa de reincidència és més baixa en aquells interns que assoleixen la llibertat definitiva en LC que entre aquells que no surten de la presó fins al final de la condemna.
- Aquesta diferència es deu, en part, a un efecte de selecció de l'LC: el conjunt d'interns als quals es concedeix una LC té unes característiques

que comporten menys risc de reincidència. De tota manera, un cop controlat aquest efecte de selecció, els resultats continuen indicant que l'LC dona lloc a una reincidència més baixa.

- El tractament dut a terme a la comunitat tendeix a ser més efectiu que el que té lloc dins una institució penitenciària.

1.3.1.2. Experiències de seguiment i tractament

En l'estudi anterior sobre la llibertat condicional (Capdevila *et al.*, 2014: 72) ja vam esmentar molts articles que parlaven sobre l'efectivitat dels diversos models de seguiment de la llibertat condicional. Recollíem, fins i tot, les tretze estratègies de supervisió de l'LC per millorar els resultats de la reinserció (Solomon *et al.*, 2008).

En l'actualització d'aquest informe hem trobat que els estudis sobre el seguiment i tractament posen èmfasi especialment en dos temes: 1) com intervenir amb les persones amb riscos més alts de reincidir a la sortida en LC, i 2) en els models d'aplicació que han de fer servir els operadors responsables del seguiment per a la presa de decisions.

Respecte de les persones amb riscos més alts de reincidir, Weaver i Barry (2014) van descobrir que la regulació que es fa de l'LC és més preventiva que no pas participativa i més orientada al control del risc que no pas a la cerca d'un canvi en la persona.

Campbell (2018), en un estudi de revocacions de l'LC, denuncia que hi ha poc coneixement sobre l'ús que se'n fa, d'aquesta mesura. Parla d'una falta de control empíric sobre els resultats que dona l'LC en diversos països i que els canvis legislatius en aquests països no s'emmarquen en cap mena d'evidència empírica. Les investigacions dutes a terme fins al moment no han aconseguit identificar la relació de costos econòmics i beneficis de retorn social específics d'aquest tipus de mesura.

Delimata i Seymour (2017) van estudiar les revocacions i els retorns a la presó a Irlanda del Nord de tots els alliberats condicionals entre el 2010 i el 2013 i van descobrir que els revocats tenen menys lligams i menys suport, nivells més

baixos de competències socials, consum d'alcohol i drogues i problemes de salut mental. Els que presentaven més riscos van ser alliberats en allotjaments alternatius anomenats *hostels* (similars a les unitats dependents). La majoria dels revocats (84%) i només el 14% dels *desistents* havien anat a aquests recursos. La meitat de les revocacions es van produir durant les primeres quatre setmanes. Els no revocats, per contra, van demostrar més capacitats personals i socials per gestionar el canvi després de la posada en llibertat. Els autors es qüestionaven com a Irlanda del Nord el percentatge de revocats d'LC arriba al 29%, mentre que als Estats Units d'Amèrica van ser el 9% dels detinguts el 2015, i el 6% de la població penitenciària a Anglaterra i Gal·les.

Respecte dels models d'aplicació dels operadors responsables del seguiment, cada cop són més les recerques centrades en els procediments de seguiment i a avaluar models de decisió estandarditzats que permetin disposar d'un protocol de presa de decisions, millorant així la transparència i els resultats per a la comunitat.

Serin, Gobeil, Lloyd *et al.* (2016) avaluen el DRAOR (*Dynamic Risk Assessment for Offender Re-entry*) i en els resultats aposten per recollir les característiques dels *falsos positius* per augmentar els nivells d'alliberament. També recomanen augmentar la freqüència de revisió i de reavaluació dels *riscos dinàmics* que ajusten més la situació real del penat.

Prell, Vitacco i Zavodny (2016) han estudiat el potencial de l'*Iowa Violence and Victimization Instrument* per predir la comissió de delictes en una població de $n = 1.961$ homes alliberats en condicional el 2008 i seguits durant dos anys i mig. Conclouen que l'eina té una bona capacitat predictiva de la reincidència (33,1% en aquests trenta mesos) i que és consistent amb altres bateries existents ja contrastades com el VRAG-R i l'HCR-20. En l'estudi entren en el debat respecte de l'eficàcia dels diferents tipus d'instruments de predicció que cal utilitzar: el judici clínic, els instruments actuarials o el judici professional estructurat.

Zhang, Roberts i Farabee (2014) van aplicar el COMPAS (*Correctional Offender Management and Profiling Alternative Sanctions*) a 91.334 persones

en *parole* a Califòrnia abans de ser alliberades. L'eina era un instrument actuarial i va donar resultats imprecisos per detectar: 1) la comissió de qualsevol altre delictes i 2) la comissió d'un delictes violent, tot i que amb millors resultats que el judici clínic. Els investigadors conclouen que no només calen eines per gestionar riscos de cara a la gent que pot anar o no a *parole*,⁷ sinó que també calen eines de suport per als professionals que supervisen i guien les persones que estan en *parole*, de manera que s'adapti la intervenció de manera individualitzada a cada persona.

Viglione, Blasko *et al.* (2018) posaven l'èmfasi en el paper dels operadors jurídics de la *probation* i en la seva formació. Descobrien que les característiques del personal que controla l'LC i el context de l'oficina on treballen influeix en la variació de l'ús de les pràctiques de *gestió de casos*. Si el personal està format, mostra un compromís organitzatiu més gran i valora positivament el seu treball. Com a resultat, les seves agències mostren un increment de l'aplicació de pràctiques de referència proactives. Aquest increment comporta una reducció de la bretxa que hi ha sempre entre els resultats de les recerques i les pràctiques reals que fan els operadors de la supervisió en la comunitat. En un altre estudi amb 251 professionals de *probation* de dotze agències diferents dels Estats Units, l'autor insisteix en el fet que s'avaluïn les pràctiques basades en l'evidència (PBE) (Viglione, 2018).

Finalment, Petersilia i Threatt (2017) han estudiat totes les persones que han passat per *parole* als Estats Units entre el 1977 i el 2013. En els primers anys, el tipus de *parole* més habitual aplicat era el *discrecional* (aquell que el penat s'ha de guanyar, de manera esglaonada i aconseguint passar per les diferents fases). Hi va haver una davallada del seu ús a favor del model *obligatori* (que és automàtic en funció de la comptabilització de la condemna). En els últims anys (des del 2012, aproximadament), ha tornat a augmentar el model *discrecional*. Els autors descobreixen que en realitat el temps de condemna és un factor determinant en l'aplicació dels dos models. Als penats que

---

⁷ La *parole* té algunes similituds al que seria la llibertat condicional, sense ser ben bé equivalent.

compleixen més part de la condemna dins de presó se'ls aplica el *discrecional*, i als penats amb menys condemna se'ls aplica l'*obligatori*. Aquest model alguns autors l'anomenen *mixt*. La *parole discrecional* dona lloc a una millor seguretat pública, ja que anima tant l'intern com els funcionaris de presó a focalitzar-se molt més en programes de reinserció, als primers perquè han de guanyar-se el benefici de ser alliberats i als segons perquè supervisen tot el procés. I aquests, diuen els autors, són aspectes positius amb relació a la rehabilitació i al desistiment.

1.3.1.3. *Reincidència com a indicador*

Com vam explicar en la recerca anterior (Capdevila *et al.*, 2014: 60), la reinserció és un procés complex, del qual s'haurien de mesurar diverses dimensions, i no només la reincidència. Petersilia (2004) ja criticava aquest reduccionisme a l'hora d'avaluar la reinserció i proposava mesurar altres dimensions com la inserció laboral o l'addicció a les drogues. Tot i així, la majoria d'estudis duts a terme internacionalment avaluen l'efectivitat de la mesura a través d'aquest únic indicador, la reincidència. I dins d'aquesta avaluació, l'LC (compliment de l'última part de la condemna en llibertat, sota determinades condicions) dona millors resultats que la llibertat definitiva (compliment íntegre de la condemna en presó) en termes de reincidència. Per tenir-ne més informació, remetem el lector a les pàgines esmentades de la recerca anterior.

De l'actualització d'estudis que hem fet d'aquests anys, un dels més interessants és del d'Ostermann, Salerno i Hyatt (2015), als Estats Units. Quan comparen les taxes de reincidència i les mitjanes de dies que triguen a reincidir entre dos grups, els que han passat per LC generalment tenen menys reincidència i mitjanes més llargues pel que fa a temps que triguen a reincidir. Les dades utilitzades són d'excarcerats el 2008 ($n = 12.132$) a través de llibertat condicional o no. El seguiment es va fer durant tres anys i es van donar les taxes policials, judicials i penitenciàries dels dos grups, cosa molt poc freqüent i per tant força valuosa de cara a les comparacions. D'entre els excarcerats sense LC, van tornar a ser arrestats per delictes nous un 65% (reincidència policial); condemnats, un 55% (reincidència judicial), i reingressats

a presó, un 41% (reincidència penitenciària). D'entre els excarcerats amb LC, en canvi, van ser arrestats el 50% (reincidència policial); 38%, condemnats (reincidència judicial), i 25%, reingressats a presó (reincidència penitenciària). La diferència entre ambdós grups va dels 15 als 17 punts a favor de l'LC.

Tot i que la realitat criminològica americana és molt diferent de la de l'Europa occidental, les proporcions que es mostren entre les diferents tipologies de reincidència ens transmeten una idea dels intervals en els quals ens podem moure quan es dona una xifra de reincidència concreta, sigui penitenciària o judicial, respecte de la policial, que és la més àmplia.

Altres investigacions americanes són les d'Alper, Durose i Markman (2018), que estudien la reincidència policial de 412.731 subjectes posats en llibertat el 2005 en trenta estats diferents, amb un seguiment de nou anys. En els resultats, els autors troben que el 66% dels subjectes han tornat a ser arrestats (reincidència policial) dins dels primers cinc anys de seguiment. Prell, Vitacco i Zavodny (2016) fan un estudi amb població alliberada a Iowa en LC i obtenen una reincidència judicial del 33,1% a trenta mesos de seguiment. La majoria de la reincidència va ser per drogues i delictes contra la propietat. Peters, Hochstetler, DeLisi *et al.* (2015), també de la Universitat d'Iowa, van fer el seguiment de 1.270 persones en llibertat condicional i es van fixar en els que feien un programa de tractament (sobretot en drogues i alcohol), el completessin o no. Van trobar que completar un tractament amb èxit té un efecte considerable a l'hora de reduir el risc de reincidència, sobretot quan les condemnes de llibertat condicional són més llargues.

Ja a Europa, Monnery (2015) va fer a França el seguiment durant cinc anys d'una mostra representativa dels excarcerats de nacionalitat francesa els anys 1996 i 1997 i, com a resultats destacables, va trobar que els que sortien en LC tenien una probabilitat de reincidir quatre cops més baixa que els que sortien en LD. Aquesta diferència es redueix a mesura que passa més temps. També va trobar que el temps de condemna no té relació amb la reincidència. En canvi, pel que fa als casos de 3r grau (el que ells anomenen de semilibertat), no presentaven bons resultats en termes de reincidència.

No hem trobat publicacions en anglès d'altres estudis europeus que donin taxes de reincidència. Tampoc a escala espanyola ens consten estudis publicats recentment que aportin dades amb què comparar l'estudi actual que presentem.

1.3.2. Investigacions sobre control telemàtic

En aquesta investigació un dels objectius és estudiar els subjectes que han passat per l'article 86.4 de l'RP. En aquest apartat hem fet una recerca bibliogràfica sobre el control telemàtic tant a Espanya com a la resta d'Europa, per tal de tenir una panoràmica de les investigacions i dels resultats recents.

El primer que cal dir en l'àmbit espanyol és que el control telemàtic està legislat també en el Codi penal en la regulació de la localització permanent (article 37.4 del CP) i en compliment d'ordres d'allunyament (article 48.4 del CP). Per tant, no és exclusiu de l'article 86.4 de l'RP. Hem de tenir en compte que en l'aplicació d'aquest article, com s'ha vist en el marc legal i en les estadístiques de l'apartat 1.2.3, no sempre s'arriben a aplicar mesures de control de localització telemàtica, sinó que en casos excepcionals es pot substituir per una altra mesura de control.

A Catalunya l'any 2017, 279 subjectes van gaudir de les prestacions d'aquest article 86.4 de l'RP i, d'aquests, només 55 van dur control telemàtic. És a dir, que de tots els subjectes que estaven en 3r grau l'any 2017, només un 4% va dur control telemàtic.

Hi ha pocs estudis empírics a Espanya sobre l'aplicació pràctica d'aquest article i encara menys específicament sobre la taxa de reincidència (Torres, Luque, Rodríguez, Villacampa i Moron, 2008). No obstant això, sí que sembla que és una temàtica en augment en l'àmbit acadèmic, ja que sí que hem trobat articles jurídics que reflexionen sobre la idoneïtat o no de la seva aplicació: Leganés Gómez (2015), Palop Belloch (2016) i l'esmentada de Torres, Luque, Rodríguez, Villacampa i Moron, 2008, sobre la utilització dels sistemes de control electrònic monitorat a la població penada a Catalunya.

D'altra banda, sí que en l'àmbit hi ha un recorregut més ampli en la recerca sobre el control telemàtic. En primer lloc, sembla que en els últims anys hi ha un gran augment de l'estudi de l'enfocament en l'àmbit legal del control telemàtic. Els estudis analitzen les diverses jurisdiccions i la implementació del control telemàtic de diversos països, i en destaquen dues modalitats clares: l'ús del control telemàtic com una pena independent, o l'ús del control telemàtic com a part integral d'un enfocament rehabilitador, com, per exemple, part del programa d'intervenció penitenciari.

El cas espanyol i català, en l'aplicació de l'article 86.4 de l'RP, té també aquesta perspectiva rehabilitadora en estar integrat en el compliment d'una modalitat del règim obert penitenciari i controlat pel mateix centre, amb una finalitat última d'assolir progressivament la reinserció del penat a la societat.

En segon lloc, trobem una altra sèrie d'investigacions que s'enfoquen a l'estudi de l'eficàcia del control telemàtic, principalment pel que fa a la reincidència, però també respecte de les experiències dels mateixos interns.

En general, totes coincideixen a considerar que hi ha una taxa de reincidència més baixa en els subjectes sotmesos a aquesta mesura. Marklund i Holmberg (2009), en una recerca sobre la població penitenciària a Suïssa, on s'aplica el control telemàtic cap al període final d'una pena de presó, van obtenir una diferència significativa entre els dos grups d'estudi, amb una reincidència del 38% del grup de control i una reincidència del 26% del grup amb control telemàtic.

Henneguelle i Monnery (2016) estudiaven la població penitenciària de França i l'ús del control telemàtic com a substitut de la pena de presó. Els seus resultats indiquen una taxa de reincidència més baixa del control telemàtic; aquest grup obté un 46% de reincidència enfront d'un 66% en els subjectes que van passar per presó (tot i que l'estudi no deixa clar si els perfils d'ambdós grups eren similars).

Di Tella i Schargrotsky (2013) van fer un estudi sobre la població penitenciària a l'Argentina on s'aplica el control telemàtic en situació preventiva, abans de judici. Van obtenir una reincidència del 22,37% en el grup a qui es va aplicar

presó preventiva enfront d'una reincidència del 13,21% en el grup a qui, estant també en situació de preventius, es va aplicar el control telemàtic.

En tercer lloc, hi ha les recerques que valoren la percepció d'eficàcia de la mesura. Trobem l'estudi de Vanhaelemeesch, Vander Beken i Vandeveldel (2014) sobre l'experiència dels interns a Bèlgica, en què es conclou que els interns tenen una percepció favorable del control telemàtic i creuen que per a ells ha tingut un impacte positiu en la seva reinserció a la societat, ja que els ha permès compaginar la vida laboral i el suport familiar. Aquesta recerca de Marklund i Holmberg (2009) també elabora entrevistes entre els usuaris i obté una puntuació de 8 sobre 10. Els motius principals són el fet de passar més temps amb la família i fer una transició cap a la societat més suau i progressiva.

Torres, Luque, Rodríguez, Villacampa i Moron (2008), a Catalunya, van comparar dos grups d'interns en 3r grau i en van fer el seguiment durant tres anys. La primera conclusió a la qual van arribar és que no van trobar un patró preestablert en les característiques dels interns que determinin el seu accés o no a aquesta forma de compliment en 3r grau penitenciari, tot i que l'existència de motius laborals és el principal argument per a la concessió del 86,4, seguit de les qüestions mèdiques i familiars. La segona conclusió tenia a veure amb la durada del control telemàtic: el 42% era d'entre dos i sis mesos, i el 48% de més de sis mesos, una durada considerada llarga per a aquest tipus de mesura. Tot i així, quasi la totalitat d'usuaris (96,5%) preferia aquesta opció que haver de pernoctar al centre. Entre els inconvenients que manifestaven els usuaris hi havia: a) horaris molt estrictes de compliment, b) problemes amb la utilització dels aparells, c) visibilitat de la turmellera, d) conflictes amb persones que viuen a la mateixa casa i e) molèsties físiques o ferides. Un 28% no havia trobat cap inconvenient al control telemàtic. Un altre resultat que va obtenir l'estudi va ser que el percentatge d'incompliments, revocacions i regressions era d'un 8%. El 92% va acabar la mesura amb èxit i complint-la en la seva totalitat.

1.3.3. Estudis sobre les unitats dependents

Tal com s'ha esmentat amb anterioritat, hi ha un buit a la literatura acadèmica criminològica envers els efectes de l'aplicació de les UD. Atès que és una modalitat de compliment del 3r grau que fa anys que funciona, és necessari poder avaluar els resultats ni que sigui en termes de reincidència o, en el cas que ens ocupa, de taxa d'inactivitat delictiva.

Així doncs, en el moment de dur a terme una recerca bibliogràfica sobre les UD hi ha dos reptes principals: la dificultat de comparació internacional en l'àmbit jurídic (diferències terminològiques i d'aplicació), i la manca de recerca sobre les UD a Espanya i Catalunya.

El primer repte també té una particularitat afegida, que és la idiosincràsia de cada legislació concreta i la falta d'una figura compartida i comuna que representi i es trobi legislada tal com apareixen les UD en el nostre ordenament jurídic i penitenciari. Hem trobat que tant als països europeus com a la resta del món hi ha models molt diversos, cosa que reflecteix les diferències entre les formes i els enfocaments envers la rehabilitació.

En la literatura criminològica anglosaxona, podem trobar les anomenades *halfway houses*,⁸ que són serveis residencials que compleixen l'objectiu d'allotjar persones que han complert una pena privativa de llibertat o que es troben en *parole*. Segons Ndrecka, Listwan i Latessa (2017), en els últims anys aquestes residències han proporcionat diferents serveis de tipus educatiu, d'ocupació laboral, de deshabitació de substàncies i d'atenció a la salut mental. També alguns d'aquests serveis es troben basats en les necessitats criminològiques, centrant-se principalment en tractaments especialitzats per a delinqüents sexuals.

Per les característiques d'aquests habitatges i amb relació a les UD del nostre context, l'analogia més rellevant seria l'aplicació com a mesura i l'aplicació dins del procés d'execució penal.

---

⁸ Es podria traduir com 'a mig camí cap a la presó' o 'a mig camí fora de la presó', i els penats que hi resideixen hi arriben poc després de sortir del règim tancat i s'hi poden quedar durant uns noranta dies (Ndrecka, Listwan i Latessa, 2017).

Tal com s'ha mencionat, els enfocaments d'aquestes residències poden variar segons els serveis que ofereixen, la programació i les poblacions a qui van enfocades. Tot i això, en general totes contenen quatre factors comuns: són allotjaments temporals, es troben en un medi obert en la comunitat, fan servir una supervisió basada en els horaris i ofereixen serveis per potenciar una transició òptima de la presó a la comunitat (Caputo, 2004; Seiter i Kadela, 2003, citat per Wong, Bouchard, Gushue i Lee, 2019).

També s'han de tenir en compte les diferències d'aplicació de les *halfway houses* en el procés d'execució penal. Tal com menciona Caputo (2004, citat per Wong, Bouchard, Gushue i Lee, 2019), existeix la diferència entre *halfway in* i *halfway out*. La primera fa referència a quan s'utilitzen com a alternativa a l'empresonament i es consideren sancions en si mateixes. La segona, *halfway out*, actua en un moment de trànsit per als penats entre la presó i el medi obert per tal de donar-los suport en la seva reinserció i podria ser el més equivalent a la nostra realitat.

Costanza, Cox i Kilburn (2015) expliquen que, per les característiques de les *halfway houses*, se'ls apliquen a les persones que han de tenir més vigilància, en comparació de les persones que es troben en llibertat condicional (*parole*).

A Anglaterra i a Gal·les trobem els anomenats *approved premisses* (AP) o *probation hostels* (Doggett, 2017), dels quals n'hi ha uns cent per tot el territori. Aquests establiments, majoritàriament, funcionen de trànsit entre el medi tancat i la comunitat dels interns amb riscos de reincidència mitjans i alts. Les derivacions cap a aquests habitatges depenen de la junta de llibertat condicional (*Parole Board*), que també s'encarrega de gestionar quines AP poden ser més afins a les necessitats de cada persona.

Les característiques d'aquests habitatges també fan que puguin ser comparats amb les UD del context català pel que fa al model d'intervenció que s'utilitza: una intervenció intensiva i individualitzada.

Aquests *probation hostels* proporcionen una reinserció estructurada a la comunitat de les persones que han sortit de presó amb tipologies de delictes violents i/o sexuals i amb unes especificitats de tractament concretes (Dogget, 2017). Les persones residents tenen un *oficial* de llibertat condicional que s'encarrega de gestionar el seu cas, així com un membre de l'equip del *hostel*. Els residents estan obligats a participar en activitats i programes propis, que

inclouen treballs per promoure la rehabilitació, l'educació, la formació i l'ocupació, entre d'altres (Dogget, 2017). Resideixen en l'habitatge durant dotze setmanes i, abans de la finalització, han de tenir un pla de vida independent preparat. Dins d'aquests establiments, també s'hi poden trobar persones sense domicili en la comunitat que estan a l'espera de judici, però que no requereixen presó preventiva.

Amb relació a la reincidència, la revisió de la literatura internacional reforça els resultats que les persones que fan la transició de la presó a la comunitat a través d'aquest tipus d'habitatges en medi obert presenten menys probabilitats de reincidir que aquelles persones que surten directament (Willis, 2018).

En l'estudi fet per Costanza, Cox i Kilburn (2015), es comparen estadísticament persones que van gaudir de llibertat condicional després de completar amb èxit el seu pas per *halfway houses* amb un grup de persones que van passar a llibertat condicional directament des de presó entre el 2004 i el 2008 al nord-est dels Estats Units. L'objectiu d'aquest estudi va ser avaluar l'eficàcia en termes de reincidència de les *halfway houses*. Els resultats mostren que passar amb èxit per una *halfway house* produeix efectes positius a curt i a llarg termini, tot i la presència d'altres variables amb efectes significatius en el compliment de la llibertat condicional i en la reincidència.

Així doncs, passat un any de posada en llibertat definitiva, els resultats en termes de compliment de manera exitosa de la llibertat condicional i de reincidència de les persones que havien passat per aquests habitatges era significativament millor enfront d'aquelles que no hi havien passat. Tot i això, els autors assenyalen que s'ha de tenir en compte l'efecte selecció en parlar de persones que es troben en aquests habitatges, ja que en la majoria dels estats es valora el risc baix dels interns per accedir-hi.

A través d'una anàlisi sistemàtica i d'una metaanàlisi, Wong, Bouchard, Gushue i Lee (2019) analitzen nou estudis per examinar els efectes de les *halfway houses* en la reincidència. Les conclusions de l'estudi suggereixen que aquests habitatges són una iniciativa efectiva basada en la comunitat per tal de reduir la reincidència. Els resultats estadístics sorgits de la metaanàlisi mostren que els interns que tornen a la comunitat a través d'aquests habitatges tenen menys probabilitats de tornar a reincidir en comparació dels interns que han sortit en llibertat condicional o que han sortit directament des del medi tancat. De la

mateixa manera, l'estudi mostra que les conclusions de vuit dels nou estudis analitzats produeixen resultats estadísticament significatius. Finalment, els autors apunten que aquests habitatges són eficaços a llarg termini, perquè els períodes de seguiment d'anàlisis seleccionats van ser de dos a tres anys.

A escala europea, la recerca de Linney, O'Leary i O'Leary (2013) fa una revisió sistemàtica per detectar evidència rellevant en el tema. L'estudi acaba conclouent que, amb l'evidència empírica analitzada, no és possible establir quin és el paper concret que tenen aquests habitatges en la reincidència.

També una de les evidències que s'extreuen dels efectes dels *approved premisses* o *probation hostels* és la consecució dels objectius de protecció pública i rehabilitació, així com també la importància del context en el cas de delinqüents de riscos mitjans i alts, ja que els resultats suggereixen que un suport estructurat i contingut com el que ofereixen aquests habitatges situats a la comunitat promou el treball efectiu per part de professionals i residents (Dogget, 2017).

Trobem exemples també de l'aplicació d'aquests habitatges a poblacions penitenciàries concretes que se centren en la seva reincidència. Així doncs, en mostres amb característiques concretes de tractament i riscos alts, els resultats suggereixen respostes positives en la combinació de programes d'habitatge amb programes de tractament específic, i mostren taxes de reincidència quatre vegades més baixes en comparació d'aquells que només rebien tractament (Bruce, Crowley, Jeffcote i Coulston, 2014). Alhora, es presenta la necessitat, en el cas de les *approved premisses*, d'establir un programa concret per a persones amb característiques a nivell de trastorns de la personalitat i mentals (Bettles, Rich i Bourne, 2016).

La literatura també sosté que l'aplicació d'aquests habitatges en poblacions penitenciàries és favorable en termes d'aplicació de bones pràctiques centrades en les necessitats individuals, alhora que es fa èmfasi en un enfocament multidisciplinari amb relació a la reinserció (Willis, 2018).

2. La recerca

2.1. Finalitat

La finalitat d'aquest estudi és analitzar la reincidència de les persones en llibertat condicional, de les persones que van sortir en 3r grau, especialment en els casos d'UD i de l'art. 86.4 de l'RP (en els casos que sigui possible), i de les que van sortir en 2n grau o primer grau, per tal de comparar els resultats entre els diferents perfils. En els casos en què no sigui possible aquesta comparació perquè el temps de seguiment no sigui prou, establim una *taxa d'inactivitat delictiva* per cada grup en cada interval anual.

2.1.1. Objectius

1. Obtenir la taxa de reincidència general i violenta de les persones en llibertat condicional i conèixer les característiques de la reincidència (temps a reincidir, delictes comès, pena imposada, nombre de reincidències i *severitat*⁹).
2. Determinar les diferències entre les persones reincidents i no reincidents, així com obtenir les taxes específiques segons variables personals, penals i penitenciàries.
3. Determinar les diferències de la reincidència segons els temps en la gestió de l'expedient, la modalitat de llibertat condicional obtinguda i el nivell de control en el seguiment.
4. Comparar la reincidència i/o la taxa d'inactivitat delictiva de les persones en llibertat condicional respecte a:
  - Les persones que finalitzen la condemna en els diferents règims del 3r grau penitenciari.

---

⁹ *Severitat* és un constructe per mesurar la gravetat de la reincidència, basat en quatre variables: el tipus de delictes (violents / no violents), el tipus de mesura imposada (MPA o no privativa de llibertat / privativa de llibertat), el nombre de reincidències (1 reincidència / més d'1), el temps que triga a reincidir (per sota la mitjana / per sobre la mitjana). La puntuació mínima per la *severitat* és 0 i la màxima és 5.

- Les persones que finalitzen en 2n grau penitenciari i que complirien alguns dels requisits objectius per gaudir del 3r grau (meitat de la condemna complerta, sense expedients disciplinaris per cancel·lar i amb una valoració del risc baix).
5. Determinar les diferències de la reincidència segons els diferents perfils identificats en la recerca anterior (delinqüència d'oportunitat, delinqüència ocasional, petita delinqüència i multireincidents), així com de les persones a les quals s'ha revocat la llibertat condicional.
  6. Analitzar el perfil dels usuaris de les unitats dependents, la seva taxa d'inactivitat delictiva i les diferències amb altres persones que han passat per 3r grau (grup de control), així com les diferències amb el perfil dels reincidents.
  7. Analitzar el perfil dels usuaris de l'article 86.4, la seva taxa d'inactivitat delictiva i les diferències amb altres persones que han passat per 3r grau (grup de control), així com les diferències en el perfil dels reincidents.
  8. Donar una mirada transversal als objectius anteriors amb una perspectiva de gènere, per conèixer en detall les especificitats de les dones.

2.2. Metodologia

2.2.1. Població estudiada

1) Es partia inicialment de la mostra de la recerca anterior (Capdevila *et al.*, 2014), de 3.340 persones, repartides de la manera següent:

- $N = 1.032$ persones que estaven en llibertat condicional en algun moment de l'any 2012.
- Una mostra aleatòria del conjunt de persones que estaven en 3r grau penitenciari durant el 2012: $n = 1.102$ persones.
- Una mostra aleatòria dels interns condemnats que estaven en 2n grau penitenciari durant el 2012, però complint alguns dels criteris objectius necessaris per haver passat a 3r grau (haver complert la meitat de la

condemna, no tenir expedients disciplinaris pendents de cancel·lar en els sis mesos anteriors al 2012 i tenir una valoració de risc baix en el *RisCanvi*). Aquest grup el vam anomenar, i ho continuarem fent així ara, *grup de 2n grau filtrat*. En total, $n = 1.206$.

Per a aquest segon estudi, cinc anys després de l'anterior, la població que hem seguit ha quedat en $n = 3.076$, ja que 264 persones, per diferents circumstàncies, no han sortit de presó i, per tant, se'n es pot avaluar la taxa d'inactivitat delictiva o de reincidència.

El grup d'estudi el formen finalment: 975 persones d'LC, 1.019 de 3r grau i 1.082 de 2n grau *filtrat*, en total, 3.076 persones.

2) En l'estudi anterior (Capdevila *et al.*, 2014), es van trobar cinc grups factorials que s'agrupaven en funció d'unes característiques comunes i que suggerien formes d'intervenció diferenciades. Cinc anys després, hem volgut saber quina ha estat la taxa d'inactivitat delictiva de cadascun d'aquests grups i en l'informe s'hi dedica un apartat. Els recordem:

- *Delinqüència d'oportunitat* ($n = 334$). Persones majoritàriament amb nacionalitat espanyola i sense antecedents penitenciaris.
- *Delinqüència ocasional* ($n = 373$). Majoritàriament, dones amb nacionalitat estrangera i un delicte contra la salut pública.
- *Petita delinqüència* ($n = 405$). Majoritàriament, persones amb condemnes curtes i amb més proporció de problemàtiques de drogodependència i de baixa resposta al tractament.
- *Multireincidentes* ($n = 660$). Majoritàriament, persones amb condemnes llargues o amb acumulació de penes i amb força antecedents penitenciaris i d'incidents elevats dins el centre.
- *Atípics - alt risc* ($n = 526$). Grup molt heterogeni i divergent en què s'ubiquen els resultats extrems, entre els quals els que surten en les variables *RisCanvi* de valoració del risc de reincidència i de violència intrainstitucional d'alt risc.

3) Grup d'estudi de les persones que van passar al llarg del 2012 per alguna de les UD (art.165 de l'RP) i que compleixen mesura en 3r grau però amb un centre exterior, com a grup específic (any 2012). $N = 125$ casos. S'ha seleccionat un grup de control forçat, també de $n = 125$ casos, de perfil similar als que es trobaven en UD d'entre tot el grup que es trobava en 3r grau, amb l'objectiu de saber si hi ha un comportament diferent d'aquest grup en termes de taxa d'inactivitat delictiva.

4) I finalment el quart grup d'estudi són les persones que han passat per l'article 86.4, amb control telemàtic o sense, durant l'any 2012. $N = 467$ casos. D'aquests, finalment se n'han escollit $n = 389$. Igual que hem fet amb el grup anterior, s'ha seleccionat un grup de control de 389 casos, que tingués un perfil similar dins de tot el grup que es trobava en 3r grau, per saber si hi ha un comportament diferent d'aquest grup en termes de taxa d'inactivitat delictiva.

El seguiment per tal de recollir la reincidència presenta la dificultat que no és uniforme per a tots els grups, atès que la data de sortida del centre penitenciari ha estat diferent per a cada subjecte. Els subjectes que provenen de la llibertat condicional són els únics que compleixen els requisits temporals dels nostres estudis de reincidència penitenciària: el seguiment va des de l'inici efectiu de la llibertat condicional el 2012 fins al 31 de desembre del 2017. En els casos de 3r grau, ens trobem amb situacions diferents: gent que comptabilitza des de la data de llibertat definitiva o des de la data d'accés a la llibertat condicional, si ha tingut aquesta opció.

Així que en l'informe donarem dues dades: si hi ha o no un delictes nou registrat en l'execució penal en termes categòrics de *sí* o *no*, i la taxa al cap d'un any, de dos anys, de tres anys, de quatre anys i de cinc anys, en els casos en què s'arribi a aquest període de seguiment. Caldrà ser molt prudent en la comparació amb les taxes de reincidència per no cometre l'error de comparar períodes de seguiment diferents.

2.2.2. Recollida i processament de les dades

En aquesta recerca hem dut a terme un estudi quantitatiu a través d'una anàlisi descriptiva i d'un creuament de variables: anàlisi multivariable; contingència amb els tests khi quadrat de Pearson (X^2) i Phi i V de Cramer; prova t de Student per mesurar la diferència de les mitjanes; anàlisi de la variància per a mostres independents (ANOVA), i anàlisi de la capacitat predictiva de la valoració del risc respecte de la reincidència.

2.2.3. Fitxa tècnica de la recerca

Àmbit territorial	Catalunya
Població objecte d'estudi	Prové de l'estudi <i>La llibertat condicional a Catalunya</i> (Capdevila et al., 2014):
Grup 1	<ul style="list-style-type: none"> • Segueix la població que estava en LC en algun moment de l'any 2012 ($n = 1.032$ persones). D'aquests, en aquest segon estudi de seguiment, en resten $N = 975$. • Revocats d'LC ($n = 70$ persones). D'aquests, en aquest segon estudi, en resten ($N = 64$). • Mostra de la població en 3r grau, en qualsevol de les seves modalitats ($n = 1.102$). D'aquests, en aquest segon estudi de seguiment, en resten $n = 1.019$. • Mostra de la població en 2n grau que complís tres condicions: tenir la $\frac{1}{2}$ de la condemna complerta, no tenir expedients disciplinaris pendents de cancel·lar en els darrers sis mesos, tenir un risc baix en el <i>RisCanvi</i> ($n = 1.206$). D'aquests, en aquest segon estudi de seguiment, en resten $n = 1.082$. • En total, la $n = 3.076$ persones. S'han exclòs de la recerca 264 persones perquè no han sortit de presó des de l'estudi anterior per diferents circumstàncies.
Grup 2	Reincidència dels cinc grups trobats en l'estudi anterior: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Delinqüència d'oportunitat</i> ($n = 334$) • <i>Delinqüència ocasional</i> ($n = 373$) • <i>Petita delinqüència</i> ($n = 405$) • <i>Multireincidentes</i> ($n = 660$) • <i>Atípics - alt risc</i> ($n = 526$)
Grup 3	Grup d'estudi: persones donades d'alta l'any 2012 en UD ($n = 125$). Grup de control: persones en 3r grau de característiques similars al grup estudi d'UD (tipus de delictes, antecedents, permisos ordinaris, risc baix intrainstitucional i reincidència violenta) ($n = 125$).
Grup 4	Grup d'estudi: persones donades d'alta l'any 2012 en el programa per l'art. 86.4 de l'RP amb control telemàtic o sense ($n = 467$). D'aquests, finalment se n'han escollit $n = 389$. Grup de control: persones en 3r grau de característiques similars al grup estudi (tipus de delictes, antecedents, risc baix intrainstitucional i reincidència violenta) ($n = 389$).
Període de seguiment (fase 1)	(<i>Estudi anterior</i>) De l'1 de gener del 2012 fins al 31 de desembre del 2012
Període de seguiment (fase 2)	(<i>Estudi actual</i>) Seguiment de <i>reincidència</i> per LC i <i>d'inactivitat delictiva</i> per a la resta. Intervalls desiguals, segons la data de sortida dels subjectes. Seguiment des de sortida LC el 2012 i sortida de la resta en LC o LD, fins al 31 de desembre del 2017
Font de les dades	SIPC - JOVO
Treball de camp	Abril-juny del 2018
Explotació estadística	Paquet estadístic IBM SPSS Statistics 22.0
Anàlisis estadístiques	Contingència amb els test khi-quadrat de Pearson (X^2) i Phi i V de Cramer. Prova t de Student per mesurar la diferència de les mitjanes. Anàlisi de la variància per a mostres independents (ANOVA). Regressió logística binària. Anàlisi de conglomerats

(bietàpica amb tractament de valors atípics).

2.2.4. Variables de l'estudi

Tipus de variable	Descripció	Format de la variable	Codificació de la variable
Grup d'estudi	Grup del qual està extreta la llista: LC, 3r grau o 2n grau. Si s'ha revocat d'LC, cal fer-ho constar en les observacions.	1 dígit, categòrica politòmica	Grup 1 = 1 LC Grup 2 = tercer grau Grup 3 = 2n grau <i>filtrat</i>
Ha fet progressió fins a arribar a la llibertat?	En aquest segon estudi es recull si els subjectes han fet una progressió i de quin tipus (sense comptar LC).	1 dígit, categòrica politòmica	No Sí, amb pas per UD/86.4 sense LC Sí, directa de grau, sense LC Sí, directa de grau, amb LC Sí, amb pas per UD/86.4 amb LC
NIS	Identificació de l'expedient	12 dígits, alfanumèrica	
Nom i cognoms	Només cal recollir-los per comprovar-ne les dades. NO INTRODUIR A LA BASE		
Data de naixement		Ddmmaaaa, data	
Hi ha retards en el primer permís i pas al tercer?	Variable construïda a partir de les dates recollides en la recerca anterior	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = Sí 2 = No
S'ha endarrerit la concessió de l'LC?	Variable construïda a partir de les dates recollides en la recerca anterior	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = No 2 = Sí
Ha estat revocat?	Només en els casos de l'estudi anterior que estaven en LC	1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = No 2 = Sí
Sexe informat de la persona		1 dígit, categòrica dicotòmica	1 = home 2 = dona
Nacionalitat	País que consta com a nacionalitat de l'intern	3 dígits, categòrica politòmica	
Estrangers	Construïda a partir Nacionalitat	Construïda	1 = espanyol 2 = estranger
Àrea geogràfica de procedència	Construïda a partir Nacionalitat	Construïda	1 = Espanya 2 = UE 3 = Resta d'Europa 4 = Magreb 5 = Resta d'Àfrica 6 = Centre i Sud-amèrica 7 = Àsia i resta del món
Té expedient d'expulsió?	Consta algun tipus d'expedient d'expulsió obert, sigui quina sigui la situació de tramitació? (només irregulars)	1 dígit, categòrica dicotòmica	0 = No 1 = Sí
Idioma castellà	Coneix el castellà?	1 dígit, categòrica politòmica	0 = No l'entén 1 = L'entén 2 = S'expressa
Idioma català	Coneix el català?	1 dígit, categòrica politòmica	0 = No l'entén 1 = L'entén 2 = S'expressa
Nre. de fills		Numèrica, dos dígits	
Estudis	Nivell d'estudis que figuren al SIPC. No és informació actualitzada. S'emplena a l'inici de la fitxa. Els tres nivells de les etapes instrumentals es recodifiquen com a primària	1 dígit, categòrica politòmica	1 Analfabet 2 Primer nivell etapa instrumental 3 Segon nivell etapa instrumental 4 Tercer nivell etapa instrumental 5 ESO/equivalent 6 Batxillerat/equivalent 7 Universitat/equivalent 8 Formació no reglada / altres

2.2.5. Calendari de la recerca

Tasques / any i mes	2018/2019											
	3	4	5	6	7	9	10	11	12	1/2	3/4	5
Fase I. Plantejament												
Concreció i elaboració del projecte	■											
Fase II. Marc teòric												
Recull i consulta de literatura	■	■	■	■	■	■						
Construcció del marc teòric	■	■	■	■			■					
Fase III. Recollida de dades												
Extracció dades del SIPC i MPA		■	■	■								
Processament de dades a SPSS				■	■	■						
Fase IV. Resultats												
Anàlisi quantitativa de les dades						■	■	■	■	■		
Discussió de resultats										■	■	
Elaboració de conclusions i propostes										■	■	
Elaboració de l'informe							■	■	■	■	■	
Presentació de resultats												■

RESULTATS

3. Taxa de reincidència de la llibertat condicional i taxes d'inactivitat delictiva en medi obert

Hem esmentat en diferents llocs que aquesta no és una recerca estricta sobre la taxa de reincidència penitenciària, atès que el període de seguiment posterior a la sortida dels penats no és equivalent a altres recerques. Només en el cas de la llibertat condicional es dona aquesta condició i és per això que només l'apartat 3.1 s'hi referirà com a taxa de reincidència i es podran comparar els resultats amb estudis anteriors.

En els apartats següents utilitzarem el nom de *taxa d'inactivitat delictiva* per referir-nos a les persones que han sortit de presó i es mantenen sense tornar al sistema d'execució penal per complir una pena per un nou delicte. Aquesta serà la mesura més completa, que suma les persones que no han tornat ni a la presó ni han estat condemnades a una mesura penal alternativa (MPA). També donarem les específiques, de presó i de MPA, a tall informatiu, però sense cap més anàlisi.

Quan comparem resultats entre variables, utilitzarem la *taxa d'inactivitat delictiva en l'execució penal* perquè és la més precisa amb l'objectiu de conèixer quin ha estat el grau d'assoliment del desistiment del delicte. Cal ser molt prudents també amb la interpretació comparativa entre mesures, ja que no totes han tingut el mateix temps de seguiment en llibertat ni han estat en les mateixes condicions durant aquest període de seguiment, com mostrem en l'apartat següent.

3.1. El temps de seguiment dels casos

La taula 4 presenta quines han estat aquestes temporalitats, globals i desglossades, per als tres grups d'estudi.

La mitjana de seguiment de les persones en llibertat condicional ha estat 1.990 dies, és a dir, 5,5 anys. Recordem que el seguiment va des de la data d'inici de la llibertat condicional (algun moment de l'any 2012) fins al 31 de desembre del 2017, data en la qual ha finalitzat el seguiment d'aquest segon estudi.

La mitjana de seguiment de 3r grau ha estat de 1.400 dies, l'equivalent a 3,8 anys. Recordem que el seguiment va des de la data d'inici de la llibertat condicional, en cas que els penats haguessin passat per aquesta mesura amb posterioritat a la finalització del primer estudi, o des de la data de la llibertat definitiva i fins al 31 de desembre del 2017.

La mitjana de 2n grau *filtrat* és 1.466 dies, 4 anys, i com en el cas de les persones en 3r grau, el seguiment va des de la data d'inici de la llibertat condicional (en cas que els penats haguessin passat per aquesta mesura amb posterioritat a la finalització del primer estudi), o des de la data de la llibertat definitiva i fins al 31 de desembre del 2017.

Que el seguiment en 2n grau *filtrat* sigui més elevat de mitjana que en 3r grau s'explica perquè les condemnes de 2n grau *filtrat* són inferiors i a la vegada presenten una desviació típica més gran (persones amb intervals molt diferents).

Taula 4. Temps de seguiment de l'estudi (global i per mesures)

Temps global	N	% vàlid	% acumulat
0 a 6 mesos	25	0,8	0,8
6 mesos a 1 any	37	1,2	2,0
1 a 2 anys	95	3,1	5,2
2 a 3 anys	202	6,7	11,8
3 a 4 anys	540	17,8	29,6
4 a 5 anys	963	31,8	61,4
5 a 6 anys	1.171	38,6	100,0
Total	3.033	100,0	
Perduts sistema	43		
Total	3.076		

Temps per mesures	N	% vàlid	% acumulat
LC			
4 a 5 anys	31	3,2	3,2
5 a 6 anys	913	96,6	100,0
Total	945	100,0	
Perduts sistema	31		
Total	975		
Tercer grau	N	% vàlid	% acumulat
0 a 6 mesos	5	0,5	0,5
6 mesos a 1 any	15	1,5	2,0
1 a 2 anys	43	4,2	6,2
2 a 3 anys	97	9,6	15,8
3 a 4 anys	302	29,8	45,6
4 a 5 anys	549	54,2	99,8
5 a 6 anys	2	0,2	100,0
Total	1.013	100,0	
Perduts sistema	6		
Total	1.019		
Segon grau filtrat	N	% vàlid	% acumulat
0 a 6 mesos	20	1,9	1,9
6 mesos a 1 any	22	2,0	3,9
1 a 2 anys	52	4,8	8,7
2 a 3 anys	104	9,7	18,4
3 a 4 anys	238	22,1	40,6
4 a 5 anys	383	35,6	76,2
5 a 6 anys	256	23,8	100,0
Total	1.075	100,0	
Perduts sistema	7		
Total	1.082		

En el 61,4% dels casos, s'ha fet un seguiment de cinc anys en el còmput global ($n = 3.076$), però si ho analitzem per mesures la distribució és diferent segons la mesura. En LC aquest seguiment implica el 100% dels casos perquè són els que marquen la pauta de l'estudi i, com hem dit, la mitjana de seguiment es va marcar en 5,5 anys. Del total dels que es trobaven en 3r grau, el percentatge dels que arriben als cinc anys de seguiment baixa al 54,4% i, en el cas dels de 2n grau *filtrat*, al 59,4% (com acabem de dir, és més alt perquè tenen de mitjana condemnes més curtes que els de 3r grau, i per tant surten abans i augmenta el període de seguiment).

Si ens fixem en el seguiment a quatre anys, el nombre de casos augmenta de manera significativa. El 100% en LC, el 84,2% en 3r grau i el 81,5% en els de 2n grau *filtrat*.

Aquesta disparitat entre grups desaconsella comparar la reincidència amb altres estudis. Tot i això, sí que es poden comparar entre les mesures dels grups, ja que tenen un marge ampli de seguiment fins a quatre anys.

3.2. Evolució dels participants des de l'estudi anterior

En la taula 5 podem veure l'evolució dels grups d'estudi de la mostra amb relació a la seva classificació el juny de l'any 2018. Per entendre els resultats d'aquesta taula cal recordar que l'LC és una forma específica de compliment de la pena. Així doncs, quan busquem l'última classificació dels interns al SIPC mai constarà l'LC com a última classificació, sinó que constarà alguna tipologia de 3r grau. També cal tenir en compte que quan a una persona se li revoca l'LC, regresa sempre a 2n grau (no a 3r grau).

Com podem observar en la taula 5, de les persones que es trobaven en LC, un 3% ha estat regressat a 2n grau i ha sortit en finalitzar el compliment de la condemna des d'aquesta classificació. Un altre grup de revocats ($n = 57$) continua complint condemna el juny del 2018 pels fets que va cometre el 2012 i ha estat eliminat de l'estudi. Del grup que es trobava en 3r grau el 2012, un 0,9% ha tingut una regressió a primer grau i un 16,6% ha regressat a 2n grau. Finalment, del grup de persones que estaven en 2n grau *filtrat*, un 0,2% ha

regressat a primer grau. Aquesta és la mostra de subjectes de l'estudi que ha tingut una evolució penitenciària negativa (en vermell). Suposen un 6,8% del total.

Taula 5. Relació entre l'última classificació recollida el juny del 2018 i el grup en què es trobava classificat l'any 2012

Última classificació recollida el juny del 2018		Grup d'estudi 2012			Total
		LC	3r grau	2n grau <i>filtrat</i>	
Primer grau	N	0	9	2	11
	%	0%	0,9%	0,2%	0,4%
2n grau	N	29	169	838	1.036
	%	3%	16,6%	78%	33,8%
3r grau comú	N	785	653	115	1.553
	%	80,8%	64,2%	10,7%	50,7%
3r grau restringit	N	110	93	108	311
	%	11,3%	9,1%	10,1%	10,2%
3r grau (altres)	N	47	93	11	151
	%	4,8%	9,1%	1%	4,9%
Total	N	971	1.017	1.074	3.062
	%	100%	100%	100%	100%

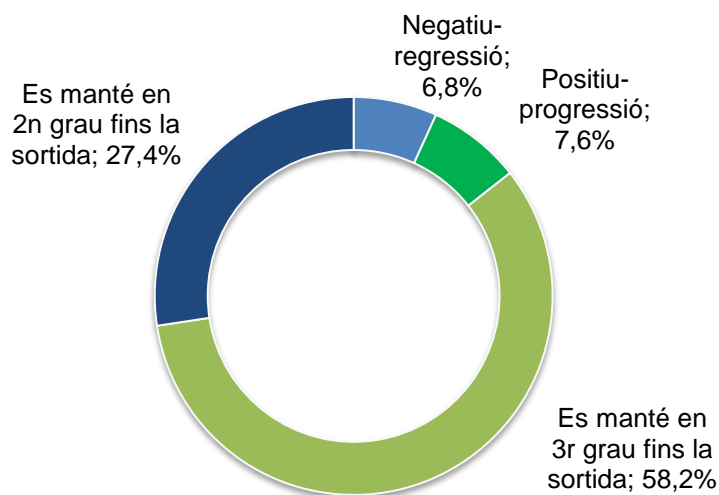
Marcats amb verd, podem observar els que han tingut una evolució penitenciària positiva. Mirem les progressions de grau: dels que es trobaven en 2n grau *filtrat*, un 21,8% ha passat a algun tipus de 3r grau (10,7% a 3r grau comú, 10,1% a 3r grau restringit i un 1% a altres tipus). Aquestes dades són positives, ja que confirmen el que ja s'apuntava en l'estudi anterior: les persones que estaven en 2n grau *filtrat* complien algunes de les condicions necessàries per ser progressades a 3r grau i podien millorar (parlàvem d'un 25%) de classificacions de grau, sense augmentar el risc ni de violència intrainstitucional ni de reincidència violenta.

I, en segon lloc, 1.781 subjectes (58,2%) s'han mantingut en les diferents classificacions de 3r grau sense incidències durant el temps que ha durat la condemna després de finalitzar l'estudi anterior. Això significa un èxit pel diagnòstic que van fer els professionals de tractament dels centres penitenciaris i els mateixos interns, i valida la proposta de progrés a semiobert i obert que van fer.

No obstant això, hi ha hagut un 27,4% dels casos ($n = 838$) que en l'estudi del 2012 es trobaven classificats en 2n grau i s'han mantingut en aquesta situació

fins al moment de la sortida per llibertat definitiva (assenyalats en groc en la taula 5). Aquesta dada mostra dues coses contraposades: primer en positiu, l'encert novament de l'equip de tractament del centre penitenciari en el diagnòstic fet, i segon en negatiu, que les persones penades no hagin pogut o sabut evolucionar cap al medi semiobert i que els professionals els hagin acompanyat de manera exitosa en aquest procés.

D'aquesta manera el gràfic 11 ens indicaria que el 65,8% de la mostra d'estudi ha sabut evolucionar positivament cap a la llibertat durant l'estada en la condemna base, mentre que un 34,2% no ha evolucionat positivament en els 4,6 anys de mitjana de condemna (tot i que amb una desviació estàndard elevada, 3,8 anys).

Gràfic 11. Evolució penitenciària del grup d'estudi (juny del 2018)

3.2.1. Perfil i reincidència dels que han evolucionat positivament enfront dels que han evolucionat negativament en la condemna

Hem seleccionat aquells subjectes ($n = 443$) que han evolucionat positivament (7,6%) i els que ho han fet negativament (6,8%), i hem buscat diferències en el perfil. També hem estudiat si això ha tingut alguna implicació posterior en la reincidència. La taula 6 en recull els resultats.

Taula 6. Variables categòriques significatives en els interns que han progressat i en els que han regressat

Variable Categoria		Evolució grau recollit al juny 2018					
		Regressió		Progressió		Total	
		N	%	N	%	N	%
Ha progressat en aquest segon estudi fins a arribar a la llibertat?	No	1	0,6%	47	**20,1%	48	11,6%
	Sí, amb pas per UD/86.4 sense LC	22	**12,2%	8	3,4%	30	7,2%
	Sí, directa de grau, sense LC	149	**82,3%	0	0,0%	149	35,9%
	Sí, directa de grau, amb LC	7	3,9%	160	**68,4%	167	40,2%
	Sí, amb pas per UD/86.4 amb LC	2	1,1%	19	**8,1%	21	5,1%
Estrangers	Espanyol	140	**67,0%	123	52,6%	263	59,4%
	Estranger	69	33,0%	111	**47,4%	180	40,6%
Àrea geogràfica de procedència	Espanya	140	**67,3%	123	53,0%	263	59,8%
	UE	4	1,9%	14	**6,0%	18	4,1%
	Resta d'Europa	1	0,5%	2	0,9%	3	0,7%
	Magreb	33	15,9%	26	11,2%	59	13,4%
	Resta de l'Àfrica	5	2,4%	7	3,0%	12	2,7%
	Centre i Sud-amèrica	25	12,0%	49	**20,9%	74	16,8%
Província de residència	Àsia	0	0,0%	11	**4,7%	11	2,5%
	Barcelona	139	66,5%	170	73,9%	309	70,4%
	Girona	14	*6,7%	14	6,1%	28	6,4%
	Lleida	20	*9,6%	9	3,9%	29	6,6%
	Tarragona	26	*12,4%	17	7,4%	43	9,8%
	Sense / fora de Catalunya	10	4,8%	20	8,7%	30	6,8%
Estudis	Analfabet	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Primer nivell etapa instrumental	9	4,4%	9	3,9%	18	4,1%
	Segon nivell etapa instrumental	27	**13,2%	13	5,6%	40	9,2%
	Tercer nivell etapa instrumental	52	25,4%	58	25,0%	110	25,2%
	ESO/equivalent	99	48,3%	95	40,9%	194	44,4%
	Batxillerat/equivalent	13	6,3%	37	**15,9%	50	11,4%
	Universitat/equivalent	5	2,4%	20	**8,6%	25	5,7%
Ingressos anteriors a presó?	Formació no reglada / altres	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	No	123	58,9%	177	**75,6%	300	67,7%
Categoria del delictes pena base	Sí	86	**41,1%	57	24,4%	143	32,3%
	Contra les persones	37	17,7%	45	19,2%	82	18,5%
	Contra la llibertat sexual	4	1,9%	13	**5,6%	17	3,8%
	Contra la propietat	108	**51,7%	82	35,0%	190	42,9%
	Drogues	34	16,3%	67	**28,6%	101	22,8%
	Trànsit	9	4,3%	4	1,7%	13	2,9%
Té altres causes acumulades?	Altres	17	8,1%	23	9,8%	40	9,0%
	No	68	32,5%	138	**59,0%	206	46,5%
	Sí, 1 o 2 causes més	76	36,4%	67	28,6%	143	32,3%
	Sí, 3 o més causes	65	**31,1%	29	12,4%	94	21,2%
Tenia altres antecedents?	No	95	45,7%	149	**63,7%	244	55,2%
	Sí, 1 o 2 causes més	67	32,2%	66	28,2%	133	30,1%
	Sí, 3 o més causes	46	**22,1%	19	8,1%	65	14,7%
Ha sortit en llibertat provisional?	No	92	63,9%	127	*74,3%	219	69,5%
	Sí	52	*36,1%	44	25,7%	96	30,5%
Gaudeix de permisos ordinari?	No	11	5,3%	110	**47,4%	121	27,6%
	Sí	196	**94,7%	122	52,6%	318	72,4%
Consten incidents a la PB?	No	85	40,7%	122	**52,1%	207	46,7%
	Sí	124	**59,3%	112	47,9%	236	53,3%

Variable Categoria		Evolució grau recollit al juny 2018					
		Regressió		Progressió		Total	
		N	%	N	%	N	%
Incident_molt greu	Sí	75	**35,9%	58	24,9%	133	30,1%
	No	134	64,1%	175	**75,1%	309	69,9%
Incident_greu	Sí	108	**51,7%	90	38,6%	198	44,8%
	No	101	48,3%	143	**61,4%	244	55,2%
Agrupació condemna en 3 categ.	Condemna curta	55	26,3%	47	20,1%	102	23,0%
	Condemna llarga (3 a 5)	44	21,1%	80	**34,2%	124	28,0%
	Condemna molt llarga (més de 5)	110	52,6%	107	45,7%	217	49,0%
3. Problemes de conducta penitenciària(1)	Sí	62	32,1%	91	*41,7%	153	37,2%
	No	131	*67,9%	127	58,3%	258	62,8%
4. Evasions, trencaments incompliments(1)	Sí	72	*37,3%	58	26,6%	130	31,6%
	No	121	62,7%	160	*73,4%	281	68,4%
5. Problema de consum de drogues o alcohol(1)	Sí	37	**19,2%	20	9,3%	57	13,9%
	Ha empitjorat	3	1,6%	10	**4,6%	13	3,2%
	Ha millorat	11	5,7%	11	5,1%	22	5,4%
Tipus de modalitat aplicada LC	No	142	73,6%	175	**81,0%	317	77,5%
	Llibertat condicional art. 205 (2/3 parts)	14	41,2%	3	*100,0%	17	45,9%
	Llibertat condicional art. 192 (3/4 parts)	20	*58,8%	0	0,0%	20	54,1%
Tipus de modalitat aplicada LC-reagrupada?	Avançada	14	41,2%	3	*100,0%	17	45,9%
	Ordinària	20	*58,8%	0	0,0%	20	54,1%
	Altres	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Ha tornat a presó?	No	163	78,4%	214	**91,5%	377	85,3%
	Sí	45	**21,6%	20	8,5%	65	14,7%
Reingrés a presó per causa anterior	No	188	91,3%	215	**96,8%	403	94,2%
	Sí	18	**8,7%	7	3,2%	25	5,8%
Reincidència violenta en altres ingressos?	No	193	92,8%	216	**98,2%	409	95,6%
	Sí	15	**7,2%	4	1,8%	19	4,4%
Reincidència penitenciària	No	177	85,5%	208	**94,1%	385	90,0%
	Sí	30	**14,5%	13	5,9%	43	10,0%
Reincidència MPA	No	173	84,0%	224	**95,7%	397	90,2%
	Sí	33	**16,0%	10	4,3%	43	9,8%
Reincidència execució penal (penitenciària + MPA)	No	160	76,6%	214	**91,5%	374	84,4%
	Sí	49	**23,4%	20	8,5%	69	15,6%

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

(1) Evolució del *RisCanvi*. Mesurat en dos moments diferents, en el primer ingrés al centre per complir la pena base i el més proper a l'any 2012, abans de fer el treball de camp de l'estudi anterior

Explicant els resultats de la taula 6, anant del més general al més específic, el primer que podem dir és que les persones que han tingut una regressió presentaven algunes característiques d'història criminalològica més desfavoridores: tenien en més proporció d'antecedents penitenciaris, també en més proporció causes acumulades a la pena base, tenien en més proporció incidents en el compliment de la condemna amb expedients per faltes molt greus i greus i presentaven problemes de consum de tòxics. Pel que fa a característiques personals, estan sobrerrepresentades les persones de

nacionalitat espanyola i les que tenen pocs estudis. Pel que fa a la reincidència, els regressats es troben en més proporció entre els que han reincidit, tant en l'ingrés a presó com en mesures penals alternatives. També en els que aquesta reincidència és violenta.

En canvi, els que han tingut una progressió els trobem en el costat contrari de les categories de variables que acabem de descriure.

Finalment, ens volem fixar en el fet que cap de les quatre variables de pronòstic del *RisCanvi* (*violència autodirigida, violència intrainstitucional, reincidència violenta o trencament de condemna*) ha discriminat una evolució de l'altra. És una dada significativa, però ja coneguda. En casos de *baix risc*, com són els casos que estem estudiant (LC, 3r grau i 2n grau *filtrat*), el *RisCanvi* no és una eina gaire discriminadora dels resultats posteriors.

Taula 7. Variables numèriques en els interns amb evolució positiva i els que han evolucionat negativament

Evolució de classificació de grau recollit el juny del 2018		N	Mitjana	Desviació estàndard
Quants ingressos anteriors a presó?	Negatiu-Regressió	209	**1,1	2,4
	Positiu-Progressió	234	**0,5	1,5
Nombre de regressions	Negatiu-Regressió	209	**0,6	0,8
	Positiu-Progressió	234	**0,1	0,4
Nombre de classificacions diferents	Negatiu-Regressió	209	**2,5	1,5
	Positiu-Progressió	234	**1,3	0,7
Nombre de classificacions primer grau	Negatiu-Regressió	209	**0,2	0,5
	Positiu-Progressió	233	**0,1	0,2
Temps de condemna	Negatiu-Regressió	209	2.214,1	1.644,8
	Positiu-Progressió	234	2.074,5	1.312,4
Nombre d'ubicacions a diferents presons	Negatiu-Regressió	209	**5,5	7,2
	Positiu-Progressió	233	**3,2	2,9
Nombre d'ubicacions a diferents mòduls	Negatiu-Regressió	208	**20,5	23,2
	Positiu-Progressió	234	**11,4	8,6
Nombre d'ubicacions a diferents cel·les	Negatiu-Regressió	209	**23,2	21,6
	Positiu-Progressió	234	**17,1	10,9
Nombre d'incidents molt greus (art. 108 RP)	Negatiu-Regressió	209	**1,4	3,4
	Positiu-Progressió	233	**0,4	1,1
Nombre incidents greus (art. 109 RP)	Negatiu-Regressió	209	**2,4	5,6
	Positiu-Progressió	233	**0,9	1,9
Valoracions nivell A SAM	Negatiu-Regressió	209	4,7	5,3
	Positiu-Progressió	233	5,1	5,8
Valoracions nivell B SAM	Negatiu-Regressió	209	**6,4	6,5
	Positiu-Progressió	233	**4,3	3,3

Evolució de classificació de grau recollit el juny del 2018		N	Mitjana	Desviació estàndard
Valoracions nivell C SAM	Negatiu-Regressió	209	**3,2	3,6
	Positiu-Progressió	233	**1,3	1,4
Valoracions nivell D SAM	Negatiu-Regressió	209	**4,2	3,9
	Positiu-Progressió	232	**2,8	2,8
Edat_delicte	Negatiu-Regressió	208	*30,1	9,2
	Positiu-Progressió	234	*32,6	11,1
Edat_preventiu	Negatiu-Regressió	144	*29,8	8,9
	Positiu-Progressió	170	*33,3	10,8
Edat_1r ingrés	Negatiu-Regressió	204	**28,9	9,1
	Positiu-Progressió	231	**32,1	10,6
Edat_inici_compliment	Negatiu-Regressió	209	**32,7	9,5
	Positiu-Progressió	233	**35,5	10,5
Edat_definitiva	Negatiu-Regressió	209	*38,0	9,4
	Positiu-Progressió	233	*40,4	10,8
Nombre total d'ingressos posteriors	Negatiu-Regressió	45	1,24	0,8
	Positiu-Progressió	20	1,10	0,5
Nombre total d'ingressos posteriors per reincidència	Negatiu-Regressió	30	1,27	0,9
	Positiu-Progressió	13	1,15	0,6
Temps que es triga a reincidir a presó	Negatiu-Regressió	26	526,1	397,3
	Positiu-Progressió	12	730,0	1.097,0
Temps que es triga a reincidir en MPA	Negatiu-Regressió	27	395,4	411,3
	Positiu-Progressió	9	456,6	286,0
Temps que es triga a reincidir en execució penal	Negatiu-Regressió	42	448,4	442,9
	Positiu-Progressió	18	401,7	290,8
Constructe <i>severitat</i> de reincidència	Negatiu-Regressió	49	2,22	1,4
	Positiu-Progressió	20	1,90	1,4
Nombre de causes expedient MPA	Negatiu-Regressió	206	**0,9	1,5
	Positiu-Progressió	234	**0,6	1,4
Nombre de reincidències MPA	Negatiu-Regressió	206	**0,2	0,5
	Positiu-Progressió	234	**0,1	0,3

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

La taula 7 recull les variables quantitatives, que mostren el mateix comportament que les categòriques. En general, les persones que han tingut una regressió/evolució negativa en aquests anys de seguiment coincideixen amb les que tenen significativament més ingressos penitenciaris anteriors, més nombre d'antecedents, més nombre d'incidentes i faltes disciplinàries, més regressions a primer grau, més nombre d'ubicacions en presons, mòduls i cel·les (aquestes dues darreres variables sempre han estat discriminants de

comportaments disruptius dins del centre penitenciari) i valoracions negatives al Sistema d'Avaluació Motivacional (SAM).¹⁰

Volem destacar altres dades que no donen diferències significatives entre els dos grups, però que per aquesta raó ja són motiu de comentari específic. El temps de condemna no és un argument per discriminar els dos grups: els que han tingut una regressió/evolució negativa tenen una mitjana de 6,1 anys de condemna, mentre que els que han tingut progressió/evolució positiva, 5,7 anys de mitjana.

Tampoc hi ha diferències en el nombre d'ingressos posteriors ni en el nombre de reincidències, ni en el nombre de dies que triguen els uns i els altres a reincidir. Cal tenir en compte que en aquestes variables el nombre de casos és molt petit, i el temps de seguiment molt desigual, per poder extreure conclusions definitives.

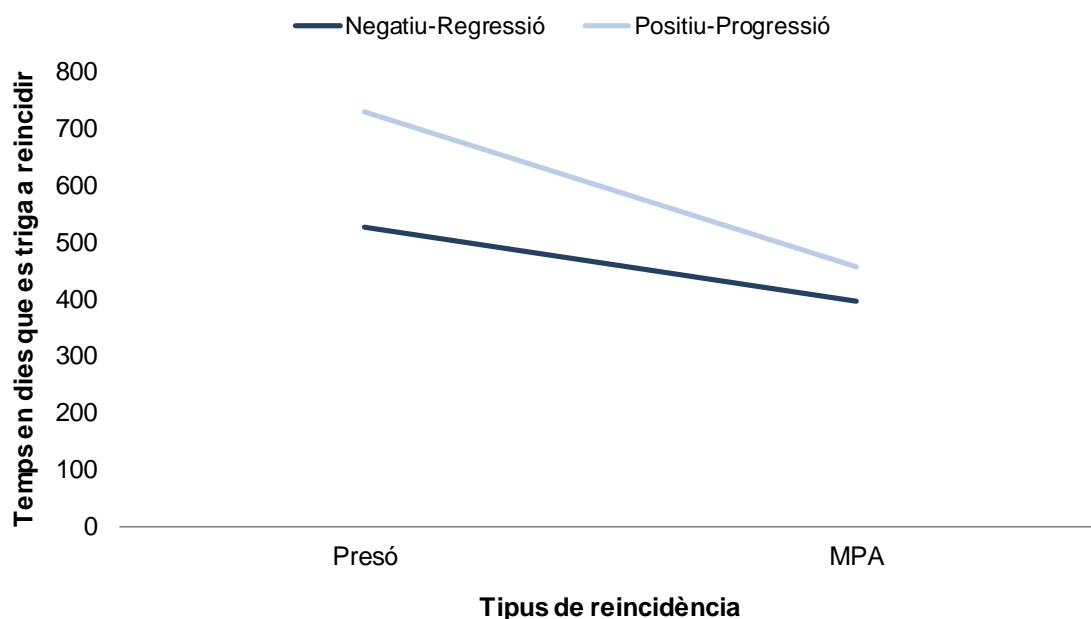
Respecte de l'edat sí que es troben diferències destacables. Les evolucions positives/progressions correlacionen més amb persones de més edat, que també són més grans en el moment de cometre el delictes, en el moment d'entrar com a preventiu, del primer ingrés penitenciari, en l'inici del compliment de la pena base i en el moment de finalitzar la condemna per llibertat definitiva. Aquests resultats també són concordants amb la literatura existent, que ha posat de manifest que la comissió de delictes i l'entrada al sistema penitenciari a una edat primerenca són factors de risc, mentre que fer-ho a una edat més tardana és un factor que denota un pronòstic millor.

El gràfic 12 mostra una tendència, no significativa estadísticament, però força clara, que les persones regressades reincideixin més que les progressades. En segon lloc, a les persones que reincideixen se'ls imposa abans una pena d'MPA que una pena privativa de llibertat.

Per tant, les reincidències primerenques són comeses per persones regressades i en una proporció més gran de casos se'ls imposa una MPA.

---

¹⁰ Les valoracions negatives són les valoracions C i D al SAM.

Gràfic 12. Temps que es triga a reincidir en el grup de persones que ha progressat i en el grup de persones que ha regressat

3.3. Taxa de reincidència penitenciària de l'LC

En l'estudi sobre la *taxa de reincidència penitenciària 2014* (Capdevila et al., 2015: 74) vam obtenir una taxa de reincidència penitenciària de l'11,6% per a les persones que sortien en LC. Recordem que en aquell estudi seguíem les persones que havien sortit de presó l'any 2010 fins al 31 de desembre del 2013, però aplicant una mesura correctora per igualar-la als estudis de 5,5 anys.

En l'estudi actual, la taxa de reincidència en LC és del 9,5%.

Aquest estudi ha seguit les persones que van sortir l'any 2012 fins al 31 de desembre del 2017. Del grup d'LC, hi ha $n = 57$ persones que han saltat de l'estudi anterior, la majoria perquè estan a la presó encara i no perquè hagin estat en llibertat durant el període de seguiment (grup dels revocats). Els hem considerat reincidents als efectes només de la taxa (no formen part de l'estudi) i els hem sumat al $n = 41$ que han reincidit en el període de seguiment. D'aquesta manera, la taxa de reincidència en LC és del 9,5% sobre els 1.032 del grup original.

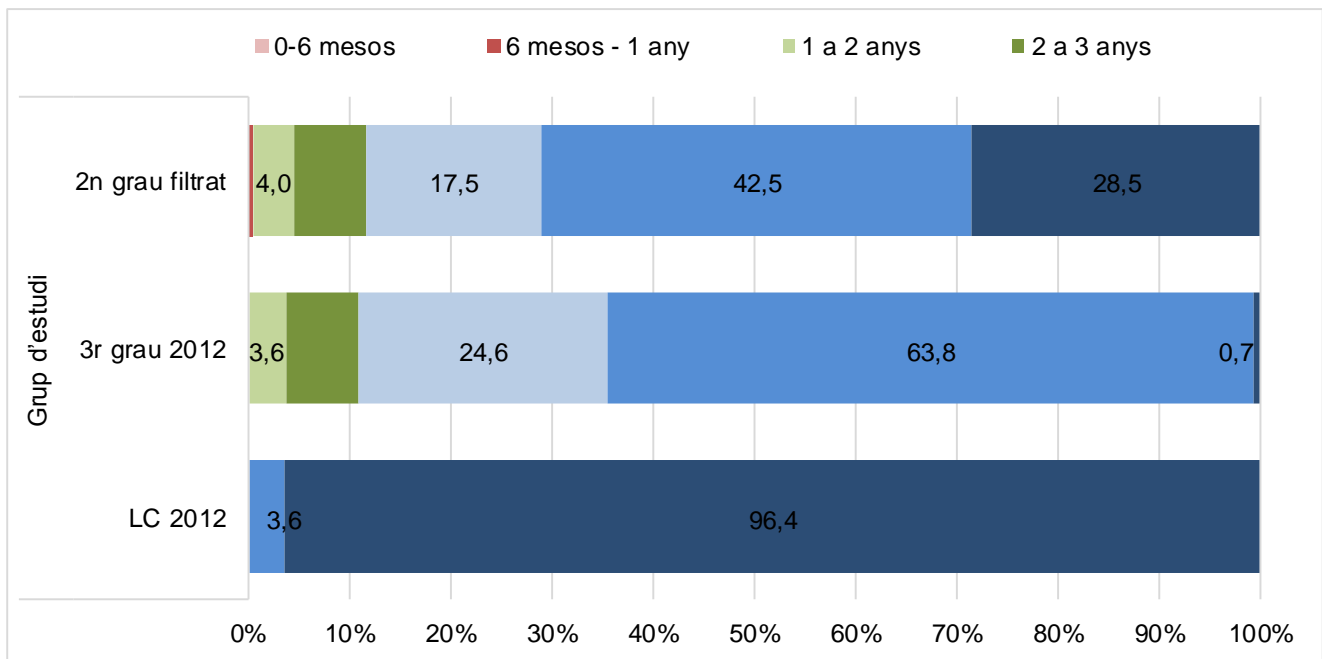
Taula 8. Taxa de reincidència penitenciària comparada en els dos estudis

Estudi dels excarcerats any 2010 en LC i seguiment fins al 31/12/2015	Estudi dels excarcerats any 2012 en LC i seguiment fins al 31/12/2017
Taxa de reincidència penitenciària	
11,6%	9,5 %

Els que ho fan, quant temps triguen a reincidir?

Taula 9. Temps que triguen a reincidir segons el grup d'estudi

Grup d'estudi			N	% vàlid	% acumulat
LC	Vàlid	0 a 6 mesos	10	24,4	24,4
		6 mesos a 1 any	8	19,5	43,9
		1 a 2 anys	8	19,5	63,4
		2 a 3 anys	9	22,0	85,4
		3 a 4 anys	4	9,8	95,1
		4 a 5 anys	2	4,9	100,0
		Total	41	100,0	
	No reincidents	934			
Total		975			
3r grau	Vàlid	0 a 6 mesos	20	26,7	26,7
		6 mesos a 1 any	13	17,3	44,0
		1 a 2 anys	26	34,7	78,7
		2 a 3 anys	13	17,3	96,0
		3 a 4 anys	2	2,7	98,7
		4 a 5 anys	1	1,3	100,0
		Total	75	100,0	
	No reincidents	944			
Total		1.019			
2n grau filtrat	Vàlid	0 a 6 mesos	47	31,1	31,1
		6 mesos a 1 any	42	27,8	58,9
		1 a 2 anys	33	21,9	80,8
		2 a 3 anys	20	13,2	94,0
		3 a 4 anys	5	3,3	97,4
		4 a 5 anys	3	2,0	99,3
		5 a 6 anys	1	0,7	100,0
	Total	151	100,0		
No reincidents	931				
Total		1.082			

Gràfic 13. Percentatge de temps que trigen a reincidir els grups d'estudi

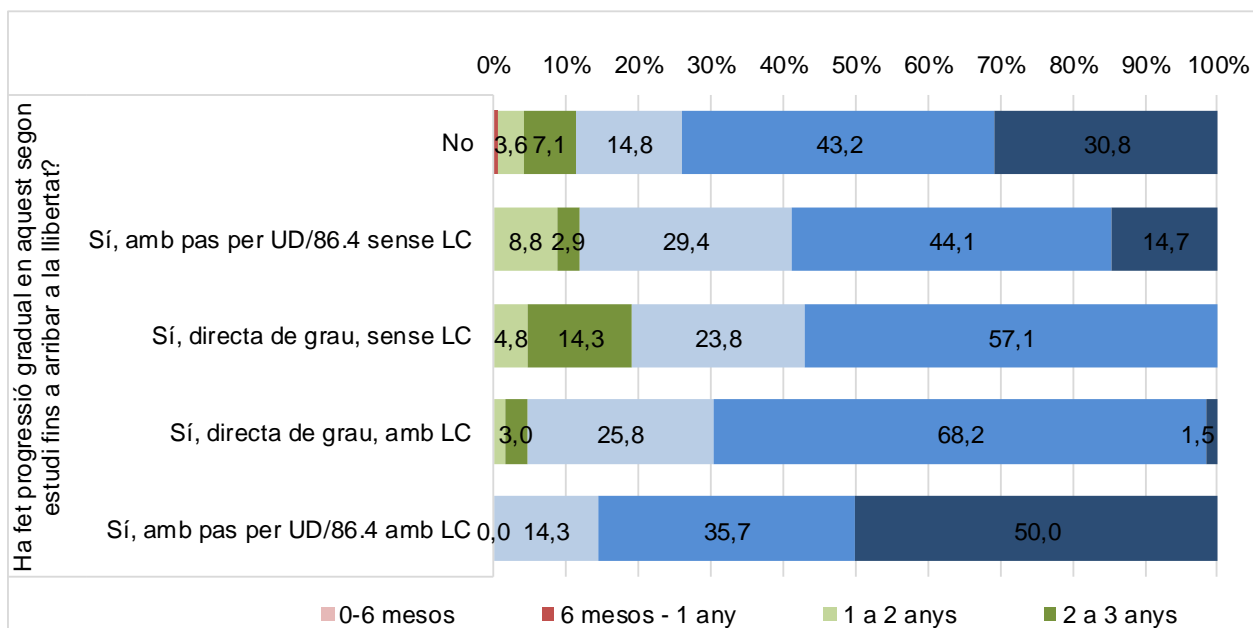
Els de 2n grau són els que més ràpid han reincidit, un 59% en el primer any. En canvi, en el mateix temps, els d'LC i els de 3r grau han reincidit un 44%.

Al cap de dos anys, les proporcions ja han canviat. A LC la reincidència és del 63,4%, mentre que el 3r grau és el període més crític i s'equipara a la proporció quasi de 2n grau (78,7% i 80,8%, respectivament).

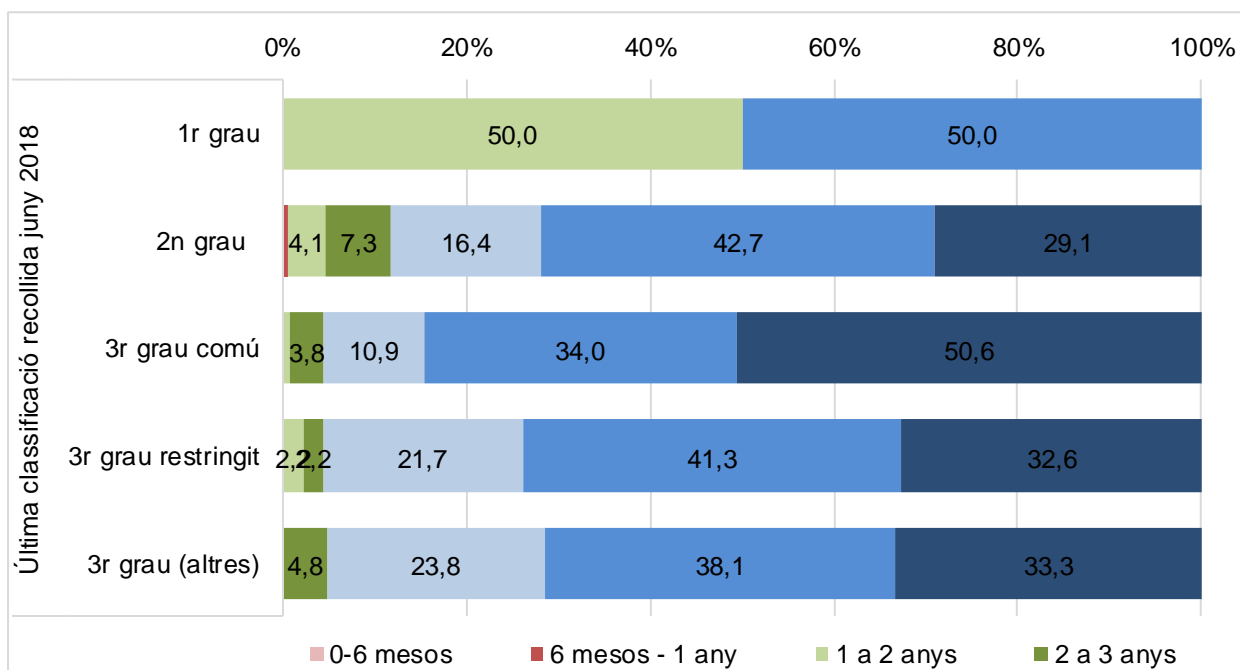
Passats els tres anys, han reincidit el 85,4% dels que ho faran provinents d'LC i ja quasi tots els dels altres dos grups (96% i 94%).

Es confirma el que hem manifestat en tots els estudis de reincidència respecte al temps òptim que cal esperar per mesurar la reincidència, ja que en cinc anys ja ha reincidit pràcticament tothom que ho havia de fer. Només hem trobat un subjecte que ha reincidit als sis anys.

Observant el gràfic CD, es manté la tendència assenyalada que les persones en LC no únicament són menys reincidents, sinó que trigen més temps a fer-ho. A més, es pot apreciar que les persones que han passat per 3r grau sense LC reincideixen fins i tot més aviat que els que no han fet cap tipus de progressió i han sortit des de 2n grau.

Gràfic 14. Percentatge de temps que triguen a reincidir els grups en funció de la progressió de grau

Gràfic 15. Percentatge de temps que triguen a reincidir els grups en funció del grau final penitenciari que tenien en el moment de la sortida

A mesura que millora el grau en el que han acabat en el moment de la sortida, més temps triguen els reincidents a fer-ho i més percentatge de persones allarguen l'estada en llibertat.

Ens preguntem si la *severitat* de la reincidència està relacionada amb el temps que triguen a reincidir. I com mostra la taula 10, veiem que només en els de 3r grau, en el primer any, la diferència és significativa.

La *severitat*, per tant, en el conjunt total i per períodes de seguiment és la mateixa en els tres grups.

En la resta, no hi ha diferències significatives, segurament pel nombre de casos. Tot i així, sí que s'aprecia una tendència abans de l'any, ja que el grau de severitat és més elevat (supera el 3 sobre 5). Només els que reincideixen abans del primer any de seguiment en el grup de 3r grau tenen una *severitat* més alta.

Taula 10. Relació entre severitat en la reincidència i temps que triguen a reincidir

Grup d'estudi		N	Mitjana	Desviació estàndard
LC	0 a 6 mesos	10	2,90	0,876
	6 mesos a 1 any	8	3,38	1,302
	1 a 2 anys	8	1,75	0,886
	2 a 3 anys	9	2,22	1,202
	3 a 4 anys	4	2,75	0,957
	4 a 5 anys	2	2,50	0,707
	Total	41	2,59	1,140
3r grau	0 a 6 mesos	20	3,30	0,923
	6 mesos a 1 any	13	3,31	1,032
	1 a 2 anys	26	2,35	1,325
	2 a 3 anys	13	1,92	1,115
	3 a 4 anys	2	2,50	2,121
	4 a 5 anys	1	1,00	
	Total	75	2,68	1,264
2n grau filtrat	0 a 6 mesos	47	2,72	1,192
	6 mesos a 1 any	42	2,90	0,850
	1 a 2 anys	33	2,30	1,287
	2 a 3 anys	20	2,15	1,309
	3 a 4 anys	5	2,00	0,707
	4 a 5 anys	3	2,67	0,577
	5 a 6 anys	1	4,00	
Total	151	2,59	1,150	

3.4. Característiques de la reincidència segons la classificació de grau

Quin és el comportament que tenen cadascun dels tres grups d'estudi segons la reincidència que han comès? A continuació, ens fixem en el tipus de delictes

comès en la reincidència i la mesura imposada. Després, en el nombre de reincidències registrades, el temps que es triga a reincidir i el constructe de *severitat* de la reincidència.

3.4.1. Segons el delicte i la pena

Recordem que els temps de seguiment no són els mateixos en 3r grau (3,8 anys de mitjana) i 2n grau (4,0 anys de mitjana) que en LC (5,5 anys) i, per tant, cal evitar comparacions amb recerques anteriors, ja que només l'LC respecta el mateix període de seguiment dels estudis de reincidència del CEJFE.

Taula 11. Reincidència per grup d'estudi segons el delicte comès en la reincidència i segons la pena imposada

Variable Categoria		Grup d'estudi							
		LC 2012		3r grau 2012		2n grau <i>filtrat</i>		Total	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Agrupació delicte reincidència presó	Contra les persones	8	13,3%	8	11,1%	13	8,8%	29	10,4%
	Contra la llibertat sexual	1	1,7%	1	1,4%	2	1,4%	4	1,4%
	Contra la propietat	19	31,7%	37	51,4%	89	**60,1%	145	51,8%
	Drogues	17	**28,3%	6	8,3%	14	9,5%	37	13,2%
	Trànsit	8	13,3%	8	11,1%	11	7,4%	27	9,6%
	Altres	7	11,7%	12	16,7%	16	10,8%	35	12,5%
	No consta	0	0,0%	0	0,0%	3	2,0%	3	1,1%
Tipus de compliment presó reincidència	Pena presó	29	48,3%	42	55,3%	84	54,9%	155	53,6%
	Preventiva	19	31,7%	22	28,9%	42	27,5%	83	28,7%
	RPS	12	20,0%	11	14,5%	25	16,3%	48	16,6%
	LP	0	0,0%	1	1,3%	2	1,3%	3	1,0%
	Mesura de seguretat	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Categoria fet reincidència MPA	Contra les persones	30	40,5%	31	34,8%	29	34,5%	90	36,4%
	Contra la llibertat sexual	1	1,4%	0	0,0%	3	3,6%	4	1,6%
	Contra la propietat	13	17,6%	9	10,1%	21	*24,7%	43	17,4%
	Drogues	1	1,4%	2	2,2%	1	1,2%	4	1,6%
	Trànsit	13	17,6%	36	*40,4%	17	20,2%	66	26,7%
	Altres	16	21,6%	11	12,4%	13	15,5%	40	16,2%
Programa reincidència MPA	Treballs en benefici de la comunitat (TBC)	58	76,3%	71	80,7%	58	68,2%	187	75,1%
	Tractament ambulatori (TTA)	1	1,3%	3	3,4%	2	2,4%	6	2,4%
	Programa formatiu	9	11,8%	3	3,4%	5	5,9%	17	6,8%
	Assessorament	1	1,3%	2	2,3%	8	9,4%	11	4,4%
	Altres	1	1,3%	2	2,3%	4	4,7%	7	2,8%

* Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

De la taula 11 el més destacable dels reincidents que tornen a presó és que:

- Els que provenen de l'LC estan sobrerrepresentats en els delictes *contra la salut pública (drogues)*, mentre que els que provenen de 2n grau *filtrat* ho estan en els delictes *contra la propietat* (60,1% del total).
- Més de la meitat dels reincidents ja compleixen una pena ferma (53,8%).
- Un 16,6% ha tornat a entrar a presó per no pagar una multa, com a pena principal (RPS, responsabilitat personal subsidiària), amb proporcions similars en els tres grups d'estudi.

Respecte a les reincidències en MPA, la distribució de delictes és sensiblement diferent. Tot i que de menys gravetat es cometen en els tres grups més delictes *contra les persones* (36,4%), amb força prevalença de delictes de *violència de gènere*. Destaquen en el grup de 3r grau els delictes de *trànsit* (40,4%), i en el grup de 2n grau *filtrat*, tornen a estar sobrerrepresentats els delictes *contra la propietat*.

La mesura més imposada en MPA és la de treballs en benefici de la comunitat (TBC) amb un 75,1% i molt lluny els de programes formatius (PF, 6,8%).

3.4.2. Segons el nombre de reincidències, el temps que triga a reincidir i la severitat de la reincidència

De la taula 12 destaquem que el grup que ha sortit en LC no només reincideix menys, sinó que els que ho fan triguen 200 dies més de mitjana que la resta a fer-ho. Tot i així, els reincidents de 3r grau i 2n grau *filtrat* també triguen més temps que la resta de població penitenciària, que és de 336,14 dies (Capdevila *et al.*, 2015: 128).

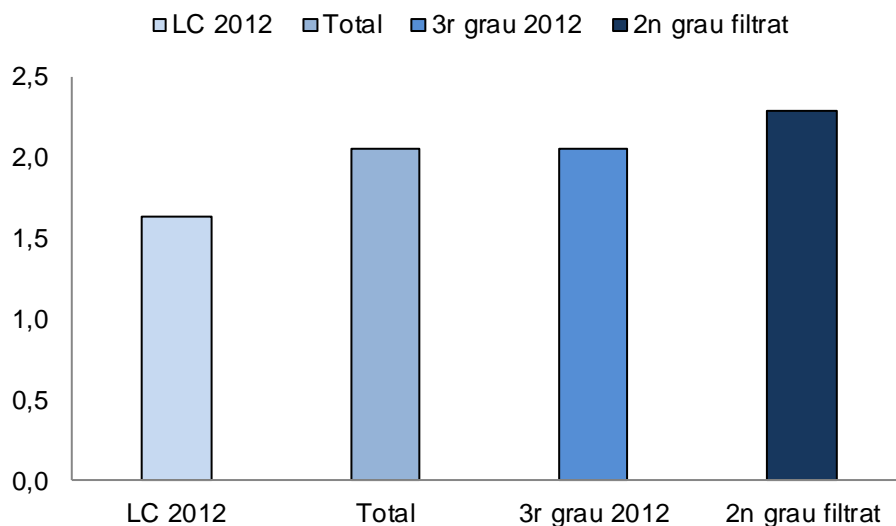
Un comportament similar tenen les reincidències en MPA.

Atès que estem parlant de les persones que completen la condemna en semillibertat o llibertat condicional, ja comptàvem a trobar-nos una *severitat* mitjana baixa (2,1). Tot i no tenir les mateixes condicions de temps de seguiment, ja es pot veure que l'LC té una *severitat* més baixa que els casos de 3r grau i 2n grau *filtrat*.

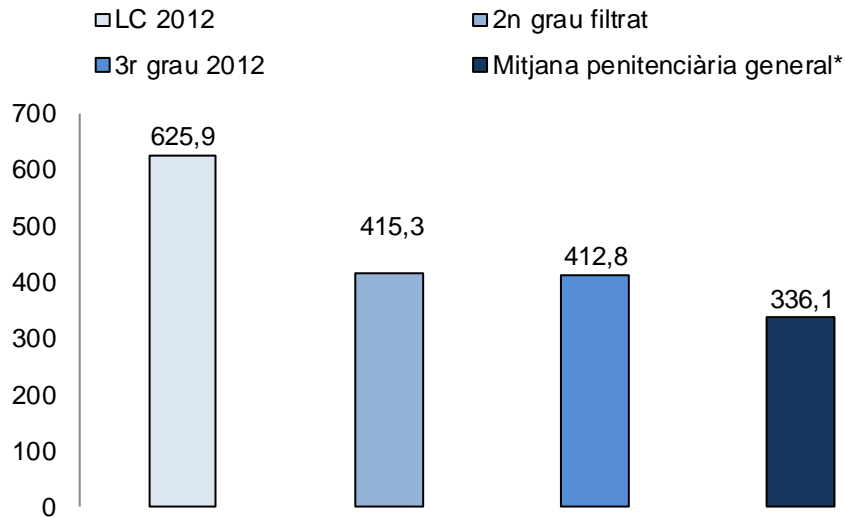
Taula 12. Variables segons el grup d'estudi

Variable	Categoria	N	Mitjana	Desviació estàndard
Nombre de reingressos a presó per reincidència	LC 2012	59	1,1	0,4
	3r grau 2012	76	1,1	0,7
	2n grau <i>filtrat</i>	151	1,4	1,7
	Total	286	1,3	1,3
Nombre de reincidències MPA	LC 2012	972	0,1	0,4
	3r grau 2012	1017	0,1	0,5
	2n grau <i>filtrat</i>	1081	0,1	0,5
	Total	3070	0,1	0,4
Temps que es triga a reincidir execució penal (presó + MPA)	LC 2012	79	**625,9	432,2
	3r grau 2012	129	**412,8	367,1
	2n grau <i>filtrat</i>	197	**415,3	355,4
	Total	405	455,6	383,5
Temps que es triga a reincidir a presó	LC 2012	41	563,2	452,1
	3r grau 2012	75	453,8	351,7
	2n grau <i>filtrat</i>	151	446,5	468,7
	Total	267	466,5	436,7
Temps que es triga a reincidir en una MPA	LC 2012	54	**683,4	411,4
	3r grau 2012	81	**417,0	383,8
	2n grau <i>filtrat</i>	81	521,2	392,8
	Total	216	522,7	405,8
Constructe de <i>severitat</i> reincidència	LC 2012	116	**1,6	1,3
	3r grau 2012	138	**2,1	1,3
	2n grau <i>filtrat</i>	202	**2,3	1,3
	Total	456	2,1	1,3

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

Gràfic 16. Constructe de *severitat* en la reincidència

Gràfic 17. Temps que es triga a reincidir global

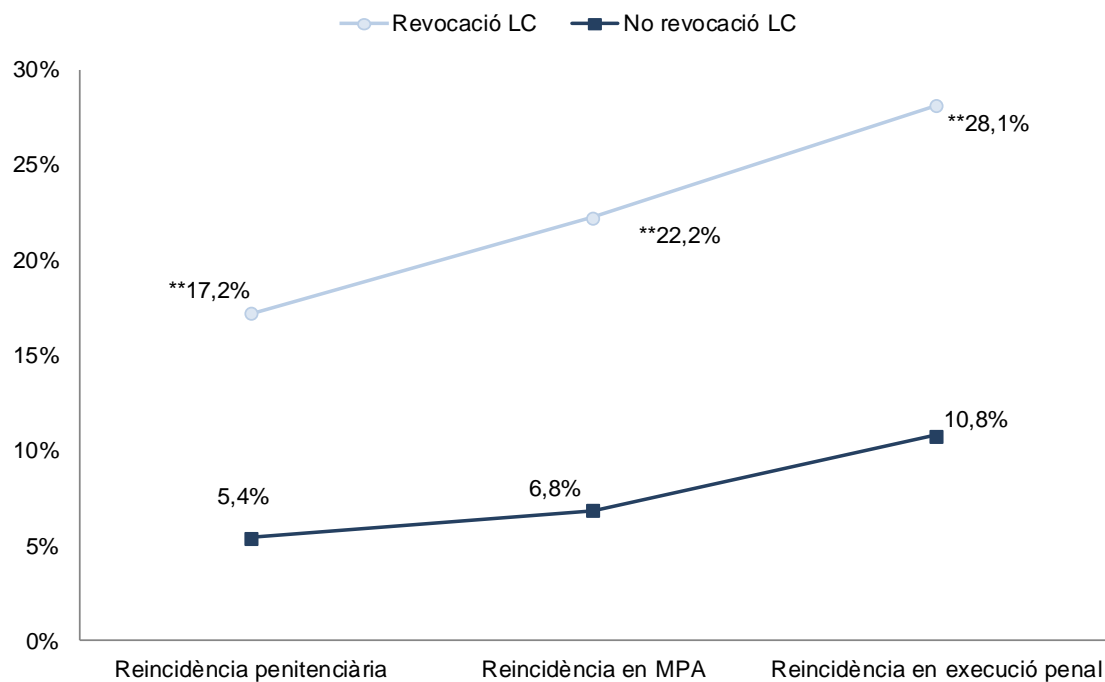
*Nota: Extreta de l'informe *Taxa de reincidència penitenciària 2014* (Capdevila *et al.*, 2015: 128). Aquesta xifra respon al temps que triguen a tornar a entrar a la presó per causa nova, mentre que la resta de columnes inclouen la suma de casos de presó i els condemnats per un nou delicte a MPA en aquest nou estudi.

3.5. Característiques de la reincidència en els revocats d'LC

Taula 13. Relació entre reincidències i revocacions

		Ha estat revocat d'LC?					
		No		Sí		Total	
		N	%	N	%	N	%
Reincidència penitenciària	No	858	**94,6%	53	82,8%	911	93,8%
	Sí	49	5,4%	11	**17,2%	60	6,2%
Reincidència MPA	No	847	**93,2%	49	77,8%	896	92,2%
	Sí	62	6,8%	14	**22,2%	76	7,8%
Reincidència en execució penal	No	813	**89,2%	46	71,9%	859	88,1%
	Sí	98	10,8%	18	**28,1%	116	11,9%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

Gràfic 18. Taxes de reincidència en funció de les revocacions en l'LC

Com podem veure en la taula 13 i en el gràfic 18, el fet d'haver viscut una revocació de l'LC implica una diferència substancial en termes de reincidència en qualsevol de les mesures, per la qual cosa caldrà estar molt atents en els suports i en l'acompanyament a la sortida de les persones que pertanyen a aquest grup, per millorar-ne els resultats.

3.5.1. Segons el delictes i la pena

La taula 14 mostra algunes variables comparades entre els reincidents d'LC que no han estat revocats, dels que sí han tingut una revocació en el delictes comès en la reincidència i en la mesura imposada. Les xifres comparades són molt petites per extreure grans conclusions, però sí que podem veure algunes tendències que ja hem anat observant i comentant. Destaquem que els revocats cometes més delictes *contra la propietat* i de caire més violent que els reincidents d'LC que no han estat revocats. Destaca que un 20% dels nous ingressos a presó provinents de la reincidència de l'LC siguin per impagament de multes (RPS).

Taula 14. Característiques segons siguin revocats o no de l'LC

Variable Categoria		Ha estat revocat?					
		No		Sí		Total	
		N	%	N	%	N	%
Agrupació delictes reincidència	Contra les persones	6	12,2%	2	18,2%	8	13,3%
	Contra la llibertat sexual	0	0,0%	1	*9,1%	1	1,7%
	Contra la propietat	13	26,5%	6	*54,5%	19	31,7%
	Drogues	17	*34,7%	0	0,0%	17	28,3%
	Trànsit	8	16,3%	0	0,0%	8	13,3%
	Altres	5	10,2%	2	18,2%	7	11,7%
	No consta	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Tipus de compliment presó reincidència	Penal presó	22	44,9%	7	63,6%	29	48,3%
	Preventiva	16	32,7%	3	27,3%	19	31,7%
	RPS	11	22,4%	1	9,1%	12	20,0%
Reincidència violenta en altres ingressos	No	892	**98,1%	55	87,3%	947	97,4%
	Sí	17	1,9%	8	**12,7%	25	2,6%
Categoria fet reincidència MPA	Contra les persones	26	43,3%	4	26,7%	30	40,5%
	Contra la llibertat sexual	0	0,0%	1	6,7%	1	1,4%
	Contra la propietat	9	15,3%	4	26,7%	13	17,6%
	Drogues	1	1,7%	0	0,0%	1	1,4%
	Trànsit	11	18,6%	2	13,3%	13	17,6%
	Altres	12	20,3%	4	26,7%	16	21,6%
	No consta	1	1,7%	0	0,0%	1	1,3%
Programa de reincidència MPA	TBC	48	77,4%	10	71,4%	58	76,3%
	TTA	1	1,6%	0	0,0%	1	1,3%
	Programa formatiu	7	11,3%	2	14,3%	9	11,8%
	Assessorament	1	1,6%	0	0,0%	1	1,3%
	Altres	0	0,0%	1	7,1%	1	1,3%

* Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

3.5.2. Segons el nombre de reincidències, el temps que triga a reincidir i la severitat de la reincidència

Taula 15. Característiques de la reincidència segons siguin revocats o no

	Ha estat revocat?	N	Mitjana	Desviació estandard
Nombre de reingressos a presó per reincidència	No	48	1,1	0,3
	Sí	11	1,2	0,4
Nombre de reincidències MPA	No	909	*0,1	0,4
	Sí	63	*0,2	0,5
Temps que es triga a reincidir global	No	71	637,7	421,3
	Sí	8	521,6	540,9
Temps que es triga a reincidir a presó	No	36	542,7	426,4
	Sí	5	711	649,4
Temps que es triga a reincidir en una MPA	No	47	722,1	404,8
	Sí	7	424	384,6
Constructe de severitat reincidència	No	98	1,6	1,2
	Sí	18	1,9	1,7

* Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,05$

Com es pot veure en la taula 15, torna a donar-se la mateixa situació que en l'apartat anterior amb relació a les característiques entre els dos grups: hi ha una xifra baixa en el cas dels revocats reincidents. No apareixen diferències significatives entre els dos grups, o la que apareix és poc explicativa. Pel que fa al temps que triguen a reincidir, trobem uns valors molt heterogenis segons el tipus de mesura que hem recollit, fruit de la dispersió dels casos, amb valors molt extrems que no permeten extreure conclusions.

3.6. Característiques de la reincidència segons la progressió gradual fins a la llibertat

Hem destacat en l'apartat 3.2 el fet que una progressió gradual en la classificació dona millors resultats en termes de reincidència i de taxes d'inactivitat delictiva que el compliment íntegre de la pena en medi ordinari (és a dir, sense sortir en semilibertat i/o llibertat condicional). Tot i ser una dada contrastada i recollida en molta de la bibliografia científica, sovint és ignorada pel legislador. Les dades que presentem ara confirmen novament aquesta afirmació.

Qui reincideix més? Els que han sortit directament des de 2n grau, sense passar per medi obert, són els que tornen més a presó i a tota l'execució penal per reincidències.

En canvi, aquelles persones que han passat per una LC tenen una taxa de reincidència penitenciària molt baixa (5,4%), o excepcionalment baixa si han completat tot el recorregut de semilibertat i llibertat condicional (3,3%).

Una progressió gradual dona millors resultats en termes de reincidència i en termes de taxes d'inactivitat delictiva que el compliment íntegre de la pena en medi ordinari.

Taula 16. Tipus de reincidència segons la progressió gradual fins a arribar a la llibertat

Progressió gradual fins a arribar a la llibertat							
Tipus de reincidència	No	Sí, amb pas per UD/86.4, sense LC	Sí, directe grau, sense LC	Sí, directe grau, amb LC	Sí, amb pas per UD/86.4, amb LC	Total	
Penitenciària	No	82,3%	83,4%	90,6%	**94,6%	**96,7%	89,1%
	Sí	**17,7%	**16,6%	9,4%	5,4%	3,3%	10,9%
MPA	No	91,1%	89,5%	88,5%	**94,3%	94,6%	91,8%
	Sí	8,9%	10,5%	**11,5%	5,7%	5,4%	8,2%
Penitenciària i MPA	No	78,6%	77,9%	83,2%	*90,4%	**92,4%	84,2%
	Sí	**21,4%	**22,1%	16,8%	9,6%	7,6%	15,8%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

Com mostra la taula 16, hi ha un mateix patró de comportament en els que han completat tot el recorregut de semilibertat i llibertat condicional, i presenten una *taxa d'inactivitat delictiva* més positiva i per sobre de la resta (columnes 4 i 5). Els tres tipus de mesura, *penitenciària*, *MPA* i *execució penal*, estan per sota del 10% de reincidència al final del període de seguiment. Dit d'una altra manera, 9 de cada 10 excarcerats mitjançant l'LC s'han mantingut sense delinquir en els 4-5,5 anys de seguiment en què s'ha dut a terme la recerca.

3.6.1. Segons el delicte i la pena

En la taula 17 veiem que la forma de sortir de la presó no té cap influència en els nous reincidents respecte del tipus de delicte que cometem.

En canvi, sí que la té en els que han complert en 2n grau, que estan sobrerrepresentats en nous ingressos per causes anteriors i en cometre reincidència violenta en les noves reincidències. De fet, això és justament el contrari del que passa amb els que han finalitzat en LC, ja sigui directament passant des de 3r grau o amb un pas intermedi per UD o l'art. 86.4.

Taula 17. Influència de la progressió gradual en el nou delictes

Progressió gradual fins a arribar a la llibertat							
Categoria		No	Sí, amb pas per UD/86.4, sense LC	Sí, directe grau, sense LC	Sí, directe grau, amb LC	Sí, amb pas per UD/86.4, amb LC	Total
Agrupació delictes causa anterior	C. les persones	15,6%	15,6%	15,8%	35,3%	66,7%	18,5%
	C. la llibertat sexual	2,2%	2,2%	5,3%	0,0%	0,0%	2,2%
	C. la propietat	41,1%	41,1%	57,9%	29,4%	0,0%	41,5%
	Drogues	8,9%	8,9%	0,0%	5,9%	0,0%	6,7%
	Trànsit	7,8%	7,8%	15,8%	11,8%	0,0%	10,4%
	Altres	24,4%	24,4%	5,3%	17,6%	33,3%	20,7%
Violència delictes causa anterior	Violent	24,4%	16,7%	31,6%	47,1%	66,7%	28,9%
	No violent	75,6%	83,3%	68,4%	52,9%	33,3%	71,1%
Ingrés a presó per causa anterior	No	87,2%	94,6%	94,6%	**97,5%	**98,4%	93,4%
	Sí	**12,8%	5,4%	5,4%	2,5%	1,6%	6,6%
Agrupació delictes reincidència	C. les persones	8,9%	7,7%	11,4%	9,1%	40,0%	9,9%
	C. la llibertat sexual	1,6%	0,0%	0,0%	3,0%	0,0%	1,4%
	C. la propietat	61,8%	57,7%	42,9%	54,5%	40,0%	56,8%
	Drogues	7,3%	11,5%	8,6%	15,2%	0,0%	9,0%
	Trànsit	8,1%	7,7%	17,1%	3,0%	20,0%	9,0%
	Altres	11,4%	7,7%	20,0%	15,2%	0,0%	12,6%
Violència delictes reincidència presó	Violent	38,2%	34,6%	25,7%	45,5%	60,0%	37,4%
	No violent	61,0%	57,7%	74,3%	54,5%	40,0%	61,3%
Reincidència violenta en altres ingressos	No	92,1%	93,9%	96,8%	**97,7%	97,8%	95,4%
	Sí	**7,9%	6,1%	3,2%	2,3%	2,2%	4,6%
Agrupació delictes reincidència MPA	C. les persones	35,2%	12,5%	38,6%	33,3%	70,0%	35,6%
	C. la llibertat sexual	4,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,7%
	C. la propietat	22,5%	31,3%	6,8%	15,4%	10,0%	17,2%
	Drogues	1,4%	0,0%	4,5%	0,0%	0,0%	1,7%
	Trànsit	19,7%	37,5%	40,9%	38,5%	10,0%	30,0%
	Altres	16,9%	18,8%	9,1%	12,8%	10,0%	13,9%
Violència delictes reincidència MPA	Violent	45,8%	31,3%	40,9%	35,9%	80,0%	43,1%
	No violent	52,8%	68,8%	59,1%	64,1%	20,0%	56,4%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

En la taula 18 podem veure que no hi ha cap influència entre el tipus de pena imposada als reincidents o als que han entrat a presó per complir una causa anterior i la progressió gradual que hagin fet fins a la sortida.

És important destacar que els que han sortit directament des de 3r grau sense LC són un 30% dels que entren a presó per complir una pena per causa anterior o un 25,7% dels que entren per reincidència, sigui per impagament de

multa (RPS), quan s'han passat un ampli període de temps complint la condemna i han sortit amb cert èxit, ja que han estat progressats a semilibertat en 3r grau. Caldria, doncs, revisar aquest tipus de comportament del penat, però sobretot en la resposta que hi dona el nostre sistema penal. Una resposta ineficient si es tracta de facilitar la reinserció social, laboral i de manteniment de la *taxa d'inactivitat delictiva* del penat.

Taula 18. Influència de la progressió gradual segons la pena imposada

Tipus de pena		Progressió gradual fins a arribar a la llibertat					Total
		No	Sí, amb pas per UD/86.4, sense LC	Sí, directe grau, sense LC	Sí, directe grau, amb LC	Sí, amb pas per UD/86.4, amb LC	
Delicte causa anterior	Pena presó	88,2%	87,5%	70,0%	82,4%	100,0%	85,1%
	Preventiva	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	RPS	9,7%	12,5%	30,0%	11,8%	0,0%	12,8%
	LP	2,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,4%
	M. seguretat	0,0%	0,0%	0,0%	5,9%	0,0%	,7%
Reincidència	Pena presó	56,7%	57,7%	57,1%	45,9%	50,0%	55,0%
	Preventiva	24,4%	26,9%	14,3%	51,4%	50,0%	28,1%
	RPS	17,3%	15,4%	25,7%	2,7%	0,0%	15,6%
	LP	1,6%	0,0%	2,9%	0,0%	0,0%	1,3%
	M. seguretat	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Programa MPA	TBC	66,7%	81,3%	83,7%	76,9%	80,0%	75,0%
	TTA	2,8%	6,3%	0,0%	5,1%	10,0%	3,3%
	PF	6,9%	0,0%	2,3%	5,1%	0,0%	4,4%
	Assessorament	8,3%	12,5%	4,7%	0,0%	0,0%	5,6%
	Altres	5,6%	0,0%	0,0%	5,1%	0,0%	3,3%

3.6.2. Segons el nombre de reincidències, el temps que es triga a reincidir i la *severitat* de la reincidència

Com veiem en la taula 19, la manera de sortir de presó, sigui de manera gradual o no, té poca incidència en el nombre de reingressos a presó per reincidència i en el temps que es triga a reincidir en totes les mesures. Sí que veiem, en canvi, comportaments diferents en el cas de delictes que motiven una aplicació d'una MPA i en la *severitat* en la reincidència, en què els que han sortit amb LC presenten resultats millors que els que han sortit directament des de 2n grau o han sortit en 3r grau passant per UD o l'art. 86.4.

Taula 19. Influència de la progressió gradual en el nombre de reincidències, temps que triga a reincidir i severitat de la reincidència

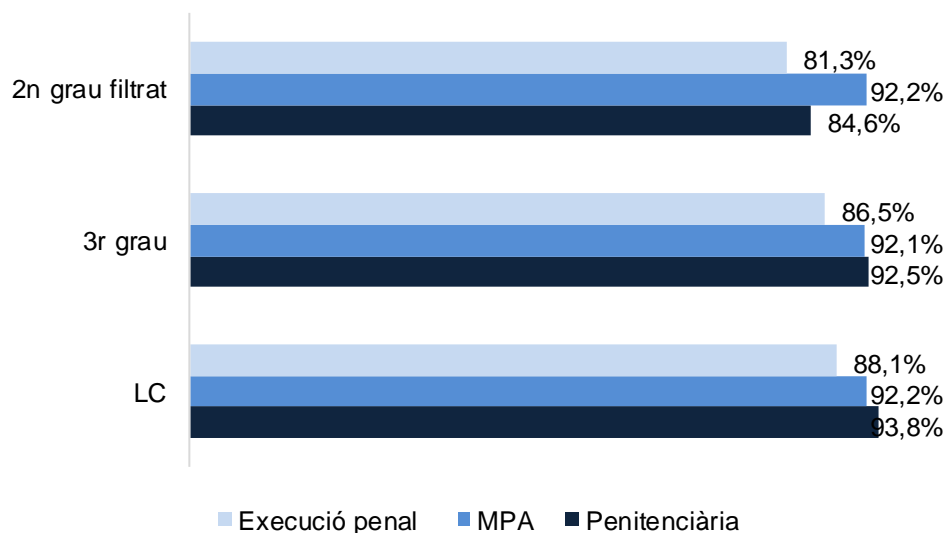
Variables	Tipus de progressió gradual	N	Mitjana	Desviació estàndard
Nombre de reingressos a presó per reincidència	No	126	1,4	1,8
	Sí, amb pas per UD/86.4, sense LC	25	1,4	1,3
	Sí, directa de grau, sense LC	35	1,2	0,9
	Sí, directa de grau, amb LC	37	1,0	0,2
	Sí, amb pas per UD/86.4, amb LC	6	1,0	0,0
	Total	229	1,3	1,4
Nombre de reincidències MPA	No	795	0,13	0,5
	Sí, amb pas per UD/86.4, sense LC	153	0,14	0,5
	Sí, directa de grau, sense LC	373	*0,17	0,5
	Sí, directa de grau, amb LC	701	*0,08	0,4
	Sí, amb pas per UD/86.4, amb LC	184	*0,07	0,3
	Total	2206	0,12	0,5
Temps que es triga a reincidir- Presó	No	126	413,3	368,4
	Sí, amb pas per UD/86.4, sense LC	26	440,7	351,5
	Sí, directa de grau, sense LC	34	463,3	359,4
	Sí, directa de grau, amb LC	36	542,1	689,1
	Sí, amb pas per UD/86.4, amb LC	6	711,8	579,6
	Total	228	452,1	437,8
Temps que es triga a reincidir- MPA	No	69	530,9	395,2
	Sí, amb pas per UD/86.4, sense LC	16	464,4	443,6
	Sí, directa de grau, sense LC	42	455,9	406,5
	Sí, directa de grau, amb LC	33	353,1	311,1
	Sí, amb pas per UD/86.4, amb LC	6	814,8	477,7
	Total	166	480,5	396,9
Temps que es triga a reincidir- Execució penal	No	167	413,9	360,3
	Sí, amb pas per UD/86.4, sense LC	34	409,8	370,8
	Sí, directa de grau, sense LC	61	432,3	389,9
	Sí, directa de grau, amb LC	59	385,6	315,3
	Sí, amb pas per UD/86.4, amb LC	10	669,6	482,9
	Total	331	419,6	364,3
Severitat de la reincidència	No	170	*2,31	1,2
	Sí, amb pas per UD/86.4, sense LC	34	*2,41	1,3
	Sí, directa de grau, sense LC	63	2,17	1,3
	Sí, directa de grau, amb LC	67	*1,84	1,3
	Sí, amb pas per UD/86.4, amb LC	14	*1,57	1,4
	Total	348	2,18	1,3

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

Així doncs, no únicament els que surten de manera gradual finalitzant amb LC reincideixen menys, sinó que cometran menys delictes amb resposta de MPA i amb menys severitat en la gravetat d'aquestes reincidències. El temps que triguen a reincidir, en canvi, no sembla relacionat amb aquesta variable, tot i que en els reingressos penitenciaris es veu aquesta tendència, sense ser significativa: els que surten amb LC triguen més que la resta.

3.7. Taxes d'inactivitat delictiva de l'LC, 3r grau i 2n grau *filtrat*

El gràfic 19 recull la *taxa d'inactivitat delictiva* per als tres tipus de mesures (penitenciària, MPA i execució penal) i segons el grup d'estudi.

Gràfic 19. Taxes d'inactivitat delictiva segons el tipus de mesures aplicades

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

Per a l'LC, la *taxa d'inactivitat delictiva* se situa en el 88,1% en la mesura d'execució penal. Quasi 9 de cada 10 subjectes que van sortir de presó l'any 2012 no han tornat al sistema penal en els 5,5 anys de seguiment. Hem esmentat que la literatura internacional¹¹ defineix els 5 anys com la mesura estàndard a partir de la qual es pot considerar que, si la persona no ha reincidit, se la pot considerar *desistent* i és molt improbable que torni a delinquir.

Per al 3r grau, la *taxa d'inactivitat delictiva* és de 86,5% i, per a 2n grau, és del 81,3%.

Les diferències segons les classificacions són estadísticament significatives entre LC i 2n grau.

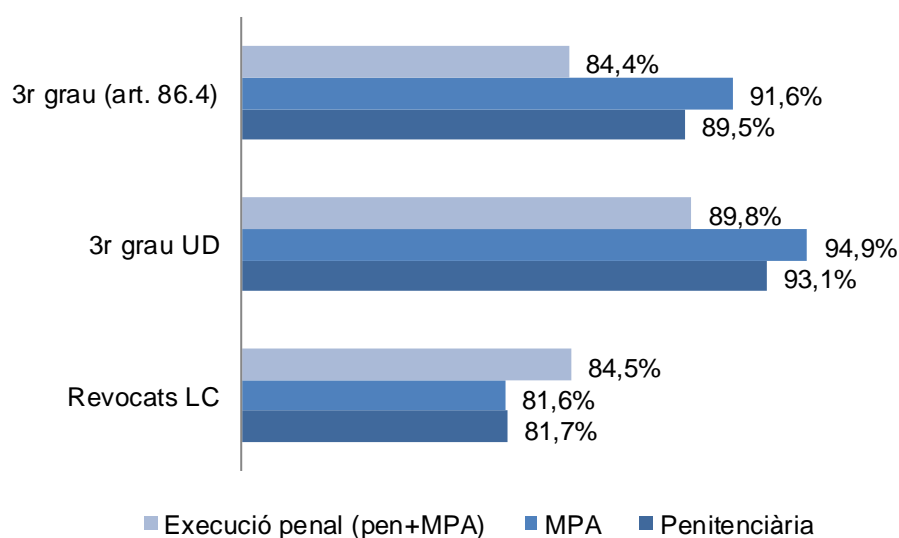
---

¹¹ En el primer estudi sobre *La llibertat condicional a Catalunya* (Capdevila *et al.*, 2014) es va recollir de manera exhaustiva aquesta evidència i el lector ho pot consultar a partir de la pàg. 59.

Aquestes diferències es produeixen bàsicament en la mesura penitenciària. En l'aplicació d'MPA els resultats són similars en els tres grups.

Així doncs, podem concloure d'aquestes dades que haver estat en LC o en 2n grau *filtrat* ha tingut un impacte en els resultats de desistiment del delicte, a favor de l'LC.

Pel que fa a les persones que han estat en LC i a qui s'ha revocat la mesura, els resultats del gràfic 20 ens indiquen que la *taxa d'inactivitat delictiva* és més baixa que la de les persones que finalment han passat o per l'art. 86.4 o per les UD.

Gràfic 20. Taxes d'inactivitat delictiva segons els grups específics

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

D'altra banda, les persones que surten des de la UD tenen la *taxa d'inactivitat delictiva* amb millors percentatges dels tres grups comparats (89,8%). 9 de cada 10 interns que han passat per les UD es mantenen *desistents*.

També donen uns resultats interessants les persones que han passat per l'art. 86.4, de les quals un 84,4% es mantenen inactives en termes delinqüencials.

En la recerca anterior vam estudiar si les persones que havien arribat més tard respecte de la data legal quan tenien dret a començar a gaudir dels permisos ordinaris i de les progressions de grau eren diferents quant al perfil personal,

penal o penitenciari i si presentaven característiques específiques que els identificaven més en un grup o en un altre. Això implicava el 60,5% de les persones penades (Capdevila *et al.*, 2014: 171). En aquest estudi hem revisat si aquest conjunt de persones presenten una taxa d'inactivitat delictiva diferent que els que no van patir aquest retard respecte de la data en què hi tenien dret.

La taula 20 en mostra els resultats.

Taula 20. Taxes d'inactivitat delictiva segons els endarreriments en la concessió respecte de la data a partir de la qual hi tenien dret

Endarreriments en la concessió respecte de la data a partir de la qual hi tenien dret	Taxa d'inactivitat delictiva penitenciària	Taxa d'inactivitat delictiva MPA	Taxa d'inactivitat delictiva en execució penal
Retard en l'inici de permisos o accés al 3r grau	90,6%	91,5%	84,8%
Sense retard en l'inici de permisos i/o accés al 3r grau	90,5%	92,4%	85,9%
Retard en la concessió LC	89,3%	91,0%	83,1%
Sense retard en la concessió de l'LC	90,5%	92,5%	85,1%

No hi ha diferències significatives entre els que accedeixen a permisos i 3r grau més tard dels que no. Per tant, el fet que durant el compliment de la condemna hi hagi un endarreriment en l'inici de la cadena permissiva i/o la concessió del 3r grau quan hi tenia dret no ha tingut impacte posteriorment amb una disminució de la desistència.

Fer una progressió esglaonada fins a la sortida té impacte en el desistiment posterior de delinquir? Sí.

La taula 21 en recull els resultats i aquí sí que trobem diferències significatives i molt interessants de cara a les conclusions de la recerca.

Taula 21. Taxes d'inactivitat delictiva segons si l'intern ha fet una progressió de grau en aquest segon estudi fins a arribar a la llibertat

Ha fet progressió gradual de grau en aquest segon estudi fins a arribar a la llibertat?	Taxa d'inactivitat delictiva penitenciària	Taxa d'inactivitat delictiva MPA	Taxa d'inactivitat delictiva en execució penal
No	**82,3%	91,1%	**78,6%
Sí, amb pas UD/86.4, sense LC	**83,4%	89,5%	**77,9%
Sí, directa de 3r grau, sense LC	90,6%	**88,5%	83,2%
Sí, directa de 3r grau, amb LC	**94,6%	94,3%	**90,4%
Sí, amb pas UD/86.4, amb LC	**96,7%	94,6%	**92,4%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

La primera conclusió que ens dona la taula 21 és que sortir de manera progressiva, i, sobretot, passant per l'LC, és la millor garantia per mantenir-se desistent.

La segona gran conclusió és que si aquesta progressió de la mesura de presó acaba amb una LC, sempre obtindrà millor resultat quant a inactivitat delictiva que si les propostes no acaben amb LC, encara que hagin estat esglaonades amb un desinternament des d'una classificació en 3r grau en semiobert.

És rellevant la significació dels interns que han sortit directament en 3r grau sense passar per LC i que a MPA presentaven una *taxa d'inactivitat delictiva* més negativa que la resta (88,5%). Hem volgut saber quins són els delictes que cometen en la reincidència en MPA. En la taula 22 veiem majoritàriament que són delictes de trànsit (40,9%) i, dins de la categoria de delictes contra les persones (38,6%), els delictes de violència de gènere.

Taula 22. Categories dels fets de la reincidència d'aquells interns que obtenen la llibertat directa de 3r grau (sense passar per LC) penats amb una MPA

Categories delictives	Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid	Percentatge acumulat
Contra les persones	17	4,5	**38,6	38,6
Contra la propietat	3	0,8	6,8	45,5
Drogues	2	0,5	4,5	50,0
Trànsit	18	4,8	**40,9	90,9
Altres	4	1,1	9,1	100,0
Total	44	11,8	100,0	

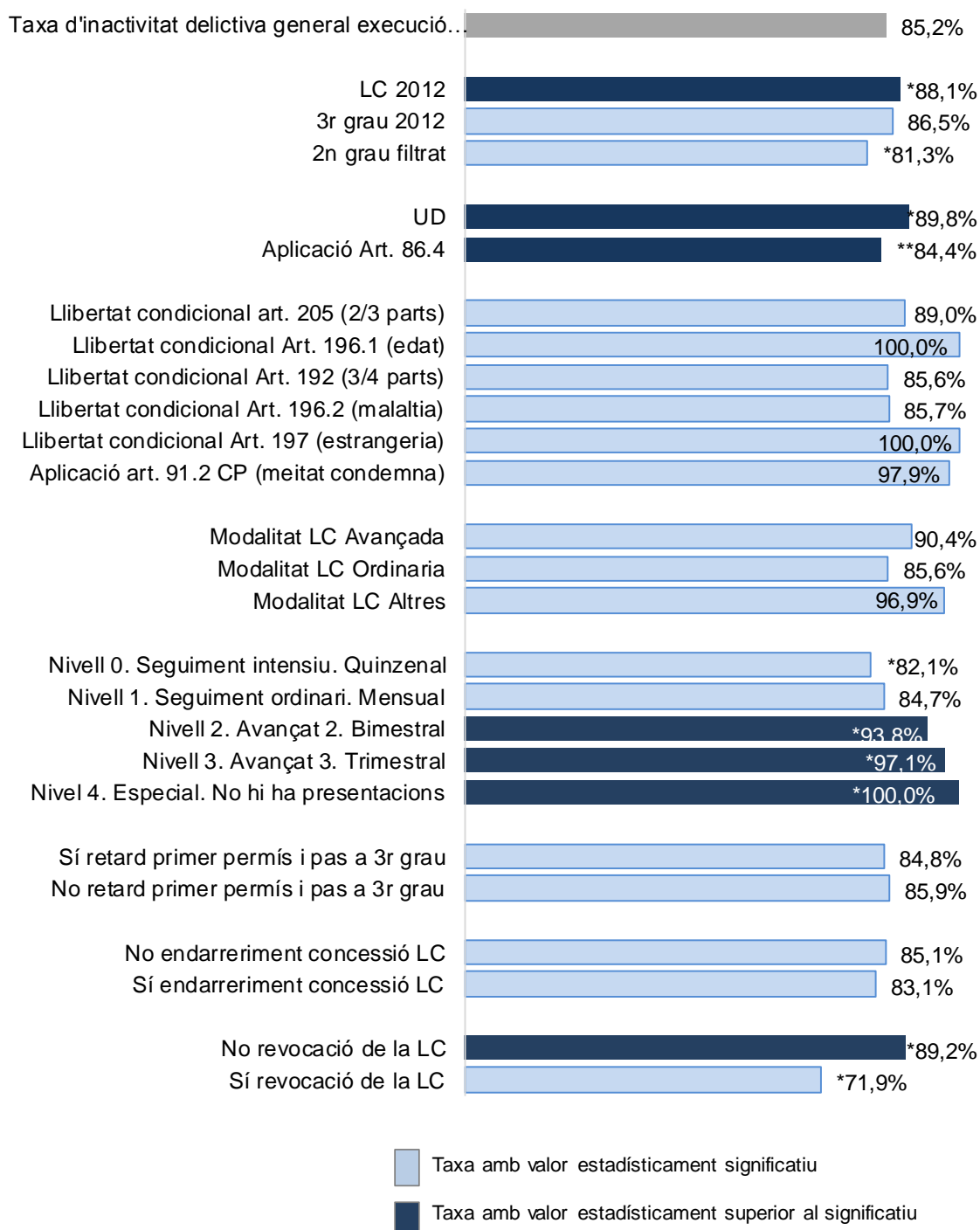
** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

Caldria, doncs, plantejar alguna mesura addicional de seguiment per a aquelles persones que surten directament des de 3r grau sense LC i que es puguin trobar implicades en situacions relacionades amb delictes de trànsit o de

violència de gènere, ja que tornen a reincidir (encara que sigui amb delictes lleus).

3.7.1. Resum de les taxes d'inactivitat delictiva en execució penal

Els gràfics 21 i 22 recullen el resum de totes aquestes taxes.

Gràfic 21. Taxa d'inactivitat delictiva en execució penal segons variables de control relacionades amb LC i 3r grau

La *taxa d'inactivitat delictiva* general és del 85,2%.

Això significa que quasi 8,5 persones de cada 10 que han passat per alguna de les mesures estudiades en aquestes dues investigacions, no han tornat a delinquir en els 4/6 anys de seguiment després de sortir de presó pel compliment de la condemna.

Hi ha, no obstant això, diferències en funció de si han acabat en LC (88,1% de *desistència*) respecte de si ho han fet en 2n grau *filtrat* (81,3% de *desistència*).

El comportament dels que han passat per UD també és molt desistent (89,8%) i significativament millor que els del grup de control de 3r grau de perfil similar amb qui s'ha comparat, com veurem en l'apartat 4.

El mateix passa amb els que han passat per l'art. 86.4, amb una *taxa d'inactivitat delictiva* similar a la general (84,4%), però significativament millor que la del grup de control de 3r grau de perfil similar amb qui s'ha comparat, com veurem en l'apartat 5.

No hem trobat diferències entre les diferents modalitats d'aplicació de l'LC vigents el 2012 (recordem que eren diferents de les actuals, modificades pels canvis legislatius en el Codi penal l'any 2015, com hem comentat). Tot i que sortir abans de les $\frac{3}{4}$ parts de la condemna que preveu l'aplicació ordinària de l'LC dona percentatges millors, aquests no són significatius pel baix nombre de casos que hi ha en aquests grups d'avançament extraordinari (a les $\frac{2}{3}$ parts i a la meitat de la condemna).

Les persones que han sortit amb la modalitat avançada de l'LC tenen una *taxa d'inactivitat delictiva* del 90,4% enfront del 85,6% de la modalitat ordinària, quasi 5 punts de diferència.

Convé destacar que l'aplicació de l'LC per raons humanitàries (edat i malaltia), juntament amb la d'estrangeria, també dona bons indicadors, tot i ser xifres petites (96,9% de *taxa d'inactivitat delictiva*).

Que els professionals responsables del seguiment de l'LC encerten en la periodicitat que estipulen de seguiment ho confirmen les taxes de les diferents

modalitats. Aquelles que són més espaiades en el temps corresponen a persones que després han demostrat de manera més clara el seu desistiment i que, per tant, era correcte anar espaiant la tutela de l'Administració. En canvi, quan el seguiment ha estat més intensiu, es veu justificat per una *taxa d'inactivitat delictiva* més baixa, tot i estar per sobre del vuitanta per cent (82,1%). Les diferències entre grups són significatives.

Un comportament semblant es desprèn de la revocació de l'LC. Aquells que han vist l'LC revocada presenten una desistència més baixa (*taxa d'inactivitat delictiva* del 71,9%).

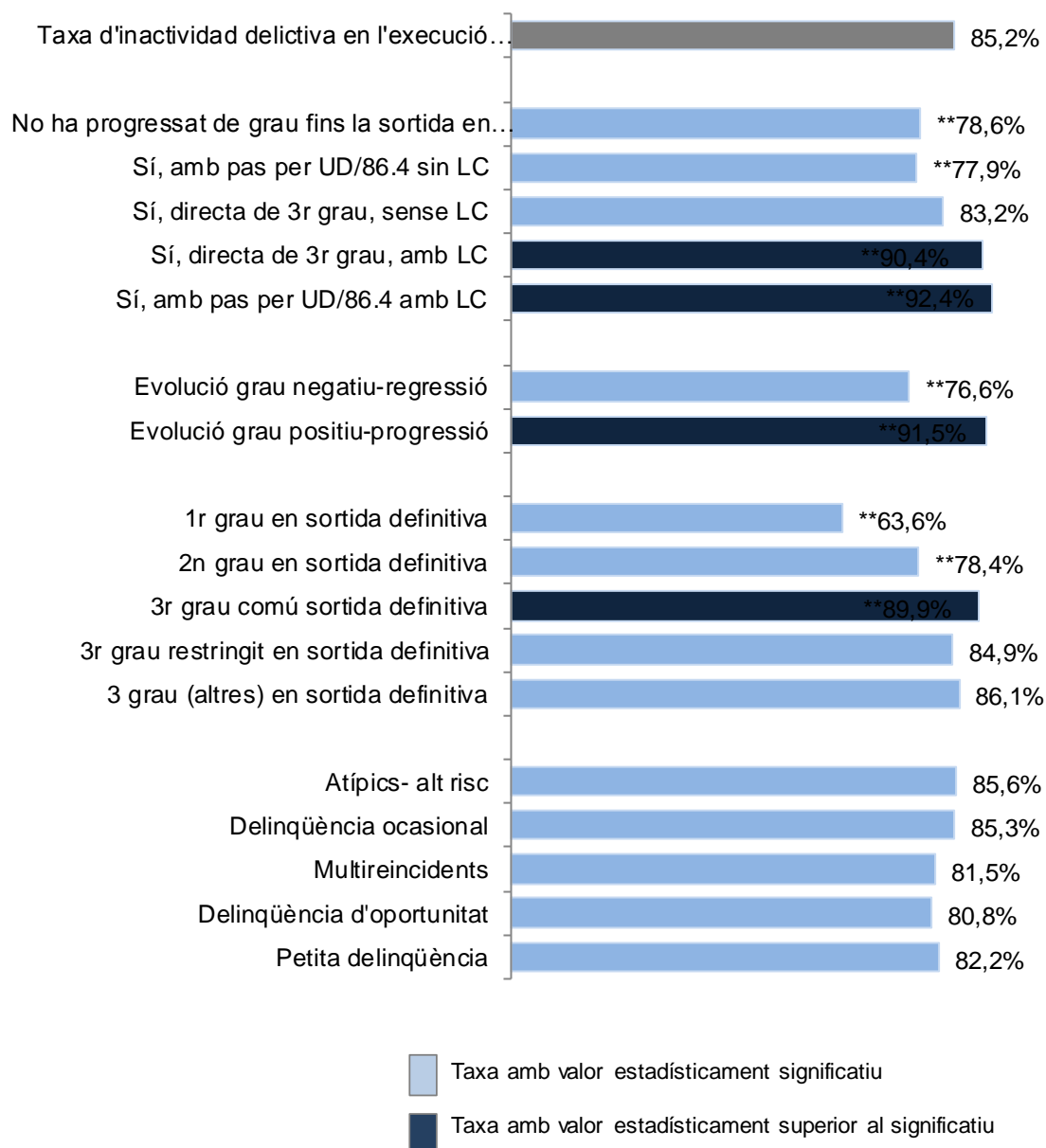
Els retards en la concessió dels permisos ordinaris de cap de setmana, element clau per iniciar la cadena permissiva que després els pot portar al 3r grau i l'LC, no semblen tenir cap efecte en el comportament respecte de la *taxa d'inactivitat delictiva*.

Tampoc en l'endarreriment en la concessió de l'LC a les $\frac{3}{4}$ parts de la condemna. Cap dels retards es relaciona amb el comportament *desistent* o *reincident* per si sol com a variable causal.

Hem explicat anteriorment que sortir en LC, ja sigui directament des de 3r grau, o havent passat també per una UD o l'art. 86.4, és el millor indicador per definir un comportament desistent posterior. La *taxa d'inactivitat delictiva* és significativament més elevada que els que surten sense LC (90,4% i 92,4%, respectivament). Un seguiment continuat, escalonat i gradual cap a la llibertat dona millors resultats en termes de desistiment delictiu.

En aquest mateix sentit, es veu que una manca de progressió o una regressió penalitzen força en els resultats posteriors de desistiment delictiu. Caldrà, per tant, prestar una atenció especial a aquests col·lectius de risc.

Els grups de conglomerats sorgits de l'estudi anterior no han donat resultats especialment rellevants i mantenen unes taxes d'inactivitat delictiva similars, la qual cosa no deixa de sorprendre tenint en compte les característiques que defineixen cada grup. S'ampliarà la informació sobre aquest tema en l'apartat 3.9 d'aquesta mateixa recerca.

Gràfic 22. Taxa d'inactivitat delictiva en execució penal segons variables de control d'evolució en aquest segon estudi

3.8. El perfil del reincident enfront del perfil del no reincident

3.8.1. Perfil global

Hi ha més proporció de no reincidents que surten en LC en comparació dels que surten en 3r grau o dels que ho fan en 2n grau filtrat, com es pot veure en la taula 25.

Taula 25. Variables d'agrupació

		Reincidència en execució penal (presó + MPA)					
		No		Sí		Total	
		N	%	N	%	N	%
Grup d'estudi	LC 2012	859	**32,8%	116	25,4%	975	31,7%
	3r grau 2012	881	33,6%	138	30,3%	1.019	33,1%
	2n grau <i>filtrat</i>	880	33,6%	202	**44,3%	1.082	35,2%
Ha fet progressió gradual fins a la llibertat?	No	626	33,6%	170	**48,9%	796	36,0%
	Sí, amb pas per UD/86.4, sense LC	120	6,4%	34	**9,8%	154	7,0%
	Sí, directa de grau, sense LC	311	16,7%	63	18,1%	374	16,9%
	Sí, directa de grau, amb LC	634	**34,1%	67	19,3%	701	31,7%
Ha estat revocat?	Sí, amb pas per UD/86.4, amb LC	170	**9,1%	14	4,0%	184	8,3%
	No	813	**94,6%	98	84,5%	911	93,4%
	Sí	46	5,4%	18	**15,5%	64	6,6%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

Hi ha més proporció de *desistents* entre el grup de dones, de persones estrangeres —i dins d'aquestes, en més proporció, els llatinoamericans i asiàtics—, els que viuen a les comarques de Girona i els que tenen més formació acadèmica, com es pot veure en la taula 26.

Taula 26. Variables sociodemogràfiques

		Reincidència en execució penal (presó + MPA)					
		No		Sí		Total	
		N	%	N	%	N	%
Sexe	Home	2.364	90,2%	430	**94,3%	2.794	90,8%
	Dona	256	**9,8%	26	5,7%	282	9,2%
Estrangers	Espanyol	1.485	56,7%	324	**71,1%	1.809	58,8%
	Estranger	1.135	**43,3%	132	28,9%	1.267	41,2%
Àrea geogràfica de procedència	Espanya	1.485	56,8%	324	**71,1%	1.809	58,9%
	UE	152	5,8%	18	3,9%	170	5,5%
	Resta d'Europa	30	1,1%	2	,4%	32	1,0%
	Magreb	354	13,5%	50	11,0%	404	13,2%
	Resta de l'Àfrica	100	3,8%	16	3,5%	116	3,8%
	Centre i Sud-amèrica	433	**16,6%	43	9,4%	476	15,5%
	Àsia	60	**2,3%	3	,7%	63	2,1%

		Reincidència en execució penal (presó + MPA)					
		No		Sí		Total	
		N	%	N	%	N	%
Província de residència	Barcelona	1.805	69,2%	340	**74,6%	2.145	70,0%
	Girona	243	**9,3%	26	5,7%	269	8,8%
	Lleida	189	7,2%	39	8,6%	228	7,4%
	Tarragona	201	7,7%	43	9,4%	244	8,0%
	Sense / fora de Catalunya	169	**6,5%	8	1,8%	177	5,8%
Estudis	Analfabet	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Primer nivell etapa instrumental	175	7,1%	29	6,6%	204	7,1%
	Segon nivell etapa instrumental	251	10,2%	43	9,8%	294	10,2%
	Tercer nivell etapa instrumental	581	23,7%	142	**32,5%	723	25,0%
	ESO/equivalent	979	40,0%	179	41,0%	1.158	40,1%
	Batxillerat/equivalent	313	**12,8%	32	7,3%	345	12,0%
	Universitat/equivalent	151	**6,2%	12	2,7%	163	5,6%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

Hi ha una proporció més alta de *desistents* entre els que no tenen antecedents ni ingressos anteriors penitenciaris, tenen en la pena base un delictes únic i han gaudit de permisos ordinaris durant la condemna. Respecte del delictes comès en la pena base, com en altres estudis, els que han comès delictes contra les persones, contra la llibertat sexual i contra la salut pública (drogues) també estan sobrerrepresentats en aquest grup dels *desistents*, com es pot veure en la taula 27.

Taula 27. Variables de l'història delictiva

		Reincidència en execució penal (presó + MPA)					
		No		Sí		Total	
		N	%	N	%	N	%
Ingressos anteriors a presó?	No	2.006	**76,6%	253	55,5%	2.259	73,4%
	Sí	614	23,4%	203	**44,5%	817	26,6%
Tenia altres antecedents?	No	1.737	**66,5%	217	47,9%	1.954	63,7%
	Sí, 1 o 2 causes més	679	26,0%	156	**34,4%	835	27,2%
	Sí, 3 o més causes	197	7,5%	80	**17,7%	277	9,0%
Categoria del delictes pena base	Contra les persones	454	**17,3%	58	12,7%	512	16,6%
	Contra la llibertat sexual	110	**4,2%	8	1,8%	118	3,8%
	Contra la propietat	726	27,7%	220	**48,2%	946	30,8%
	Drogues	876	**33,4%	71	15,6%	947	30,8%
	Trànsit	127	4,8%	42	**9,2%	169	5,5%
	Altres	327	12,5%	57	12,5%	384	12,5%
Té altres causes acumulades?	No	1730	**66,2%	223	49,1%	1.953	63,7%
	Sí, 1 o 2 causes més	617	23,6%	134	**29,5%	751	24,5%
	Sí, 3 o més causes	265	10,1%	97	**21,4%	362	11,8%
Ha ingressat com a preventiu?	No	1.114	42,5%	220	*48,2%	1.334	43,4%
	Sí	1.506	*57,5%	236	51,8%	1.742	56,6%

Ha sortit en llibertat provisional?	No	1.063	*70,7%	149	63,4%	1.212	69,7%
	Sí	441	29,3%	86	*36,6%	527	30,3%
Gaudeix de permisos ordinari?	No	693	26,5%	151	**33,6%	844	27,6%
	Sí	1.919	**73,5%	299	66,4%	2.218	72,4%

* Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

Hi ha una proporció més gran de *desistents* entre els que no han tingut incidents durant el compliment de la condemna, han rebut un pronòstic en el *RisCanvi* de risc baix en la *violència autodirigida*, la *violència intrainstitucional* i de cometre *reincidència violenta*. En les variables *screening* del *RisCanvi* només han donat diferències significatives els que no tenien *història de violència* en la seva biografia criminològica i els que ja no presentaven d'entrada *limitacions en la resposta al tractament psicològic*, com es pot veure en la taula 28.

Taula 28. Variables penitenciàries

		Reincidència en execució penal (presó + MPA)					
		No		Sí		Total	
		N	%	N	%	N	%
Consten incidents a la PB?	No	1.684	**64,6%	232	51,2%	1.916	62,6%
	Sí	923	35,4%	221	**48,8%	1.144	8,5%
Violència autodirigida_ EvolRisCanvi	Risc alt - empitjora	78	3,3%	20	4,8%	98	3,5%
	Risc mitjà - es manté	106	4,5%	28	*6,7%	134	4,8%
	Risc baix	2.166	*92,2%	368	88,5%	2.534	91,6%
Violència institucional_ EvolRisCanvi	Risc alt - empitjora	109	4,6%	29	**7,0%	138	5,0%
	Risc mitjà - es manté	108	4,6%	36	**8,7%	144	5,2%
	Risc baix	2.133	**90,8%	351	84,4%	2484	89,8%
Reincidència violenta_ EvolRisCanvi	Risc alt - empitjora	111	4,7%	28	6,7%	139	5,0%
	Risc mitjà - es manté	165	7,0%	50	**12,0%	215	7,8%
	Risc baix	2.073	**88,3%	338	81,3%	2.411	87,2%
2. Història de violència	Sí	772	33,3%	161	*39,4%	933	34,3%
	No	1.543	*66,7%	248	60,6%	1.791	65,7%
6 Resposta limitada tractament psicològic_ EvolRisCanvi	Sí	443	19,2%	95	*23,3%	538	19,8%
	Ha empitjorat	173	7,5%	25	6,1%	198	7,3%
	Ha millorat	170	7,4%	40	9,8%	210	7,7%
	No	1.525	*66,0%	248	60,8%	1.773	65,2%

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

En la taula 29 només s'analitzen els casos que el 2012 es trobaven en LC i trobem que entre els *desistents* hi ha una proporció més gran de persones que tenien ja un seguiment més espaiat, molt possiblement pel diagnòstic encertat del/de la treballador/a social encarregat/ada de fer-ho que ja veia aquest interval com el més adient a les seves necessitats. També trobem més *desistents* entre aquells a qui s'ha aplicat l'LC a la meitat de la condemna. Un

altre argument a favor d'aplicar-la amb més freqüència si el perfil del penat ho permet.

Taula 29. Variables relacionades amb la llibertat condicional

		Reincidència en execució penal (presó + MPA)					
		No		Sí		Total	
		N	%	N	%	N	%
Nivell de seguiment en LC	Nivell 0. Intensiu. Quinzenal	23	2,7%	5	4,3%	28	2,9%
	Nivell 1. Mensual	536	63,2%	97	**83,6%	633	65,7%
	Nivell 2. Bimestral	195	**23,0%	13	11,2%	208	21,6%
	Nivell 3. Trimestral	34	4,0%	1	0,9%	35	3,6%
	Nivell 4. Especial	60	**7,1%	0	0,0%	60	6,2%
Tipus de modalitat aplicada LC	Llibertat condicional art. 205 (2/3 parts)	218	24,6%	27	21,8%	245	24,2%
	Llibertat condicional art. 196.1 (edat)	6	0,7%	0	0,0%	6	,6%
	Llibertat condicional art. 192 (3/4 parts)	560	63,1%	94	*75,8%	654	64,7%
	Llibertat condicional art. 196.2 (malaltia)	12	1,4%	2	1,6%	14	1,4%
	Llibertat condicional art. 197 (estrangeria)	44	*5,0%	0	0,0%	44	4,4%
	Aplicació art. 91.2 CP (meitat condemna)	47	*5,3%	1	,8%	48	4,7%

* Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,05$

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

Apareixen també en més proporció com a *desistents* els que han rebut l'LC a canvi de l'aplicació de l'expulsió del país per estar administrativament de manera irregular a l'Estat espanyol. Per tant, els resultats obtinguts pel que fa a la reincidència de les persones expulsades s'han d'analitzar amb cautela, ja que en ser probable que ja no siguin a Espanya la informació que se'n té pot estar esbiaixada.

3.8.2. Perfil del reincident d'LC

En l'annex 1, el lector trobarà totes les taules completes sobre les quals es basen aquestes conclusions. A continuació, només presentarem el resum de les principals característiques del reincident d'LC.

Com és el perfil del reincident d'LC?

Hi ha més sobrerrepresentació d'homes, d'espanyols, de residents a les comarques de Tarragona, que tenen antecedents penitenciaris, que van cometre un delictes *contra la propietat* en la *pena base* i tenien acumulades altres causes en la *pena base*. Durant el compliment no han presentat comportaments diferents dels *desistents*, per la qual cosa NO és significativa l'actitud dins del centre penitenciari. Només en les conductes autolesives hem trobat un comportament més present en els reincidents. Sí que hem trobat que

els professionals encerten en les prediccions que fan amb el *RisCanvi* sobre reincidència violenta, la qual, en el grup dels reincidents, es mostra sobrerepresentada en els pronosticats de risc mitjà. Sobre el tema del *RisCanvi* i la seva capacitat predictiva en aquest grup, ja en tornarem a parlar en l'apartat 3.10.

3.8.3. Perfil del reincident de 3r grau

Com és el perfil del reincident de 3r grau?

En què es diferencia el *desistent* (que manté la inactivitat delictiva) del qui ha reincidit (en qualsevol mesura d'execució penal).

Taula 30. Diferències en el perfil del reincident enfront del desistent de 3r grau

Desistent	Reincident
Han tingut el primer permís ordinari quan tocava per temps legal	Han arribat més tard al primer permís ordinari i al 3r grau del que els correspondria per temps legal
Han passat a 3r grau quan tocava per temps	Més estrangers
Més estrangers	Més espanyols
Viu a comarques de Girona	Viu a comarques de Barcelona
Entén l'idioma castellà	No entén l'idioma castellà
Té estudis postobligatoris o universitaris	Té estudis primaris
No té antecedents penitenciaris	Té antecedents penitenciaris
Delictes <i>contra la salut pública</i> (drogues)	Delictes <i>contra la propietat</i> Delictes <i>contra la seguretat del trànsit</i>
No té altres causes acumulades a la <i>pena base</i>	Té 3 o més causes acumulades a la <i>pena base</i>
No ha tingut incidents durant el compliment	Ha tingut incidents durant el compliment
No hi ha recollits en la seva història criminològica altres episodis violents	Hi ha antecedents d'episodis violents en la seva biografia
Menys mitjana regressions de grau (0,23)	Més mitjana de regressions (0,53)
Menys mitjana de classificacions dif. (1,81)	Més mitjana de classificacions diferents (2,33)
Té una mitjana inferior de canvi de mòduls de presó (12,11)	Té una mitjana superior de canvi de mòduls de presó (16,38)
Mitjana més baixa de canvis de cel·la (13,81)	Més mobilitat d'ubicació en cel·les diferents (19,46)
Mitjana més baixa d'incidentes molt greus (Art.108 RP) (0,40)	Mitjana més alta d'incidentes molt greus (0,95)
Mitjana més baixa d'incidentes greus (Art.109 RP) (0,75)	Mitjana més alta d'incidentes greus (1,96)
Nombre inferior de valoracions D al SAM (negatives) (2,54)	Nombre superior de valoracions D al SAM (negatives) (3,67)
Més grans en el moment de cometre el delictes (32,56 anys)	Més joves en el moment de cometre el delictes (29,66 anys)
Més grans en el moment d'iniciar el compliment penitenciari (36,70)	Més joves en el moment d'iniciar el compliment penitenciari (32,54)
Més grans a la sortida en llibertat definitiva (41,21)	Més joves a la sortida en LD (36,96)

Recordem al lector que el període de seguiment d'aquest grup ha estat de 3,8 anys de mitjana, per la qual cosa li desaconsellem que en faci la comparació amb el perfil d'LC, en què el seguiment en llibertat ha estat de 5,5 anys de mitjana o amb altres estudis perquè les condicions metodològiques de seguiment no han estat les mateixes (en què el perfil es referia només a penitenciària).

3.9. Els grups de conglomerats de l'estudi anterior: *taxa d'inactivitat delictiva*

Una de les hipòtesis en l'estudi anterior de Capdevila *et al.* (2014) era que, per les característiques dels subjectes que arribaven a LC, s'esperava trobar subjectes classificats en 3r grau que podrien estar en LC, i d'altres que estaven en 2n grau *filtrat* que podrien estar en 3r grau, o fins i tot en LC.

Així doncs, es va proposar una classificació dels subjectes més favorable globalment de la que tenien en aquell moment, sense que això suposés un augment del pronòstic de risc de *reincidència violenta* o de *violència intrainstitucional*.

Es va fer una anàlisi de conglomerats que partia del conjunt total de subjectes de l'estudi ($n = 3.340$) i les anàlisis estadístiques dels resultats factorials van trobar quatre grups ben definits i un cinquè grup de valors atípics, en què restaven casos extrems entre els quals hi havia, en la part més negativa, els casos de més risc.

Estudiant les característiques per les quals l'anàlisi de conglomerats agrupava els subjectes, els vam anomenar de la manera següent:

Grup 1. Delinqüència ocasional (més dones, delicte únic, *drogues*, primaris, estrangers)

Grup 2. Multireincident (més joves, homes, espanyols, amb toxicomania, *c. propietat*, antecedents, sí suport familiar, comportament penitenciari disruptiu)

Grup 3. Delinqüència d'oportunitat (més espanyols, més edat, delicte únic, *c. salut pública*, *c. llib. sexual*, bon comportament penitenciari, amb recursos i suport fora)

Grup 4. Petita delinqüència (més espanyols, amb toxicomania, més estrangers sense recursos, condemnes molt curtes, *c. propietat, trànsit, c. persones*, amb antecedents)

Grup 5. Atípics. Alt risc (més espanyols, proporció més gran d'estrangers amb exp. d'expulsió, delictes violents, amb més OPV, més comportament disruptiu, més alt risc reincidir)

A partir d'aquí, en funció del pronòstic de risc, es proposava una millor i més ràpida classificació dels subjectes en mesures de semilibertat o llibertat de la que tenien fins aquell moment. Com hem dit, això afectava un 25% dels classificats, atès que la resta (75%) de les anàlisis estadístiques coincidien amb les valoracions de classificació de grau fetes i dutes a terme pels professionals de tractament.

Arribats a aquest punt i passats uns anys d'aquella proposta, volíem saber què ens diuen els resultats en termes de *taxa d'inactivitat delictiva*.

Quins es mantenen *desistents* i quins no?

Taula 31. Taxa d'inactivitat delictiva dels grups conglomerats

		Grups conglomerats de l'estudi 2012											
		Atípics - alt risc		Delinqüència ocasional		Multireincident		Delinqüència d'oportunitat		Petita delinqüència		Total	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Reincidència penitenciària	No	467	89,0%	332	90,0%	580	88,8%	271	88,0%	333	88,3%	1.983	88,8%
	Sí	58	11,0%	37	10,0%	73	11,2%	37	12,0%	44	11,7%	249	11,2%
Reincidència MPA	No	489	**93,0%	351	**94,4%	577	87,7%	299	89,5%	366	90,4%	2.082	90,7%
	Sí	37	7,0%	21	5,6%	81	**12,3%	35	10,5%	39	9,6%	213	9,3%
Reincidència execució penal	No	450	85,6%	318	85,3%	538	81,5%	270	80,8%	333	82,2%	1.909	83,1%
	Sí	76	14,4%	55	14,7%	122	18,5%	64	19,2%	72	17,8%	389	16,9%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

En ingressos penitenciaris nous, el percentatge es manté similar en tots els grups, al voltant de l'11%. És a dir, transcorreguts uns anys des de la sortida trobem que 9 de cada 10 persones d'aquest grup d'estudi es mantenen sense incidències fora de la presó.

Els agrupats sota l'epígraf *delinqüència ocasional* es mantenen *desistents* en un 94,4% dels casos, mentre que els *multireincidentes* són els que menys percentatge tenen, 87,7%. En el cas dels atípics, pensem que l'explicació és

una altra: el tipus de delicte que cometen és més sever (com demostra la reincidència en execució penal, del 14,4%) i se'ls apliquen poc les MPA.

La *taxa d'inactivitat en execució penal* (suma de presó + MPA) ens diu que el 83,1% es mantenen *desistents*. Tot i no haver-hi diferències significatives, els percentatges dels agrupats sota *delinqüència ocasional* arriben al 85,6% i els agrupats sota *delinqüència d'oportunitat* es queden en el 80,8%.

3.9.1. Diferències en la *taxa d'inactivitat delictiva* entre perfils

Hi ha diferències entre els que s'han mantingut *desistents* o reincidents.

La taula 32 recull les descripcions que el lector trobarà explicitades en l'annex 1.

Taula 32. Diferències en les característiques de la *taxa d'inactivitat delictiva* i la reincidència segons els perfils

<i>Delinqüència ocasional</i>	<ul style="list-style-type: none"> • És el grup que menys ha tornat a entrar a presó (85,7%). • És el grup amb una <i>taxa d'inactivitat delictiva</i> penitenciària més alta (90,0%). • Dels que hi tornen a reincidir i reben resposta de presó, el delicte més sobrerrepresentat continua sent <i>contra la salut pública (drogues)</i> (30,6%). • Dels que han comès delictes amb resposta d'MPA, els delictes de <i>trànsit</i> són els més comuns (47,6%). • La mitjana que triguen a reincidir és de 500,8 dies. • Dels que han reincidit, la <i>severitat</i> és la més baixa de tots els grups (1,75 sobre 5).
<i>Multireincidents</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Té una <i>taxa d'inactivitat delictiva</i> penitenciària del 88,8%. • Dels que tornen a reincidir i reben resposta de presó, els delictes més sobrerrepresentats són <i>c. les persones</i> (15,9%) i <i>c. llibertat sexual</i> (4,3%). • És el grup que més sobrerrepresentat està en els ingressos per impagament de multa (RPS, 27,4%). • La mitjana que triguen a reincidir és de 494,8 dies. • Dels que han reincidit, la <i>severitat</i> és la segona més alta de tots els grups (2,25 sobre 5).
<i>Delinqüència d'oportunitat</i>	<ul style="list-style-type: none"> • És el grup que més ha tornat a entrar a presó (21,8%). • És el grup que en més proporció torna a entrar a presó per causes anteriors (11,9%). • És el grup que té la <i>taxa d'inactivitat delictiva</i> en execució penal més baixa (80,8%). • Dels que tornen a reincidir i reben resposta de presó, els delictes més sobrerrepresentats són els de <i>trànsit</i> (19,4%). • Són els que més reincidències acumulen en MPA (0,89). • La mitjana que triguen a reincidir és de 484 dies.

Petita delinqüència	<ul style="list-style-type: none"> • És un grup que torna més sovint a presó per causes anteriors (9,0%). • És el grup que més triga a reincidir (539,6 dies).
Atípics - alt risc	<ul style="list-style-type: none"> • Dels que tornen a reincidir i reben resposta de presó, el delictes més sobrerrepresentat és <i>contra la propietat</i> (68,5%). • La mitjana que triguen a reincidir és la més baixa, de 419,6 dies. • Dels que han reincidit, la <i>severitat</i> és la més alta de tots els grups (2,29 sobre 5).

En resum, la *delinqüència ocasional* és la que manté la *taxa d'inactivitat delictiva* més alta i la que presenta un índex de severitat més baix, quan es produeix una reincidència.

En l'altre extrem, la *delinqüència d'oportunitat* és la que té la *taxa d'inactivitat delictiva* més baixa juntament amb els multireincidentes. Aquests últims són els que cometen els delictes més greus, amb un índex de *severitat* més alt.

El grup dels atípics presenta complexitats d'anàlisi, perquè mostren un comportament força irregular i es troben situacions molt disperses, si bé els casos d'alt risc necessiten una atenció especial.

3.10. RisCanvi: predicció i comparativa amb la realitat

Hem parlat a bastament en les dues recerques de Capdevila *et al.*, 2014 i 2015, sobre què és el *RisCanvi* i com mesura, i també s'ha fet una valoració de la capacitat predictiva d'aquesta eina.

En aquest apartat, com a novetat, presentarem les prediccions d'uns grups valorats majoritàriament de *risc baix* i als quals, per tant, només s'ha fet una valoració de *screening*. Recordem que la versió *screening* és l'aplicació curta que es fa a partir de la valoració de deu ítems o factors de risc a tota la població penitenciària i la seva funció bàsica és de cribratge, de discriminació dels subjectes de *baix risc* (la majoria de la població) dels de *risc mitjà* o *alt*. En aquests darrers casos, es recomanaria l'aplicació del *RisCanvi* complet, que té 43 ítems.

Recordem que les escales d'avaluació del *RisCanvi* contenen:

- 1) Una llista de factors de risc específics per a cada tipus de violència futura que es vol avaluar i per al trencament de condemna.
- 2) Una combinació algorítmica que permet obtenir un valor de risc quantitatiu i qualitatiu, que és una orientació per a la presa de decisions dels tècnics. El valor de risc pot ser *baix*, *mitjà* o *alt*.

Els professionals actualitzen la valoració dels interns a través del *RisCanvi* cada sis mesos, ja que les variables dinàmiques poden variar.

En aquesta recerca vam agafar les dades del primer *RisCanvi screening* passat més a l'inici del compliment de la condemna i el darrer *RisCanvi* passat més a prop de la sortida en LC o de l'accés a 3r grau. En els casos de 2n grau *filtrat*, es va considerar el darrer *RisCanvi* disponible en el moment de desenvolupar el treball de camp en la recerca anterior, el primer semestre del 2013. Dels resultats d'aquestes dues valoracions es va crear un tercer *RisCanvi screening* d'evolució que vam utilitzar en la recerca anterior (Capdevila *et al.*, 2014) i en aquesta d'actualització. En les variables estàtiques (*historial de violència, inici de l'activitat delictiva*) o aquelles que només podien anar en un sol sentit (*problemes de conducta penitenciària, evasions, trencaments o incompliments, intents d'autolesió*) s'anotava el resultat de la darrera recollida. En les variables dinàmiques (*problemes de consum de drogues i/o alcohol, manca de recursos econòmics, manca de suport familiar i social, actitud hostil i/o valors procriminals*) es recollia el resultat d'evolucionar positivament o no respecte de la situació inicial. Això també es feia en les de pronòstic del risc diagnosticat en els quatre tipus: *violència autodirigida, violència intrainstitucional, reincidència violenta i trencament de condemna*.

Per mesurar la precisió en la predicció o en el diagnòstic utilitzarem novament l'anàlisi de l'*odds ratio* (OR) derivada del creuament dicotòmic 2 x 2 entre la valoració del risc (diagnòstic) i la reincidència (esdeveniment). Recordem que en aquest estudi, per mesurar la reincidència, s'ha tingut en compte la reincidència en execució penal, que és la suma de la reincidència penitenciària i la reincidència en MPA.

Com que el resum de risc global està compost per tres nivells de risc (baix, moderat i alt), hem agrupat els valors *moderat/alt* enfront del *baix* risc, atès que és la manera com millor s'ajusten els resultats a les dades i també a la manera de treballar que tenen els equips de tractament dels centres penitenciaris.

En la taula 33 veiem la precisió de la mesura del *RisCanvi screening* per detectar qualsevol tipus de reincidència (violenta i no violenta). Queda palès, però, que aquesta eina va ser creada per detectar la reincidència violenta, i no la reincidència no violenta.

Taula 33. Mesures de precisió per avaluar la predicció de l'avaluació del risc vers la reincidència en execució penal

	Reincidència	No reincidència	Sensibilitat = VP / (VP + FN) Especificitat = VN / (FP + VN) Valor predictiu positiu = VP / (VP + FP) Valor predictiu negatiu = VN / (FN + VN) Proporció de falsos positius = FP / (FP + VN) Proporció de falsos negatius = FN / (VP + FN) Exactitud = (VP + VN) / (VP + FP + FN + VN) Odds ratio = (VP*VN) / (FP*FN)
Risc alt/moderat	VP (78)	FP (276)	
Risc baix	FN (338)	VN (2.073)	
VP = verdaders positius; VN = verdaders negatius; FP = falsos positius; FN = falsos negatius			

	OR	IC 95%	Sensibilitat	Especificitat	Valor predictiu positiu	Valor predictiu negatiu	Proporció FP	Proporció FN	Exactitud
Alt/moderat - baix	1,73**	1,31-2,29	18,8%	88,3%	22,0%	88,0%	11,7%	81,3%	77,8%

OR: odds ratio; IC: interval de confiança al 95%

** $p \leq 0,01$;

Respecte a la *sensibilitat* de l'eina (proporció de penats reincidents que tenien valoració de risc *alt/moderat* respecte del total de reincidents), el resultat és molt discret, 18,8%.

Respecte a l'*especificitat* de l'eina (proporció de penats no reincidents amb valoració de risc *baix* respecte del total de no reincidents), el resultat és excel·lent, 88,3%.

Respecte al *valor predictiu positiu* (probabilitat que el penat reincideixi, atès que ha estat valorat de risc *alt/moderat*), és del 22,0%.

Respecte al *valor predictiu negatiu* (probabilitat que el penat no reincideixi, atès que ha estat valorat de risc *baix*), és de 88,0%.

Respecte a l'*exactitud* (probabilitat que el resultat de la prova predigui correctament la reincidència o no reincidència), és del 77,8%.

I, finalment, l'*odds ratio* (és la divisió entre ser reincidents que s'han valorat d'*alt/moderat* risc enfront dels no reincidents que s'han valorat de risc *baix*) és d'1,73. Com supera l'1, vol dir que troba una associació entre pronòstic i realitat.

Si agafem ara només aquells reincidents que han comès un delictes violent, que és justament per al que es va dissenyar l'eina, els resultats els trobem en la taula 34. Tornem a recordar que la mesura és sobre la reincidència en execució penal.

Taula 34. Mesures de precisió per avaluar la predicció de l'avaluació del risc vers la reincidència violenta en execució penal

	Reincidència	No reincidència	Sensibilitat = VP / (VP + FN) Especificitat = VN / (FP + VN) Valor predictiu positiu = VP / (VP + FP) Valor predictiu negatiu = VN / (FN + VN) Proporció falsos positius = FP / (FP + VN) Proporció falsos negatius = FN / (VP + FN) Exactitud = (VP + VN) / (VP + FP + FN + VN) Odds ratio = (VP*VN) / (FP*FN)
Risc alt/moderat	VP (31)	FP (323)	
Risc baix	FN (141)	VN (2.270)	

VP = verdaders positius; VN = verdaders negatius;
FP = falsos positius; FN = falsos negatius

	OR	IC 95%	Sensibilitat	Especificitat	Valor predictiu positiu	Valor predictiu negatiu	Proporció FP	Proporció FN	Exactitud
Alt/moderat - baix	1,55**	1,03-2,32	18,0%	87,5%	8,8%	94,2%	12,5%	82,0%	83,2%

OR: *odds ratio*; IC: interval de confiança al 95%

** $p \leq 0,01$;

A diferència de l'anterior, la valoració de la reincidència violenta millora l'*exactitud* i el valor predictiu negatiu. En canvi, respecte a la valoració de la reincidència general empitjora en el valor predictiu positiu i l'OR i un rang d'IC més ample, amb més dispersió. La resta presenten resultats molt similars.

Dels quatre pronòstics, normalment la reincidència s'associa amb la seva predicció teòrica, però també amb el pronòstic de *violència intrainstitucional* del *RisCanvi*. Les persones sobre les quals es valora un risc alt/moderat de cometre situacions disruptives dins del centre penitenciari solen aparèixer

també amb riscos alts/moderats en la reincidència. I a la inversa, els riscos baixos d'una mesura es correlaciona amb l'altra.

Com es pot veure en la taula 35, un 90,8% dels *no reincidents* van estar pronosticats de risc *baix* de cometre *violència intrainstitucional*.

En canvi, només un 15,6% dels *reincidents* van estar pronosticats de risc *moderat/alt* de cometre *violència intrainstitucional*.

Taula 35. Relació entre pronòstic de violència intrainstitucional i reincidència

		Reincidència en execució penal (presó + MPA)					
		No		Sí		Total	
		N	%	N	%	N	%
Violència intrainstitucional_	Risc alt/moderat	217	9,2%	65	**15,6%	316	10,2%
	Risc baix	2.133	**90,8%	351	84,4%	2.350	89,8%

** Valors estadísticament superiors als valors esperats amb significança $p \leq 0,01$

4. Les unitats dependents

Hem explicat en l'apartat 2 que un dels grups d'estudi específic d'aquesta recerca són les persones que van passar per les UD l'any 2012, un total de $n = 125$. Volem saber si s'han mantingut amb una *taxa d'inactivitat delictiva* igual o diferent que un grup de 3r grau, de perfil similar que no han passat per aquestes unitats. La voluntat d'aquest estudi és aportar dades pioneres vers el funcionament de les UD en comparació d'altres modalitats penitenciàries.

Com hem explicat en l'apartat 1.1.4, les UD són habitatges ubicats fora del recinte penitenciari. En aquests habitatges hi viu un determinat grup de penats que es troben complint el 3r grau penitenciari i on comencen a fer activitats formatives i laborals en l'entorn comunitari. Administrativament, depenen del centre penitenciari de referència i cada setmana els professionals de les UD responsables de la supervisió dels penats es coordinen amb els equips multidisciplinaris del centre penitenciari de referència per tal de fer conjuntament el seguiment dels projectes individuals dels interns. La presa de decisions serà sempre dels òrgans col·legiats i unipersonals del centre penitenciari, que, al mateix temps, hauran de retre comptes als òrgans penitenciaris superiors i òrgans judicials com en qualsevol altre penat sotmès a una mesura restrictiva de llibertat.

Aquest grup de penats en UD s'ha de comparar amb un *grup de control* específicament seleccionat per a aquesta recerca d'entre les persones en 3r grau de característiques similars al grup d'estudi en les variables següents: a) tipus de delicte comès en la pena base, b) antecedents penitenciaris, c) permisos ordinaris i d) valoració de *risc baix* en el *RisCanvi* pel que fa a les variables de *violència intrainstitucional* i de *reincidència violenta*. S'ha seleccionat un grup forçat en aquestes variables i amb el mateix nombre ($n = 125$).

En els apartats següents, descriurem el perfil dels penats a UD i les diferències amb el grup de control, veurem si ambdós grups presenten diferències pel que fa a la *taxa d'inactivitat delictiva*. També hem revisat els $n = 59$ casos que han

passat per UD i que en la recerca anterior es trobaven en algun dels tres grups (LC, 3r grau o 2n grau *filtrat*), per veure'n les similituds i diferències i també les taxes de reincidència i d'inactivitat delictiva. En alguns dels casos de 3r grau i en tots els de 2n grau *filtrat*, el resultat del pas per la UD s'ha produït després de la finalització de l'estudi anterior (Capdevila *et al.*, 2014) i, per tant, és el primer cop que es donen resultats.

4.1. Perfil dels usuaris d'unitats dependents

Un cop igualades les quatre variables de pes, es pretén aprofundir vers la resta de variables i analitzar si s'aprecien diferències entre el grup d'estudi (usuaris de les UD l'any 2012, segons l'art.165 a 167 de l'RP), i el grup de control (usuaris de centre obert penitenciari o de secció oberta (art. 80 de l'RP).

La taula 36 recull totes les dades i ens demostra que hi ha molt poques diferències.

Taula 36. Variables amb diferències significatives o no entre els dos grups (UD i grup de control)

Variables amb diferències significatives

Espanyols (60% en UD enfront del 52,8% en GC)

Tramitació expulsió estrangers irregulars (0% en UD enfront del 21,2% en GC)

Incidents a la pena base (34,7% UD enfront del 47,2% en GC)

Valoracions A en el SAM (UD 6,5 enfront del 3,6 en GC)

Valoracions B en el SAM (UD 5,4 enfront del 3,3 en GC)

Les úniques diferències són que hi ha més proporció d'espanyols entre els que van a les UD, lligat a la variable de vinculació al territori. El 100% dels estrangers de les UD no tenen problemàtica de regularització administrativa en la seva estada aquí, mentre que al grup de control en trobem un 21,2%, un de cada cinc.

D'altra banda, el grup d'UD té menys incidents i obté en les valoracions positives A i B del SAM millors puntuacions, indicadors que apunten que l'adaptació d'aquestes persones a les expectatives dels professionals del centre penitenciari és millor que en el grup de control.

En la resta de variables controlades, incloses totes les de tractament i evolució del *RisCanvi*, trobem resultats similars i sense diferències significatives.

Variables sense diferències significatives

Homes (90,8%)

Proporció d'estrangers: UE (4,4%); Resta d'Europa (2,4%); Magreb (14,5%); Resta d'Àfrica (6%); Llatinoamèrica (16,9%), Àsia (2%)

Província de residència

Idioma castellà (no l'entén, 2,3%)

Idioma català (no l'entén, 20,4%)

Estudis (ESO, 36,9%; batxillerat, 15,8%; universitat, 5,4%)

Antecedents penitenciaris (**variable igualada**) (27,1%)

Delicte pena base (**variable igualada**) contra les persones (10%); contra la llibertat sexual (2,4%); contra la propietat (35,3%); contra la salut pública (drogues) (41,8%); trànsit (2,4%); altres (8%)

Delicte violent a la pena base (30,5%)

Ingrés com a preventiu (60,1%)

Sortida en llibertat provisional (20,6%)

Permisos ordinaris (**variable igualada**) (75,5%)

Ordres de protecció a la víctima (7,7%)

Incidents molt greus (24,4%)

Incidents greus (37,2%)

Inici de l'activitat delictiva o violenta, més de 16 anys (92,9%) (*RisCanvi*)

Història de violència (34,5%) (*RisCanvi*)

Problemes de conducta penitenciària (45,2%) (*RisCanvi*)

Evasions, trencaments de condemna o incompliments (26,6%) (*RisCanvi*)

Problemes de consum de drogues o alcohol (10,1%) Ha empitjorat (4,8%) (*RisCanvi*)

Resposta limitada al tractament psicològic (15,5%) Ha empitjorat (4,8%) (*RisCanvi*)

Intents d'autolesió (9,0%) (*RisCanvi*)

Manca de recursos econòmics (19,9%) Ha empitjorat (4,8%) (*RisCanvi*)

Manca de suport familiar i/o social (11,2%) Ha empitjorat (1,8%) (*RisCanvi*)

Actitud hostil o valors procrimals (3,0%) Ha empitjorat (0,6%) (*RisCanvi*)

Risc alt/moderat de violència autodirigida (10,1%) (*RisCanvi*)

Risc alt/moderat de violència intrainstitucional (12,3%) (*RisCanvi*)

Risc alt/moderat de reincidència violenta (13,7%) (*RisCanvi*)

Risc alt/moderat de trencament de condemna (19,7%) (*RisCanvi*)

Temps de compliment de la pena base (UD 1.730, 1 dia enfront dels 1.470,5 dies en GC)

Nombre de presons diferents per on ha passat (UD 3,7 enfront de 3,5 en GC)

Nombre de mòduls diferents de presons per on ha passat (UD 16,7 enfront de 12,1 en GC)

Nombre de cel·les diferents de presons per on ha passat (UD 20,8 enfront de 17,2 en GC)

Edat en el delicte (UD 31,4 anys enfront de 32,9 anys en GC)

Edat en l'inici del compliment (UD 34,3 anys enfront de 34,9 en GC)

Edat en la sortida (UD 39,1 anys enfront de 39,6 anys en GC)

Es podria pensar que les persones que van a UD podrien tenir més *problemes de toxicomanies i/o alcohol* i que la sortida de l'ambient de la presó és un

incentiu per mantenir el tractament, però, com veiem en la taula 37, les proporcions en ambdós grups són les mateixes en les variables *RisCanvi*.

Passa una cosa semblant amb les variables *manca de recursos econòmics*: es podria pensar que la UD és un factor problemàtic i d'aquí la necessitat d'establir-se en un entorn on sigui més fàcil l'accés a llocs de feina. Pel que fa a la *manca de suport familiar i social*, s'esperava trobar, també, en el grup d'UD més dificultats d'habitatge i per això la necessitat d'oferir aquesta alternativa. En ambdues variables els percentatges són molt similars.

L'única variable que, tot i no ser significativa, presenta diferències entre UD i grup de control de 3r grau és la resposta limitada al tractament psicològic, en què aquest últim presenta en més percentatge la problemàtica o ha empitjorat des de la mesura anterior (sumen 26,1%) que no pas els usuaris d'UD (sumen 8,8%).

Taula 37. Característiques d'algunes variables *RisCanvi* en UD i GC

Variables Evolució <i>RisCanvi</i>	UD		Grup de control		Total		
	N	%	N	%	N	%	
Problemes de consum de drogues i/o d'alcohol	Sí	6	10,5%	11	9,9%	17	10,1%
	Ha empitjorat	3	5,3%	5	4,5%	8	4,8%
	Ha millorat	3	5,3%	9	8,1%	12	7,1%
	No	45	78,9%	86	77,5%	131	78,0%
Manca de recursos econòmics	Sí	9	15,8%	24	22,0%	33	19,9%
	Ha empitjorat	1	1,8%	7	6,4%	8	4,8%
	Ha millorat	5	8,8%	9	8,3%	14	8,4%
Manca de suport familiar i social	No	42	73,7%	69	63,3%	111	66,9%
	Sí	4	7,0%	15	13,4%	19	11,2%
	Ha empitjorat	0	0,0%	3	2,7%	3	1,8%
Resposta limitada al tractament psicològic	Ha millorat	5	8,8%	2	1,8%	7	4,1%
	No	48	84,2%	92	82,1%	140	82,8%
	Sí	3	5,3%	23	20,7%	26	15,5%
	Ha empitjorat	2	3,5%	6	5,4%	8	4,8%
	Ha millorat	5	8,8%	8	7,2%	13	7,7%
	No	47	82,5%	74	66,7%	121	72,0%

En resum, els resultats de les taules 36 i 37 ens diuen que els dos grups presenten característiques molt similars.

Per tant, si hi ha diferències després en la taxa d'inactivitat delictiva i en la reincidència, es podrien atribuir, si més no en part, a l'efecte de la intervenció

en medi comunitari de la UD enfront del medi penitenciari en els casos de centres oberts o seccions obertes.

Com ha estat la seva evolució penitenciària al llarg d'aquests anys de seguiment?

Taula 38. Evolució dels interns fins a la sortida (període d'estudi 2012-2017)

		UD		Grup de control		Total	
		N	%	N	%	N	%
Última classificació en la sortida PB, actualitzada l'any 2018	Primer grau	0	0,0%	1	0,8%	1	0,4%
	2n grau	34	27,4%	33	26,4%	67	26,9%
	3r grau comú	37	29,8%	72	**57,6%	109	43,8%
	3r grau restringit	9	7,3%	15	12,0%	24	9,6%
	Terçer grau (altres)	44	**35,5%	4	3,2%	48	19,3%
Evolució a la sortida de grau	Negativa-Regressió	34	27,4%	34	27,2%	78	27,3%
	Positiva-Progressió-Manteniment Terçer	90	72,6%	91	72,8%	181	72,7%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

De la taula 38, podem veure dos resultats destacables. El primer ens diu que un 35,5% dels penats en UD va acabar la condemna directament des d'aquesta mesura (o va passar a l'LC), mentre que els interns del grup de control majoritàriament acaben en l'art. 83 de l'RP (57,6%), ja sigui perquè assoleixen la llibertat definitiva directament des d'aquesta mesura o perquè passen des d'aquí a l'LC.

El segon resultat remarcable ens diu que un 72,7% d'ambdós grups acabaran amb èxit l'estada a la presó, entenent per èxit haver fet una progressió positiva i/o haver-se mantingut en semillibertat o llibertat sense incidències fins al final de la condemna. En canvi, en un 27,3% dels casos hi ha hagut una involució de conducta amb una regressió de grau i han finalitzat des del règim ordinari (2n grau) o fins i tot règim tancat (1 cas del grup de control).

Per tant, en termes d'evolució penitenciària, podem afirmar que els dos grups s'han comportat de manera similar i no hi ha diferències amb relació a les característiques de les persones que finalitzen la mesura des d'un centre obert o una secció oberta o des d'una UD.

El detall dels resultats complets es poden consultar en l'annex 2 d'aquest informe.

4.2. Taxes de reincidència i d'inactivitat delictiva en les UD

I en termes de reincidència i de *taxa d'inactivitat delictiva*? La taula 39 recull aquestes diferències.

Taula 39. Variables amb diferències significatives o no entre els dos grups (UD i grup de control). Variables de seguiment de la reincidència

Variables sense diferències significatives	Variables amb diferències significatives
Nous ingressos a presó per causes anteriors (5,4%)	Ingressos penitenciaris posteriors (UD 8,5% enfront de 23,2% en GC)
Reincidència penitenciària (14,8%)	Delicte en la reincidència (UD <i>trànsit</i> 66,7% enfront de <i>c. propietat</i> 63,6% en GC)
Violència en altres ingressos posteriors (6,3%)	Reincidència en MPA (UD 2,4% enfront de 8,8% en GC)
Temps que es triga a reincidir a presó (UD 412,2 dies enfront de 526,7 en GC)	Reincidència en execució penal (UD 12,8% enfront de 24,0% en GC)
Temps que es triga a reincidir en MPA (UD 488,0 dies enfront de 349,9 en GC)	Nombre d'ingressos per reincidència a presó (UD 1,71 enfront d'1,0 en GC)
Temps que es triga a reincidir en execució penal (UD 346,4 dies enfront de 437,0 dies en GC)	

La reincidència penitenciària entre els dos grups, malgrat que té diferències (UD 11,2% enfront del 18,6% en grup de control), no és estadísticament significativa. Tampoc hi ha diferències en els nous ingressos per complir penes per causes anteriors (5,4%).

Però el grup de control és més reincident en delictes que motiven una aplicació d'una MPA (8,8%) i també en la reincidència en execució penal (suma de presó + MPA) (24,0%).

Per tant, les persones que surten en UD obtenen millors resultats en termes de *taxa d'inactivitat delictiva* que les persones que resten en centres oberts o seccions obertes.

Taula 40. Taxes d'inactivitat delictiva dels dos grups (UD i grup de control)

	<i>Taxa d'inactivitat delictiva</i>	
	Grup d'estudi (UD)	Grup de control (tercer grau)
Penitenciària	88,8%	81,4%
MPA	*97,6%	*91,2%
Execució penal	*87,2%	*76,0%

* Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,05$

Tot i que s'apunten diferències en el temps que triguen a reincidir, els resultats no són significatius entre els dos grups. Cal recordar les diferències metodològiques exposades respecte del període de seguiment, que no és el mateix, la qual cosa obliga a ser prudent en la interpretació d'aquest punt.

4.3. El perfil del reincident i les diferències entre UD i grup de control

Quines són les diferències que trobem amb el perfil dels reincidents enfront dels que no ho són, segons siguin d'un grup o de l'altre?

La taula 41 recull només les significatives de cada grup. En l'annex 2 es poden consultar la resta.

Taula 41. Variables amb diferències significatives en el perfil dels reincidents

Reincidents del grup d'estudi (UD)	Reincidents del grup de control (tercer grau)
Més proporció d'espanyols (87,5% reincidents enfront del 56,0% no reincidents)	Més proporció d'espanyols (70% reincidents enfront del 40,0% no reincidents)
	Parla en català (36,0% enfront del 16,3%)
Antecedents penitenciaris (62,5% enfront del 17,9%)	Antecedents penitenciaris (50,0% enfront del 24,2%)
Delicte pena base <i>c. la propietat</i> (81,3% enfront del 26,9%)	Delicte pena base <i>c. la propietat</i> (81,3% enfront del 26,9%) Delicte pena base <i>altres</i> (20,0% enfront del 4,2%)
Tenen més de 3 causes acumulades a la pena base (56,3% enfront de l'11,1%)	
Consten incidents en la pena base (68,8% enfront del 29,6%)	
	Condemna inferior a 3 anys (56,7% enfront del 34,7%)
	Incident greu (60,0% enfront del 33,3%)
Risc <i>alt/moderat</i> de violència autodirigida (<i>RisCanvi</i>) (25,0% enfront del 9,0%)	
Risc <i>alt</i> de violència intrainstitucional (<i>RisCanvi</i>) (25,0% enfront de l'1,0%)	
Risc <i>alt</i> de trencament de condemna (<i>RisCanvi</i>) (31,3% enfront del 3,0%)	
	Resposta limitada al tractament psicològic (<i>RisCanvi</i>) (34,6% enfront del 16,5%)
Més regressions (1,56 de mitjana enfront del 0,2)	

Més classificacions en primer grau (0,88 enfront del 0,5)	
Més passos per altres presons (8,31 enfront del 3,03)	
Més mòduls de convivència (49,63 enfront de l'11,81)	
Més cel·les (60,88 enfront del 14,91)	
Més valoracions C SAM (negatives) (4,75 enfront de l'1,52)	
Més valoracions D SAM (negatives) (7,88 enfront del 2,28)	
Més joves en el primer ingrés a presó (24,33 enfront del 32,57)	
Més joves en l'inici de condemna (27,93 enfront del 35,16)	
	Menys temps de condemna (1.099 dies enfront de 1.588)

Les diferències entre els reincidents dels dos grups enfront dels no reincidents tenen a veure amb variables ja molt conegudes en altres estudis: tenir més antecedents, haver comès delictes *contra la propietat* en la pena base, acumular més de tres causes en el compliment de la pena base però lleus perquè les condemnes són curtes (inferiors a tres anys). Es produeixen incidents disciplinaris i, en el cas dels que han passat per UD, són els que han tingut més regressions de grau, pas per moltes més dependències, valoracions negatives C i D (en el SAM) i són els més joves, tant en el primer ingrés penitenciari (24 anys) com en el compliment de la pena base (28 anys).

El *RisCanvi* de les persones reincidents que han passat per UD presenta valoracions del risc alt de pronòstic de fer-se mal a elles mateixes, risc de cometre violència institucional o trencament de condemna. I els de 3r grau reincidents són els que presenten més respostes limitades al tractament psicològic.

Podem veure, doncs, que els reincidents en execució penal de les UD (12,8%) són perfils més durs que els reincidents del grup de control i, tot i així, aquests darrers tenen molta més taxa de reincidència (24,0%): 11 punts per sobre de les persones que es trobaven en UD.

4.4. Unitats dependents en els grups d'estudi (LC, 3r grau i 2n grau *filtrat*)

Els usuaris de les unitats dependents van passar també per a aquests grups d'estudi, en concret $n = 59$. En nombre són pocs, però volem saber si el pas pels grups en el nou període de seguiment mostra algun comportament diferenciat o si els resultats de reincidència i de taxa d'inactivitat mostren singularitats.

Tots els que han passat de les UD a LC s'han mantingut de manera positiva i sense incidències.

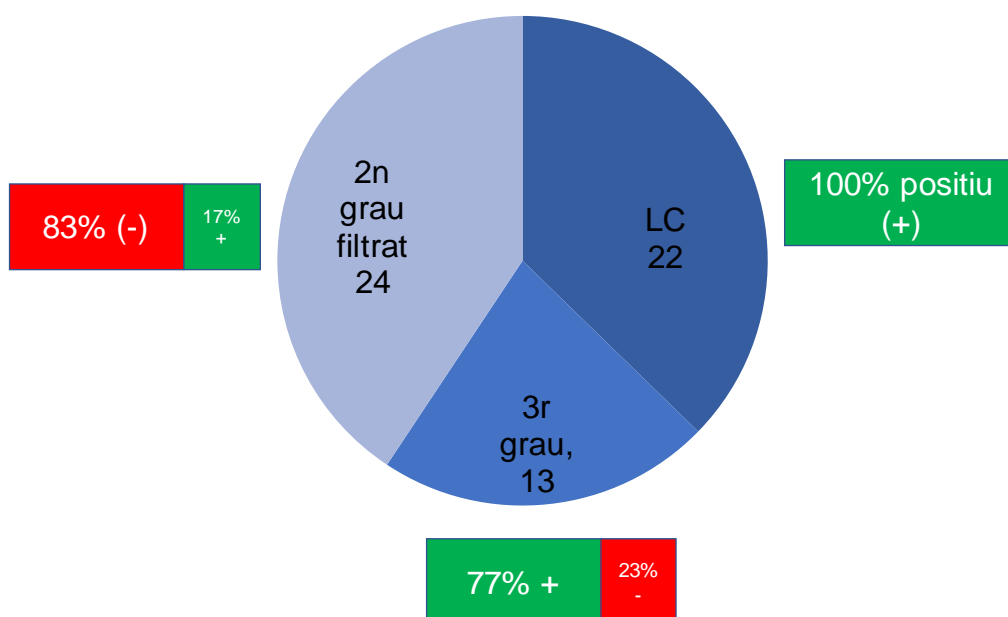
De les persones que eren en UD que es trobaven en 3r grau, un 23,1% ha tingut una regressió i ha acabat sortint en 2n grau. La resta, un 76,9%, ha progressat o s'ha mantingut de manera positiva i sense incidències.

Taula 42. Casos d'UD en els grups d'estudi (període de seguiment 2012-2017)

Només UD de l'estudi 2012		Grup d'estudi							
		LC		3r grau		2n grau <i>filtrat</i>		Total	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Ultima classificació en la sortida PB, actualitzada el 2018	Primer grau	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	2n grau	0	0,0%	3	23,1%	20	**83,3%	23	39,0%
	3r grau comú	17	**77,3%	8	61,5%	1	4,2%	26	44,1%
	3r grau restringit	4	18,2%	1	7,7%	2	8,3%	7	11,9%
	Tercer grau (altres)	1	4,5%	1	7,7%	1	4,2%	3	5,1%
Evolució a la sortida de grau	Negativa-Regressió	0	0,0%	3	23,1%	20	**83,3%	23	39,0%
	Manteniment 2n grau	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
	Positiva-Progressió-Manteniment tercer	22	**100,0%	10	76,9%	4	16,7%	36	61,0%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

Dels que han progressat de 2n grau *filtrat* a UD, 24 (83,3%) han tingut una regressió i finalment han sortit en 2n grau i només un 16,7% s'han mantingut de manera positiva i sense incidències.

Gràfic 23. Distribució de casos d'UD en els grups d'estudi i evolució

En gràfic 24 veiem que la *taxa d'inactivitat delictiva* en execució penal de l'LC per a les persones que han passat per UD és la més alta, del 95,5%. Només una persona ha reincidit, per un delictes de *trànsit* que l'ha fet entrar a la presó, 51 dies després d'haver sortit de la pena base objecte d'estudi.

Gràfic 24. Taxa d'inactivitat delictiva per a les UD segons el grup d'estudi

La *taxa d'inactivitat delictiva* en execució penal de 3r grau per a les persones que han passat per UD és la més baixa, del 84,6%. Tot i això, en nombres absoluts, es tracta de dos reincidents, i el nou delictes ha estat penat amb una MPA per *altres* delictes (se'ls ha imposat a tots dos una mesura de TBC). La mitjana de temps que han trigat a cometre'l és de 125 dies després d'haver sortit.

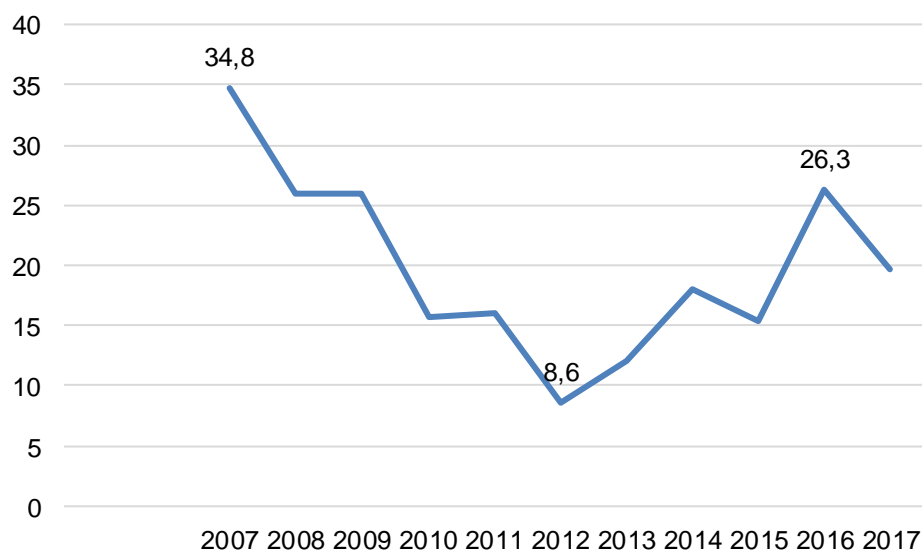
Finalment, la *taxa d'inactivitat delictiva* en execució penal per als de 2n grau *filtrat* és del 87,5%. Del total de 24 persones estudiades, tres van reincidir i una quarta va tornar a entrar a la presó per complir una causa anterior. Dels tres reincidents, un va cometre, a més, un altre delictes que va tenir resposta d'MPA. Els delictes van ser *contra la propietat* (3) i *contra la seguretat del trànsit* (1). Les penes imposades van ser presó per a dos d'ells, i preventiu per a l'altre. Un dels condemnats acumulava també una pena de TBC. La mitjana de temps que triguen a reincidir és de 635 dies.

El nombre de casos és molt baix ($n = 59$) per extreure conclusions determinants, però apunta una tendència que hem explicat reiteradament: les classificacions dels casos fetes pels equips de tractament tenen un percentatge notable d'encert respecte de l'evolució posterior, però, sempre que es pugui fer l'aposta per un grau de llibertat més gran, les opcions de manteniment de la inactivitat delictiva augmenten, i més si aquesta progressió és esglaonada i acaba en LC.

5. L'aplicació de l'article 86.4 de l'RP (amb control telemàtic o sense)

A Catalunya i a Espanya ens consta l'estudi de Torres, Luque, Rodríguez, Villacampa i Moron (2008) sobre *La utilització dels sistemes de control electrònic monitorat a la població penada a Catalunya* com l'antecedent més complet en aquest tema. Però no s'ha fet fins ara un estudi específic que reculli la *taxa d'inactivitat delictiva* ni que compari amb una població de característiques similars que es trobi en 3r grau l'efecte que té en la reincidència o el desistiment mesurar.

En aquell estudi (interns a qui s'havia aplicat entre els anys 2004 i 2006), el percentatge de persones amb control telemàtic era del 34,2% sobre el total d'aplicació de l'art. 86.4, però no ha estat sempre aquest el percentatge en la resta d'anys, com demostra el gràfic 25.

Gràfic 25. Percentatge de control telemàtic sobre el total de casos de l'art. 86.4

Font: Elaboració pròpia a partir dels *Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació*, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya. Disponible a: www.gencat.cat/justicia/estadistiques_serveis_penitenciaris/

Justament, l'any d'estudi, 2012, va coincidir amb el moment més baix d'aplicació en nombre de casos sobre els quals s'aplicava el control telemàtic.

Tot i el repunt posterior, podem veure que la polsera telemàtica s'aplica a una de cada cinc persones proposades per l'art. 86.4, de mitjana.

Com hem explicat en l'apartat de metodologia, s'ha estudiat una mostra de les persones que en algun moment del 2012 van ser donades d'alta en aquesta modalitat de compliment. Del total de $n = 467$, finalment el grup mostra ha quedat configurat per $n = 389$.

Seguint la mateixa metodologia de l'apartat anterior amb les UD, aquí es comparará el grup a qui s'ha aplicat l'article 86.4 (grup d'estudi) amb un grup de control específicament seleccionat per a aquesta recerca d'entre les persones en 3r grau de característiques similars al grup d'estudi en les variables següents: a) tipus de delictes comès en la pena base, b) antecedents penitenciaris i c) valoració de *risc baix* en el *RisCanvi* pel que fa a les variables de *violència intrainstitucional* i de *reincidència violenta*. S'ha seleccionat un grup similar en nombre ($n = 389$).

En el primer apartat, descriurem el perfil del grup d'estudi, per veure si presenta o no diferències amb el grup de control. A continuació, es presentaran les taxes de reincidència i d'inactivitat delictiva d'ambdós grups. Es mostraran característiques que discriminin perfils entre els que es mantenen *desistents* dels que tornen a reincidir en *el grup d'estudi* i, finalment, revisarem els casos que en la recerca anterior (Capdevila *et al.*, 2014) havien passat per l'art. 86.4 i es trobaven en algun dels tres grups (LC, 3r grau o 2n grau *filtrat*), per veure'n quina ha estat l'evolució al llarg d'aquests anys, incloses les taxes de reincidència i d'inactivitat delictiva.

Quan això sigui possible, es compararan resultats amb la recerca de Torres, Luque, Rodríguez, Villacampa i Moron (2008).

5.1. Perfil dels usuaris

És important saber si les característiques de les persones que passen per l'art. 86.4 són diferents o no de la resta de persones que passen per 3r grau, ja que ens parlarà dels criteris de selecció per anar a una mesura o l'altra i també ens

permetrà extreure conclusions després amb els resultats de reincidents i *desistents*.

Taula 43. Variables amb diferències significatives o no entre els dos grups (art. 86.4 i grup de control)

Variables amb diferències significatives dins del grup d'estudi (art. 86.4) hi ha:	Variables sense diferències significatives entre els dos grups
Més que han passat per l'art. 86.4 sense LC (54,2%) Més que han passat per l'art. 86.4 amb LC (19,4%)	Mantenen les mateixes proporcions quant a estrangers irregulars amb tramitació d'expedient d'expulsió
Més persones que al final de l'estudi han evolucionat positivament o han fet progressió (73,3% enfront del 30,3% en GC)	
Gènere (més dones, 13,6% enfront del 5,1% en GC)	
Més espanyols (58,4% enfront del 48,3% en GC)	
	Entenen el castellà per igual (98,3%)
Hi ha més proporció de residents a Lleida (11,1% enfront del 4,9% en GC)	Entenen el català per igual (73,4%)
Ha sortit en llibertat provisional (28,4% enfront del 20,0% en GC)	Estudis (Primària, 43,3%; ESO, 37,5%; batxillerat, 13,0%; universitat, 6,2%)
Gaudeix de permisos ordinaris (70,9% enfront del 58,1% en GC)	Ingressos penitenciaris anteriors (variable igualada) (26,7%)
Condemnes llargues de 3 a 5 anys (35,2% enfront del 27,2% en GC)	Delicte pena base (variable igualada): contra les persones (16,6%); contra la llibertat sexual (3,6%); contra la propietat (30,5%); contra la salut pública (drogues) (32,9%); trànsit (5,5%); altres (10,9%)
Condemnes molt llargues de més de 5 anys (34,4% enfront del 24,7% en GC)	
Temps en la condemna base (1.664 dies enfront de 1.294 en GC) o el que és el mateix (4,6 anys enfront de 3,5 anys en GC)	Delicte pena base violent (variable igualada) (36,8%)
Sense incidents a la pena base (66,8% enfront del 55,5% en GC)	No té més causes acumulades a la pena base (62,9%)
Menys problemes de conducta penitenciària (<i>RisCanvi</i>) (36,3% enfront del 44,4% en GC)	Ha ingressat com a preventiu (57,0%)
Menys evasions, trencaments o incompliments (<i>RisCanvi</i>) (19,4% enfront del 28,6% en GC)	Ordres de protecció a la víctima (12,6%)
No té una resposta limitada al tractament psicològic (<i>RisCanvi</i>) (73,4% enfront del 69,3% en GC)	Incidents molt greus (19,5%) Incidents greus (35,9%)
	Mateixa mitjana de presons on han estat a la pena base (3) Mateixa mitjana de cel·les on han estat en la pena base (14,5) Risc baix de violència autodirigida (<i>RisCanvi</i>) (95,8%) Risc baix de violència intrainstitucional (<i>RisCanvi</i>) (variable igualada) (92,8%) Risc baix de reincidència violenta (<i>RisCanvi</i>) (variable igualada) (90,7%) Risc baix de trencament de condemna (<i>RisCanvi</i>) (90,4%) Inici de l'activitat delictiva violenta més tard dels 16 anys (<i>RisCanvi</i>) (94,2%) Història de violència (<i>RisCanvi</i>) (32,3%)
	Problemes de consum de drogues i/o alcohol (<i>RisCanvi</i>) (18,7%)
	Intents d'autolesió (<i>RisCanvi</i>) (90,9%)

Variables amb diferències significatives dins del <i>grup d'estudi</i> (art. 86.4) hi ha:	Variables sense diferències significatives entre els dos grups
	No té manca de recursos econòmics (<i>RisCanvi</i>) (70,4%)
	No té manca de suport familiar i/o social (<i>RisCanvi</i>) (86,7%)
	No té una actitud hostil o valors procriminals (<i>RisCanvi</i>) (89,6%)
	Mateixa edat en el moment de cometre el delictes (32,5 anys)
	Mateixa edat en el moment d'ingressar per primer cop a la presó (32,5 anys)
	Mateixa edat en el moment d'ingressar per al compliment (34,7 anys)
	Mateixa edat en el moment de sortir en llibertat definitiva (39 anys)

La taula 43 ens explicita que els dos grups presenten algunes diferències significatives que cal remarcar, tot i haver igualat les mostres en les variables ja esmentades.

Entre les persones a qui s'aplica l'art. 86.4, hi ha més proporció de dones i d'espanyols que entre la resta de persones en 3r grau. També s'aplica en més proporció a Lleida. Les condemnes són més llargues (un any de mitjana). Han sortit en més proporció en llibertat provisional abans de tornar a entrar per complir la resta de la condemna. Hi ha més percentatge de persones que gaudeixen de permisos ordinaris i, com s'ha comentat en diverses ocasions, el fet d'iniciar la cadena permissiva sempre ha estat un indicador de bon pronòstic. En general, tenen un comportament dins de la presó més adient a les normes penitenciàries, amb menys proporció de persones amb incidents i amb menys problemes de conducta, amb menys problemes de trencaments o incompliments i que responen amb més proporció al tractament psicològic penitenciari.

Respecte a l'estudi de Torres *et al.* (2008), trobem que ha disminuït lleugerament el percentatge de dones a qui s'aplica (13,6% enfront del 16%), de manera molt significada l'aplicació a espanyols (58,4% enfront del 81% al període 2004/2006), s'ha reduït el pes dels delictes *contra la salut pública* (drogues) (32,9% enfront del 51,3% d'abans), s'ha mantingut el dels delictes *contra la propietat* (30,5% enfront del 27,1%) i les condemnes són més curtes (1.664 dies enfront dels 1.999 d'abans).

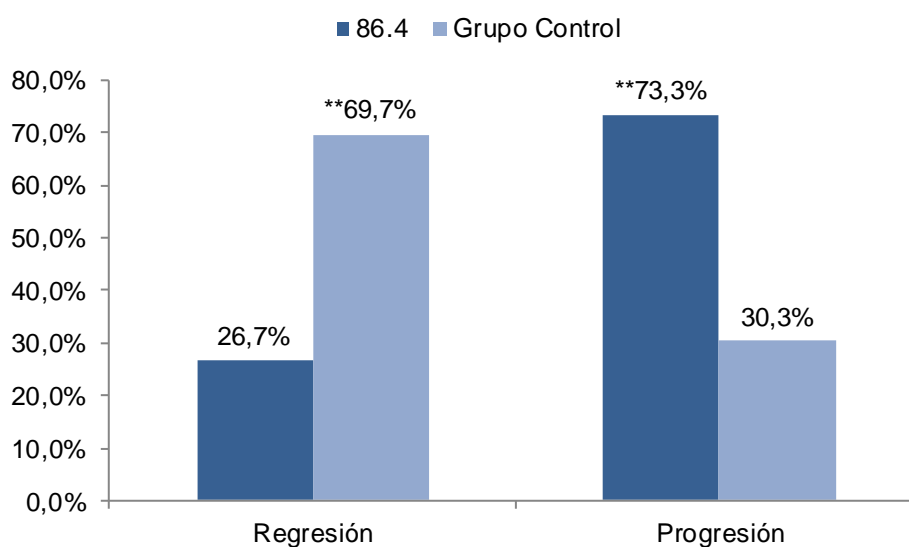
Tornant a les diferències entre el grup d'estudi i el grup de control, és raonable pensar que trobarem diferències al cap dels anys, ja que n'hem seguit l'evolució de classificació penitenciària fins al moment de la sortida (període d'estudi 2012-2017).

La taula 44 i el gràfic 26, efectivament, ens mostren aquestes diferències, en què es pot veure que els que han passat per l'art. 86.4 han tingut una evolució més positiva que els que han passat per altres formes de 3r grau.

Taula 44. Evolució dels interns fins a la sortida (període d'estudi 2012-2017)

		Art. 86.4		Grup de control		Total	
		N	%	N	%	N	%
Última classificació en la sortida PB, actualitzada l'any 2018	Primer grau	2	0,5%	1	0,3%	3	0,4%
	2n grau	102	26,3%	267	**69,2%	369	47,7%
	3r grau comú	243	**62,6%	61	15,8%	304	39,3%
	3r grau restringit	22	5,7%	51	**13,2%	73	9,4%
	Tercer grau (altres)	19	**4,9%	6	1,6%	25	3,2%
Ha fet progressió gradual en aquest segon estudi fins a arribar a la llibertat?	No	104	26,7%	295	**75,8%	399	51,3%
	Sí, amb pas 86.4 sense LC	211	**54,2%	0	0,0%	211	27,1%
	Sí, directa de grau amb LC	0	0,0%	94	**24,2%	94	12,1%
	Sí, amb pas 86.4 amb LC	74	**19,0%	0	0,0%	74	9,5%
Evolució a la sortida de grau	Negativa-Regressió	104	26,7%	271	**69,7%	375	48,2%
	Positiva-Progressió-Manteniment tercer	285	**73,3%	118	30,3%	403	51,8%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

Gràfic 26. Evolució de grau dels usuaris de l'art. 86.4 i el grup de control

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

La taula 44 i el gràfic 26 ens mostren altres resultats interessants:

Un 26,7% dels interns que han passat per l'art. 86.4 han fracassat i han tingut una regressió de grau d'aquesta mesura. I van acabar sortint des de 2n grau en finalitzar la condemna (dues persones fins i tot van acabar des de primer grau).

La meitat dels que van passar per l'art. 86.4 van arribar a la llibertat definitiva des d'aquest compliment.

Un de cada cinc a qui es va aplicar l'art. 86.4 va passar posteriorment a LC i finalitzaran la mesura amb èxit.

Per tant, el resum d'aquest apartat ens porta a concloure que les persones seleccionades per aplicar-los l'art. 86.4 són subjectes amb característiques diferents de la resta de persones classificades en 3r grau. Han fet una evolució regimental millor, cosa que, tal com hem comprovat, acaba suposant un èxit més gran de progressió fins a la sortida.

Tenen aquestes diferències translació en les taxes de reincidència i d'inactivitat delictiva? A continuació, ho comprovem.

5.2. Taxes de reincidència i d'inactivitat delictiva en l'aplicació de l'art. 86.4

La reincidència penitenciària entre els dos grups és similar (mitjana 9,9%).

El grup de control, però, és l'únic que presenta reincidència en MPA, tot i que escassa (4,9%). Aquest grup reincideix més en execució penal (suma de presó + MPA) (14,4%) que el grup d'estudi, i ho fa de manera estadísticament significativa.

També el grup de control ha tingut més proporció de persones que tornen a presó per causes anteriors (8,9%).

Taula 45. Variables amb diferències significatives o no entre els dos grups (art. 86.4 i grup de control)

Variables sense diferències significatives	Variables amb diferències significatives
Delicte en la reincidència de presó (<i>c. persones</i> , 9,2%; <i>c. llib. sexual</i> , 1,5%; <i>c. propietat</i> , 53,8%; <i>drogues</i> , 13,8%; <i>trànsit</i> , 7,7%; <i>altres</i> , 13,8%)	Ingressos penitenciaris posteriors (art. 86.4, 8,5%, enfront del 19,0%, en GC)
Delicte violent en la reincidència de presó (38,4%)	Nous ingressos a presó per causes anteriors (art. 86.4, 3,2%, enfront del 8,9%, en GC)
Tipus de compliment de pena en la reincidència a la presó (condemnat, 55,1%; preventius, 21,1%; RPS, 11,5%)	Reincidència en MPA (art. 86.4, 0%, enfront del 4,9% GC)
Delicte en la reincidència d'MPA (<i>c. persones</i> , 43,6%; <i>c. llib. sexual</i> , 0%; <i>c. propietat</i> , 20,5%; <i>drogues</i> , 0%; <i>trànsit</i> , 25,6%; <i>altres</i> , 10,3%)	Reincidència en execució penal (art. 86.4, 8,5%, enfront del 14,4% GC)
Programa aplicat en la reincidència d'MPA (<i>TBC</i> , 69,2%; <i>PF</i> , 10,3%; <i>TTA</i> , 2,6%; <i>mediació</i> , 7,7%; <i>assessorament</i> , 10,3%)	
Temps que es triga a reincidir en execució penal (art. 86.4, 464 dies, enfront de 403 dies, en GC)	
Reincidència en presó (art. 86.4, 8,5%, enfront de l'11,3%, en GC)	

Per tant, les persones que han passat per l'art. 86.4, a part d'haver viscut una millor progressió penitenciària, també obtenen resultats millors en termes de la *taxa d'inactivitat delictiva* que les persones que han complert en altres modalitats de 3r grau.

Taula 46. Taxes d'inactivitat delictiva dels dos grups (art. 86.4 i grup de control)

	<i>Taxa d'inactivitat delictiva</i>	
	Grup d'estudi (art. 86.4)	Grup de control (tercer grau)
Penitenciària	91,5%	88,7%
MPA	**100,0%	**95,1%
Execució penal	**91,5%	**85,6%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

5.3. Perfil del reincident a qui s'ha aplicat l'article 86.4 (grup d'estudi) i el grup de control

Quines són les diferències que trobem amb el perfil dels reincidents enfront dels *desistents*, segons siguin del grup d'estudi o del grup de control?

La taula 47 recull només les diferències significatives de cada grup. En l'annex 3 es pot trobar la resta.

Taula 47. Variables amb diferències significatives en el perfil dels reincidents

Reincidents del grup d'estudi (art. 86.4)	Reincidents del grup de control (tercer, grau)
Han sortit des de 2n grau (60,6% reincidents enfront del 23,6% <i>desistents</i>)	Han sortit des de 2n grau (89% reincidents enfront del 66,2% <i>desistents</i>)
	Parlen el català (27,1% reincidents enfront del 15,8% <i>desistents</i>)
Tenen en més proporció antecedents penitenciaris (57,6% reincidents enfront del 23,6% <i>desistents</i>)	Tenen en més proporció antecedents penitenciaris (39,3% reincidents enfront del 23,9% <i>desistents</i>)
Cometen en més proporció delictes <i>c. propietat</i> (63,6% reincidents enfront del 27,5% <i>desistents</i>)	Cometen en més proporció delictes <i>c. propietat</i> (63,6% reincidents enfront del 27,5% <i>desistents</i>)
Cometen en més proporció delictes <i>c. trànsit</i> (12,1% reincidents enfront del 4,8% <i>desistents</i>)	Cometen en més proporció delictes <i>altres</i> (17,9% reincidents enfront del 9,9% <i>desistents</i>)
Tenen en més proporció més causes acumulades a la pena base (57,6% reincidents enfront del 32,6% <i>desistents</i>)	Tenen en més proporció més causes acumulades a la pena base (53,6% reincidents enfront del 37,2% <i>desistents</i>)
En més proporció tenen incidents en la pena base (66,7% reincidents enfront del 30,1% <i>desistents</i>)	
Més cel·les (19 reincidents enfront de 14 <i>desistents</i>)	
Més joves en el primer ingrés (27,5 enfront de 32,9)	Més joves en el primer ingrés (29,0 enfront de 33,2)
	Més joves en l'inici de compliment (32,2 enfront de 35,4)
	Més joves en la sortida definitiva (35,3 enfront de 39,5)
	Menys temps de condemna (961 dies reincidents enfront de 1.350 <i>desistents</i>)

Les diferències entre els reincidents enfront dels *desistents* dels dos grups són poques i recurrents en la literatura sobre reincidència: tenir antecedents, cometre delictes *contra la propietat*, cometre incidents durant el compliment de la pena base i ser més jove en el primer ingrés com a variables de risc. I acabar la condemna en 2n grau (la qual cosa significa haver tingut una regressió de la mesura de l'art. 86.4 o 3r grau) implica un fracàs en la progressió de grau de tractament i esdevé un indicador de risc molt rellevant per discriminar els reincidents dels *desistents*, tal com també hem vist en les UD.

En el grup d'estudi de l'art. 86.4 també hem trobat que els reincidents han passat per un nombre més alt de cel·les que els *desistents*, la qual cosa és un indicador indirecte del comportament disruptiu del subjecte, que indica menys adaptació als companys i a l'entorn del mòdul i la necessitat contínua de fer canvis.

Respecte al delicte de la reincidència, veiem que hi ha una certa "especialització" relacionada amb el delicte que es comet: els reincidents solen ser-ho en la mateixa modalitat de delicte que van cometre en la *pena base*,

principalment en els delictes *contra la propietat*, però també els de *drogues i trànsit* (aquests darrers relacionats amb el consum d'alcohol i/o altres drogues durant la conducció). Tot i que s'ha de tenir en compte que el nombre de casos és petit i no permet extreure grans conclusions.

Taula 48. Relació entre tipologia de delicte comès en la *causa base* i en la reincidència

		Agrupació delicte reincidència presó					Total	
		Contra les persones	Contra la propietat	Drogues	Trànsit	Altres		
Categoria del delicte pena base	Contra les persones	N	0	0	0	0	1	1
		% de columna	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	50,0%	4,3%
		Residu corregit	-0,3	-1,4	-,4	-,2	3,3	
	Contra la propietat	N	0	14	1	0	1	16
		% de columna	0,0%	93,3%	33,3%	0,0%	50,0%	69,6%
		Residu corregit	-2,2	3,4	-1,5	-1,5	-0,6	
	Drogues	N	0	0	2	0	0	2
		% de columna	0,0%	0,0%	66,7%	0,0%	0,0%	8,7%
		Residu corregit	-0,5	-2,0	3,8	-0,3	-0,5	
	Trànsit	N	1	1	0	1	0	3
		% de columna	50,0%	6,7%	0,0%	100,0%	0,0%	13,0%
		Residu corregit	1,6	-1,2	-0,7	2,6	-0,6	
	Altres	N	1	0	0	0	0	1
		% de columna	50,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,3%
		Residu corregit	3,3	-1,4	-0,4	-0,2	-0,3	
Total		N	2	15	3	1	2	23
		% de columna	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		Valor		Aprox. sig.				
Nominal per	Phi			1,434	0,000			
Nominal	V de Cramer			0,717	0,000			
N de casos vàlids				23				

5.4. L'art. 86.4 en els grups d'estudi (LC, 3r grau i 2n grau *filtrat*)

Com hem vist en l'apartat 4.4 amb els casos d'UD, alguns usuaris de l'art. 86.4 van passar també per aquest grup d'estudi. Van ser, en aquest cas, $n = 246$ subjectes, repartits de la manera següent: LC $\rightarrow$ 75 casos, un 30,5%; 3r grau $\rightarrow$ 73 casos, un 29,7%, i 2n grau *filtrat* $\rightarrow$ 98 casos, un 39,8%. Volem saber quin ha estat el seu comportament, un cop finalitzat el període d'estudi.

Taula 49. Casos de l'art. 86.4 en els grups d'estudi (període de seguiment 2012-2017)

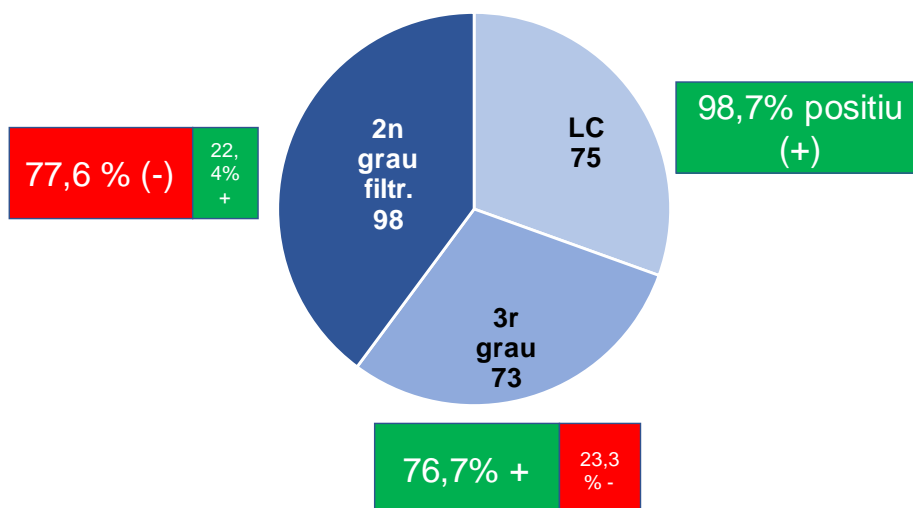
Només art. 86.4 de l'estudi casos 2012		Grup d'estudi							
		LC		3r grau		2n grau <i>filtrat</i>		Total	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Última classificació en la sortida PB, actualitzada el 2018	Primer grau	0	0,0%	1	1,4%	1	1,0%	2	,8%
	2n grau	1	1,3%	16	22,2%	75	76,5%	92	37,6%
	3r grau comú	66	88,0%	45	62,5%	15	15,3%	126	51,4%
	3r grau restringit	6	8,0%	5	6,9%	7	7,1%	18	7,3%
	Tercer grau (altres)	2	2,7%	5	6,9%	0	0,0%	7	2,9%
Evolució a la sortida de grau	Negativa-Regressió	1	1,3%	17	23,3%	76	77,6%	94	38,2%
	Positiva-Progressió	74	98,7%	56	76,7%	22	22,4%	152	61,8%

** Valors estadísticament superiors als esperats amb significança $p \leq 0,01$

La majoria d'interns que han passat per l'art. 86.4 i posteriorment han acabat amb LC s'han mantingut de manera positiva i sense incidències (98,7%).

Tres de cada quatre interns que eren dins del grup de 3r grau l'any 2012, o bé han passat a LC o bé van sortir en llibertat definitiva sense incidències. En canvi, trobem una sèrie d'interns que han tingut una regressió, un 23,3%, la mateixa proporció que hem vist en les UD.

Un de cada cinc de 2n grau *filtrat* han progressat via l'art. 86.4 (22,4%), mentre que el 77,6% s'ha mantingut fins a la sortida en 2n grau.

Gràfic 27. Distribució de casos de l'art. 86.4 en els grups d'estudi i evolució

Gràfic 28. Taxa d'inactivitat delictiva per l'art. 86.4 segons el grup d'estudi

Cap persona que ha passat per l'art. 86.4 i després ha acabat en LC ha reincidit. Tots s'han mantingut desistents.

La *taxa d'inactivitat delictiva* en execució penal de 3r grau per a les persones que han passat per l'art. 86.4 és del 86,3%. Dels nou reincidents, sis ho han fet per delictes *contra la propietat*, un *contra les persones*, un per delictes de *trànsit* i per *altres delictes*. Per a tots ells, ha implicat un retorn a presó. El temps que han trigat a reincidir és de 432 dies de mitjana.

La *taxa d'inactivitat delictiva* en execució penal per als de 2n grau *filtrat* és del 84,7%. Pràcticament, calquen els percentatges de reincidència dels de 3r grau. Dels catorze reincidents, nou ho són per delictes contra la propietat, un contra les persones, un per altres delictes i aquí n'hi ha tres per drogues. També en tots els casos la reincidència ha implicat un ingrés a presó. La mitjana de temps que triguen a reincidir és de 464 dies.

El nombre de casos és acceptable ($n = 246$) i replica de manera similar allò que hem dit en l'apartat 4.4 sobre els casos de les UD. Sí que volem fer incidència que, malgrat que molts de 2n grau *filtrat* s'han mantingut en aquesta classificació fins al moment de la sortida, el percentatge de desistiment és semblant als del grup de 3r grau (84,7% enfront del 86,4%, respectivament). Això ens reitera que l'aposta per la sortida esglaonada i per les mesures de semillibertat i llibertat en aquest grup era una bona proposta, sense que això suposés un augment de la reincidència, com havíem enunciat en les hipòtesis

en la recerca anterior. Ara es confirma plenament amb les dades empíriques de seguiment passats els anys.

Hem vist que en l'art. 86.4 hi havia una proporció similar de casos en els tres grups (LC, 30,5%; 3r grau, 29,5%, i 2n grau *filtrat*, 39,8%). Però la distribució de característiques penitenciàries dels interns no ha estat la mateixa, com es pot veure en l'annex 3 (apartats 5.5.1, 5.5.2 i 5.5.3). Com a resum, podem detallar que les persones que arriben a l'art. 86.4 provinents del grup que l'any 2012 es trobava en LC o en 3r grau hi havia una proporció més gran entre els que eren de nacionalitat espanyola, amb residència a Catalunya, amb domini dels dos idiomes oficials i nivells escolars mitjos o alts (ESO o universitaris). Gaudien de permisos penitenciaris dins de presó i amb valoracions més positives (A i B) en el SAM. Les condemnes d'aquests dos grups són més llargues, especialment els de 3r grau (5,3 anys de mitjana, però el 42,5% supera aquesta mitjana).

En canvi, entre els que han accedit finalment a l'art. 86.4 des del grup de 2n grau *filtrat*, hi ha més proporció d'estrangers, amb estudis primaris i que no entenen el català però sí el castellà, que no gaudien anteriorment de permisos, que tenen un comportament penitenciar no tan col·laborador amb el seu tractament, i que tenen un nombre més baix de valoracions positives del SAM (A i B) que la resta. D'altra banda, les condemnes són més curtes (4,0 anys de mitjana, i només el 25,5% supera els 5 anys). Tampoc hi ha diferències en les variables de *RisCanvi*.

En canvi, sí que hem trobat en les variables de reincidència alguna característica important diferenciadora. Els que han tingut ingressos posteriors a presó per complir causes anteriors es troben en més proporció entre els que provenen de l'aplicació del 86.4 i que han progressat del grup de 2n grau *filtrat*.

També hem vist que la reincidència presenta diferències. Cap dels que van acabar de complir la pena en LC ha reincidit. En canvi, el 15,3% dels que venien del 2n grau *filtrat* sí que ho van fer, i en tots els casos la reincidència va implicar el reingrés penitenciar. No hi ha hagut cap reincidència en MPA, per la qual cosa la *taxa d'inactivitat delictiva* en execució penal és la mateixa que la penitenciària, el 84,7%.

6. Revisió de les propostes de la recerca anterior

En la recerca anterior sobre la llibertat condicional (Capdevila *et al.*, 2014: 302) es van fer 23 propostes, agrupades segons les temàtiques treballades, com mostra la taula 50.

Taula 50. Propostes sobre l'LC en l'estudi anterior

Temàtica de la proposta	Nombre de propostes i resum contingut	
A) Reforçar el caràcter rehabilitador de l'LC	Respecte de la concessió	<i>Informar l'intern des de l'inici de criteris i condicions</i>
		<i>Risc baix RisCanvi sense seguiment i potenciar LC amb seguiment per riscos mitjans i alts</i>
	4 propostes	<i>Augmentar 3r grau com a pas natural a l'LC</i>
		<i>Garantir un temps mínim d'LC</i>
	Respecte del seguiment	<i>Contactar amb l'intern abans començar i seguiment més intensiu fins als nou mesos</i>
		<i>Utilitzar eina RisCanvi també en LC com a avaluació</i>
	4 propostes	<i>Treballar la regeneració de xarxa de suport de l'intern</i>
		<i>Fomentar el control social informal de la xarxa</i>
B) Implementar un model mixt en l'aplicació de l'LC	3 propostes	<i>En penes curtes (menys de tres anys) concessió automàtica d'LC si el risc és baix</i>
		<i>En penes llargues (més de tres anys) mantenir el model discrecional, com fins ara</i>
		<i>Formació específica per implementar el model mixt</i>
C) Graduar les respostes als incompliments de les condicions de l'LC	2 propostes	<i>Tractar la recaiguda com una part més del procés</i>
		<i>Fer propostes legislatives estatals per tractar els incompliments de manera gradual abans de la revocació</i>
D) Millorar l'elaboració i aplicació del PIT	6 propostes	<i>Abordar PIT de manera unitària, assegurant traspàs entre equips i centres</i>
		<i>El disseny del PIT enfocat per les necessitats criminològiques i no únicament pel delictes comès</i>
		<i>Iniciar els programes de tractament de seguida que siguin proposats al PIT</i>
		<i>Iniciar el procés de reparació a la víctima des de l'inici de la condemna</i>
		<i>Els permisos i progressions de grau han d'anar vinculats als resultats del PIT, el RisCanvi i les valoracions SAM</i>
		<i>Crear un PIT per a preventius desvinculat del delictes</i>
E) Promoure canvis en els hàbits de treball dels professionals dels centres penitenciaris i dels serveis socials penitenciaris	3 propostes	<i>Fer un pla de formació específic per als tècnics de tractament vinculats al procés de rehabilitació</i>
		<i>Impulsar fòrums de bones pràctiques i intercanvis</i>
		<i>Enfortir la figura dels coordinadors com a peça clau dels equips interdisciplinaris</i>
F) Impulsar un canvi en la percepció social de l'LC	1 proposta	<i>Conscienciar tots els actors involucrats que l'LC és una part més del procés rehabilitador i que el seu ús afavoreix el desistiment en el delictes</i>

Nota: Les propostes que es resumeixen en cursiva són objecte de valoració en el qüestionari que es traspasa als professionals de tractament.

Un cop finalitzat l'estudi del 2013 (i publicat el 2014), en els dos anys següents, el 2015 i el 2016, el CEJFE i la DGSP van fer una inversió important de recursos humans i econòmics en la formació estratègica per a tots els equips de tractament dels centres penitenciaris, amb la intenció de treballar a fons els PIT que gestionen aquests equips de tractament. Aquesta formació va incloure algunes de les propostes que directament es feien en la recerca. Es van seleccionar no les més importants, sinó aquelles millor vinculades al contingut de la formació.

Depenent del nombre d'alumnes de cada centre penitenciaris es van fer una, dues o tres edicions del curs. L'any 2015 aquesta sessió de presentació dels resultats de la recerca i confrontació amb la seva manera de treballar s'inclouïa en la sessió final del curs com a síntesi i resum del que s'havia treballat els dies anteriors del curs. En l'avaluació del curs, es va valorar i estimar més adient de cara a les edicions següents del 2016 iniciar aquesta sessió com a introductòria perquè ajudava a fonamentar i contrastar tota la intervenció formativa posterior.

Per dur a terme la sessió es traslladava prèviament als alumnes un qüestionari amb sis afirmacions i propostes relacionades amb algunes de les conclusions de la recerca, que en la taula 51 hem marcat amb cursiva. En el qüestionari es demanava als participants del curs que assenyalessin el seu grau d'acord en cadascuna de les afirmacions. Aquest grau d'acord l'havien de valorar des de dos punts de vista: 1) la seva pròpia òptica personal, ideològica o de convicció ètica professional, i 2) segons el que creien que seria el grau d'acord de la institució respecte de la viabilitat de dur a terme aquella proposta (taula 51).

La tramesa era personalitzada per correu electrònic als participants seleccionats del curs i les persones que voluntàriament volien contestar-lo retornaven per aquest mitjà les respostes al CEJFE. Aquestes respostes eren explotades de manera agregada i els resultats presentats en el desenvolupament de la sessió. L'explotació també servia per prioritzar els focus de treball en funció del desacord, variabilitat i temes més polèmics. Es tractava d'individualitzar el temps d'intervenció de la sessió sobre els punts més controvertits de cada grup i treballar-los conjuntament.

Taula 51. Qüestionari d'avaluació per als professionals de tractament dels centres penitenciaris de Catalunya sobre algunes propostes de la recerca d'LC

LA LLIBERTAT CONDICIONAL A CATALUNYA (2014)		
EXERCICI DE VALORACIÓ DE LES PROPOSTES RELACIONADES AMB EL PIT		
<p>L'any 2014 el CEJFE va dur a terme una recerca sobre l'aplicació de la Llibertat condicional a Catalunya. A continuació trobaràs les propostes que l'equip de recerca va fer relacionades amb la millora de l'aplicació de la llibertat condicional i vinculades específicament a la gestió del PIT. Et demanem que valoris cadascuna de les propostes amb dos paràmetres.</p> <p>A Segons el teu grau d'acord personal (1 gens d'acord, 10 màxim acord)</p> <p>B.Segons la viabilitat que li veus al teu centre (1 gens viable, 10 totalment viable)</p>		
Propostes de canvis al PIT per millorar la LC	A. Acord personal B.Viabilitat en centre	Puntua de l'1 al 10
En els casos de penes fins a 3 anys, s'han de proposar de forma automàtica els permisos, el 3r grau o la LC un cop es compleixin els temps requerits, llevat dels casos en els quals s'obtingui una puntuació mitja o alta al RisCanvi.	A. _____	
En aquests casos de risc i en els casos de penes superiors als 3 anys, s'ha de continuar aplicant el model d'anàlisi individualitzat actual.	B _____	
El programa de tractament específic (SAC, DEVI, VIDO...) s'hauria de fer transversalment durant tota la seva condemna i no lligar el gaudiment dels beneficis penitenciaris a la seva finalització prèvia	A. _____	
	B _____	
Fomentar des d'un inici el pagament de la RC i/o la reparació a la víctima com a part del procés de rehabilitació, per tal que el procés de treball quedi clar des del primer moment.	A. _____	
	B _____	
Caldria començar abans la concessió de permisos ordinaris, preveient en el PIT el moment a partir del qual l'intern en té dret i vincular-los al compliment del PIT.	A. _____	
	B _____	
En relació amb els interns estrangers irregulars, el PIT hauria de valorar el grau d'arrelament que tenen a Catalunya i en cas que n'hi hagi, cal programar actuacions que permetin que puguin iniciar la cadena permissiva, i passar a 3r grau i LC.	A. _____	
	B _____	
Que una pena sigui molt llarga no hauria de condicionar per si sola el fet de no donar una LC quan correspongui, encara que l'intern acabi estant en LC un temps molt llarg.	A. _____	
	B _____	

En l'annex 4, es recullen els resultats anonimitzats de les respostes emeses pels professionals, agrupades per centres penitenciaris i edicions fetes. Cada pestanya representa el centre penitenciaris o centres penitenciaris (en algun cas, s'agrupaven dos per proximitat o disponibilitat logística) on estaven adscrits aquells professionals en el moment de fer el curs del PIT.

El tractament dels resultats el farem a continuació des de dos punts de vista. En primer lloc, segons el grau d'acord amb les propostes i, en segon lloc, segons els centres penitenciaris.

6.1. Grau d'acord amb les propostes per a la millora de l'LC

La taula 52 recull les sis propostes creuades amb la puntuació mitjana obtinguda en cadascuna de les edicions dels diferents CP.

Taula 52. Grau d'acord amb les propostes per centres i total

MITJANES sobre 10 (1 gens - 10 tot)																
	CP1-1	CP1-2	CP2-1	CP2-2	CP3	CP4-1	CP4-2	CP4-3	CP5	CP6	CP7	CP8-1	CP8-2	CP9-1	CP9-2	TOTAL
Proposta 1A	7,00	5,80	5,55	5,38	3,00	5,24	6,25	6,70	5,30	4,15	4,25	4,08	4,91	5,63	6,00	5,28
Proposta 1B	6,85	6,20	5,55	7,25	5,27	7,00	6,38	6,30	5,87	4,35	8,63	8,42	5,90	7,24	5,00	6,41
Proposta 2A	7,64	8,20	6,00	6,56	4,40	8,24	7,38	6,00	7,87	7,20	6,38	6,50	6,27	7,52	7,71	6,92
Proposta 2B	6,00	6,00	4,00	5,44	3,27	5,65	5,75	4,00	4,64	1,50	6,63	6,00	5,40	6,12	6,11	5,10
Proposta 3A	9,14	8,20	9,26	9,44	9,07	9,35	9,25	9,50	8,67	8,70	9,50	9,75	9,36	9,32	9,25	9,18
Proposta 3B	6,93	6,80	6,91	8,22	7,20	8,47	8,63	9,10	7,07	5,95	8,50	8,83	8,70	8,00	7,86	7,81
Proposta 4A	6,93	7,00	5,91	7,11	5,27	6,53	7,29	7,50	5,93	5,40	8,71	7,83	7,10	6,64	6,89	6,80
Proposta 4B	4,86	7,00	6,22	6,44	4,67	5,76	6,29	6,70	4,67	4,00	7,13	8,08	7,22	6,20	6,07	6,09
Proposta 5A	8,00	7,60	7,17	8,22	8,33	9,06	8,25	8,30	6,93	7,10	7,86	6,58	7,91	8,44	9,25	7,93
Proposta 5B	4,86	5,80	5,13	6,78	4,60	4,18	6,50	4,90	5,73	4,00	6,57	6,67	7,40	8,12	4,00	5,68
Proposta 6A	7,79	7,00	6,96	8,22	6,93	8,18	8,13	8,70	5,87	6,72	8,38	7,17	7,00	7,36	7,32	7,45
Proposta 6B	5,93	6,60	5,83	8,22	5,93	6,41	6,50	7,10	4,73	3,94	8,63	8,25	7,20	6,48	4,89	6,44
Mitjana A	7,75	7,30	6,81	7,49	6,17	7,77	7,76	7,78	6,76	6,55	7,51	6,99	7,09	7,49	7,74	7,26
Mitjana B	5,91	6,40	5,61	7,06	5,16	6,25	6,68	6,35	5,45	3,96	7,68	7,71	6,97	7,03	5,66	6,26

La proposta A correspon a la valoració respecte de l'acord personal i la B respecte de la percepció que té el professional de viabilitat en l'aplicació al seu centre.

A continuació, s'analitzen les respostes que donen els professionals a les propostes de millora fetes a la recerca per augmentar l'accés a medi obert i LC.

Proposta 1: En els casos de penes de fins a tres anys, s'han de proposar de manera automàtica els permisos, el 3r grau o l'LC un cop es compleixin els temps requerits, llevat dels casos en els quals s'obtingui una puntuació mitjana o alta al RisCanvi. En aquests casos de risc i en els casos de penes superiors als tres anys, s'ha de continuar aplicant el model d'anàlisi individualitzat actual.

L'aplicació del model mixt en la gestió penitenciària és una proposta excessivament revolucionària per al context penitenciari català. Ha estat la menys acceptada en el conjunt d'equips, tot i que hi ha una gran variabilitat de realitats, no únicament per centres, sinó també per intragrups. Al CP1 hi havia en aquesta pregunta bastant consens dins del grup i en els dos torns que allò que pensaven els professionals personalment coincidia amb la viabilitat de dur-ho a terme al centre, d'una manera molt moderada. Per tant, podíem parlar d'un alineament força gran entre equips i institució. Els professionals que menys acord personal tenien en l'aplicació del model mixt reconeixien que el centre sí el tenia. Aquesta percepció no va ser tan acusada en el segon torn.

En canvi, al CP2 la variabilitat en aquesta pregunta va ser força alta, amb gent molt alineada i altres persones gens d'acord amb la proposta. Curiosament, molts pensaven que el seu centre s'alineava en la hipòtesis contrària (qui no ho creia, pensava que el centre sí i viceversa). Aquest fet es pot explicar per dos fets: 1) la diferent manera de funcionar dels equips dels mòduls regimentals que atenen problemàtiques diferenciades i força contrastades, i 2) pel paper que prenen els comandaments intermedis dels equips de tractament en la gestió del cas, element clau com vam esmentar en la recerca anterior.

Aquesta situació descrita en el posicionament d'aquesta pregunta al CP2 es reproduïx també en els CP4, CP5, CP6 i CP9.

Els professionals del CP3 estan en més proporció en desacord personal amb

aquesta proposta, tot i que alguns pensen que la direcció del centre sí que la voldria tirar endavant. En els CP7 i CP8 aquesta percepció és més acusada.

Com es pot veure, les percepcions de cada institució són molt diferents i el tipus d'abordatge i intervenció que cal fer en cadascun dels equips de tractament no pot ser generalista ni unitària. Trobem des de persones molt convençudes de la bonança de la proposta i amb possibilitats de dur-la a terme en el seu centre, com tècnics que creuen que la institució no els ho permetrà, com equips gens alineats amb la proposta i que creuen estar enfrontats a la direcció tècnica, tot i no tenir clar que mai s'hagi dut a terme.

És l'única proposta recollida de la literatura internacional en l'informe anterior en què la posició del professional és molt més conservadora que la del centre penitenciari i clarament reticent respecte de la seva pertinença.

Proposta 2: El programa de tractament específic (SAC, DEVI, VIDO...) s'hauria de fer transversalment durant tota la condemna i no lligar el gaudiment dels beneficis penitenciaris a la finalització prèvia.

Hi ha molt acord personal en aquest punt, però dubtes que la institució ho permeti en els CP1, CP4, CP5 i CP6. És més dispar aquesta opinió en el CP9, CP2 i gens acceptada en el CP3. La variabilitat respecte de l'acord personal és altíssima quan comparem centres on trobem una mitjana d'acceptació a la proposta del 8,24 i, en l'altre extrem, una mitjana d'acceptació que es queda en el 4,40.

Respecte a la viabilitat d'aplicació al centre, hi ha centres que quasi la neguen (mitjana 1,50) enfront d'altres que tot just l'aproven (mitjana de 6,63).

Proposta 3: Fomentar des d'un inici el pagament de l'RC i/o la reparació a la víctima com a part del procés de rehabilitació, per tal que el procés de treball quedi clar des del primer moment.

És la proposta amb més consens positiu respecte de la seva necessitat d'implementació, tant com acord personal dels professionals com a viabilitat de dur-la a terme als centres. Només CP1, CP2 i CP6 donen resultats al voltant del 6 en aquest ítem respecte a la viabilitat. Tothom té bastant clar i veu factible incloure en el PIT el pagament de la responsabilitat civil com una condició inicial per poder aspirar a la progressió de grau, així com fer-ho explícit als interessats.

Proposta 4: Caldria començar abans la concessió de permisos ordinaris, preveient en el PIT el moment a partir del qual l'intern en té dret i vincular-los al compliment del PIT.

En aquesta pregunta es dona un fenomen més marcat que en la resta. Hi ha un posicionament molt convençut a favor i en contra i, curiosament, la majoria dels professionals creuen que la institució està alineada amb el seu plantejament. Dona a entendre que és el tipus de proposta en què els equips tenen més autonomia per a la presa de decisions respecte de la gestió del cas: els objectius del PIT i les vinculacions que el seu compliment tenen amb les conseqüències finals. Llavors, hi ha equips i centres que estan absolutament d'acord a fer un avançament de la cadena permissiva condicionada al fet que compleixi els objectius del PIT i d'altres que ho desvinculen totalment.

Tornem a trobar força variabilitat en el grau d'acord: hi ha un centre que en acord personal arriba a la mitjana de 8,71 enfront d'un altre que es queda en el 5,27. També en viabilitat d'aplicar-ho al centre, on un arriba a la mitjana de 8,08 enfront de diversos que es queden en el 4,67. Com hem dit, van alhora acord personal i viabilitat d'aplicació.

Proposta 5: En relació amb els interns estrangers irregulars, el PIT hauria de valorar el grau d'arrelament que tenen a Catalunya i, en cas que n'hi hagi, cal programar actuacions que permetin que puguin iniciar la cadena permissiva, i passar a 3r grau i LC.

Hi ha un conjunt de presons que estan molt d'acord amb aquesta proposta des del punt de vista personal, però creuen que no és viable al seu centre. Es troben en aquest cas els CP1, CP2, CP3, CP4, CP6 i el segon grup del CP9. El primer grup del CP9 és optimista respecte a la viabilitat al seu centre.

La resta de CP mostren una opinió molt divergent entre els seus membres, tant en l'acord personal com en la viabilitat al seu centre.

De llarg és la proposta que provoca més insatisfacció en els professionals, no perquè sigui impopular la proposta, sinó perquè tracta un tema controvertit per les dificultats i manca de criteris lògics que engloba tot el tema del tractament dels estrangers en situació administrativa irregular. Normativa legal, realitat i necessitats dels afectats estan molt allunyades les unes de les altres i formen part de la queixa i demanda habitual dels equips de posar-hi ordre i sentit comú.

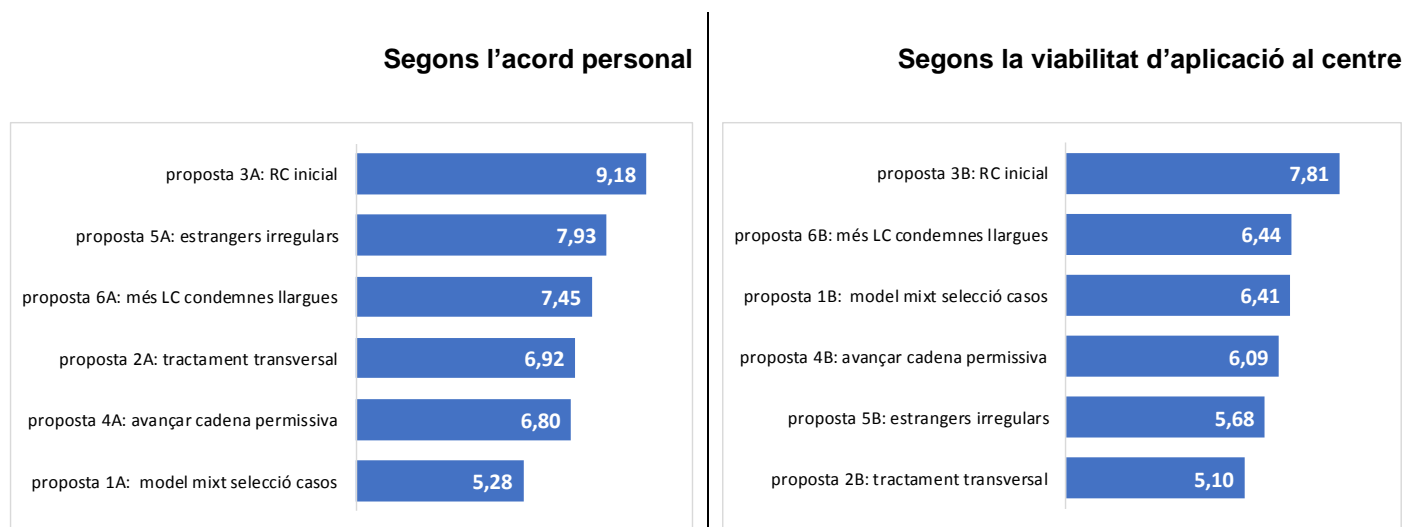
Proposta 6: Que una pena sigui molt llarga no hauria de condicionar per si sol el fet de no donar una LC quan correspongui, encara que l'intern acabi estant en LC un temps molt llarg.

En aquesta proposta es produeix un fenomen curiós: hi ha un grup de CP en què la majoria dels participants estan molt d'acord i puntuen alt, però que tenen alguns membres, pocs, dins del grup que han respost, que puntuen molt baix i hi estan en desacord. És molt evident en el CP9, també al CP8, CP3 i el primer grup del CP2. On hi ha més divergència és en la viabilitat al centre. Alguns dels membres d'aquests grups puntuen molt alt i d'altres (la majoria), molt baix. És a dir, veuen que el CP no se la vol jugar a l'hora de fer propostes

d'LC llargues, tot i no ser ells qui controlin el cas, ja que l'LC és duta a terme per equips que no depenen del centre penitenciari.

Després, hi ha la resta de centres que presenten una opinió ambivalent respecte d'aquesta proposta. El segon grup del CP1, el CP5 i el CP6 donen nivells baixos d'acord i en la viabilitat d'aplicació al centre el grau d'acord encara es més baix.

I, finalment, trobem torns en un parell de centres, el primer grup del CP1, el primer grup del CP9 i sobretot el CP7, que ho veuen molt viable. Coincideix amb els grups de tècnics que tenen persones condemnades que es troben ja en règim obert de 3r grau.

Gràfic 29. Grau d'acord amb les propostes de la recerca

En definitiva i per concloure aquest punt: hi ha una gran disparitat de criteris entre els professionals de tractament respecte a la viabilitat de cadascuna de les propostes de millora d'accés a medi obert i a l'LC fetes en la recerca anterior. Hi ha persones molt alineades amb els criteris proposats per la literatura internacional i d'altres que no ho estan gens. No hem recollit cap variable personal dels tècnics participants que permeti extreure conclusions

respecte de si l'edat, el gènere o l'experiència professional en el camp tenen algun tipus d'influència en el grau d'acord o viabilitat al centre. Cal tenir molt en compte aquestes percepcions per poder abordar un pla d'innovació i foment de mesures en medi obert si es vol tenir èxit en la implementació, ja que les valoracions dels professionals i els equips tècnics dels centres penitenciaris són molt dispars intracentres i intercentres.

Convindria fer un pla d'intervenció individualitzat i temporalitzat anualment per a cada centre per afrontar amb garanties qualsevol millora que es vulgui introduir en el foment d'aquestes mesures. Començar per les propostes en què l'equip es vegi més fort per afrontar-les és una estratègia útil i eficaç per apoderar equips i consolidar coneixements i fortaleces a partir de resultats i evidències.

6.2. Anàlisi per centres penitenciaris

Per tancar aquest punt, l'anàlisi per centres penitenciaris ens permetrà veure de manera específica 4 aspectes: consistència entre torns, consistència interna en les respostes del grup, alineament entre professionals i centre i finalment alineament amb les propostes de millora fetes per l'accés al medi obert i l'LC.

Cal assenyalar —com a prèvia— que la configuració dels grups formatius en els diferents torns no sempre va ser aleatòria. Els tècnics de tractament tenien l'opció d'escollir en centres grans el torn al qual volien anar i, en alguns casos, tenien molt present qui més s'apuntava en el seu grup per seleccionar ser-hi o no. D'altra banda, la logística en altres centres feia que hi hagués a cada torn representants de cada mòdul de vida en què els programes podien ser molt diferents entre ells, i per tant també la visió dels professionals respecte a la probabilitat d'aplicació de les propostes de millora d'accés a l'LC als seus usuaris. Això ens ha donat resultats i dinàmiques molt diferents segons els torns en alguns centres. Alhora, ha estat una informació addicional sobre el probable funcionament dels equips i que ja es va traspasar en el seu moment als responsables de la DGSP per a la seva gestió i per al seu treball quan va finalitzar cada curs de formació estratègica.

Centre penitenciari 1

Consistència entre torns: en el torn del 2015 van contestar voluntàriament 14 persones d'un total de 25 que feien la formació. En el torn del 2016 només ho van fer 5. El primer torn es va definir de manera més clara en quasi totes les preguntes, mentre que el segon torn va respondre amb més valors intermedis.

Consistència interna del grup: en els dos torns trobem un posicionament similar i dels més compactes de tots els grups que s'analitzen (75% enfront del 25%).

Alineament entre professional i centre: en 2 de les 6 preguntes es dona aquest alineament (model de proposta de concessió de l'LC i abonament de l'RC), mentre que el desacord és ampli en 3 (programes específics transversals a tota la condemna, lligar els beneficis penitenciaris al resultat d'aquests programes i situació dels estrangers irregulars).

Alineament amb les propostes de millora de l'LC: en el primer torn les més acceptades 3,5,6,2,1,4 (per aquest ordre). En el segon 3,2,5,6,4,1. La mitjana d'acord personal per al conjunt de propostes sotmeses a valoració ha estat del 7,75/7,30 (segons el torn). Mentre que la viabilitat al seu centre ha obtingut una valoració mitjana de 5,91/6,40 (segons el torn)

Centre penitenciari 2

Consistència entre torns: en el torn del 2015 van contestar voluntàriament 23 persones d'un total de 25 que feien la formació. En el torn del 2016 ho van fer 9. El primer torn és el grup més heterogeni i es troben respostes més divergents, mentre que en el segon l'acord o desacord és més compacte.

Consistència interna del grup: com acabem de dir, el posicionament en el primer torn és quasi d'un 50/50 en algunes propostes o un 60/40, mentre que

Centre penitenciari 2

en el segon torn és més habitual el 75/25.

Alineament entre professional i centre: depèn del torn. En el primer només es dona en 1 de les 6 propostes (lligar els beneficis penitenciaris al resultat dels programes de tractament). En el segon torn, en canvi, la coincidència és quasi total.

Alineament amb les propostes de millora de l'LC: en el primer torn les més acceptades 3,5,6,2,4,1 (per aquest ordre). En el segon, molt similar 3,5,6,4,2,1. La mitjana d'acord personal per al conjunt de propostes ha estat del 6,81/7,49. Mentre que la viabilitat al centre ha obtingut una valoració mitjana de 5,61/7,06.

Centre penitenciari 3

Consistència entre torns: només hi va haver un torn el 2015 i van contestar voluntàriament 15 persones d'un total de 25 que feien la formació.

Consistència interna del grup: el grup presenta una gran cohesió interna quant a les respostes, 80/20.

Alineament entre professional i centre: depèn de les propostes. En 4 de les 6 hi ha força coincidència. Discrepen en la proposta sobre estrangeria i en l'aplicació de més temps d'LC en condemnes llargues.

Alineament amb les propostes de millora de l'LC: les més acceptades 3,5,6,4,2,1 (per aquest ordre). La mitjana d'acord personal per al conjunt de propostes posades a valoració ha estat del 6,17. Mentre que la viabilitat al centre ha obtingut una valoració mitjana de 5,16. Són les més baixes en el conjunt de tots els centres.

Centre penitenciari 4

Consistència entre torns: en el torn del 2015 van contestar voluntàriament 17 persones d'un total de 25 que feien la formació. El 2016 hi va haver 2 torns, un en què van contestar 8 i un altre, 10. Els tres torns presenten un comportament i uns resultats força homogenis.

Consistència interna del grup: segons les propostes, l'opinió dels professionals és força divergent dins de cada grup, i en els tres torns. Hi ha propostes en què el grau d'acord és del 90/10, segons en quines es reparteix fins al 50/50 i en alguna, fins i tot, el desacord arriba al 80/20.

Alineament entre professional i centre: també depèn de les propostes. Es dona plenament en el pagament de l'RC i, en canvi, hi ha un desacord total en 4 de les 6 (fer un programa de tractament transversal i no esperar al seu compliment total per iniciar els beneficis penitenciaris, vincular el compliment del PIT amb l'accés a beneficis penitenciaris, allargar l'LC en les penes llargues i la situació dels estrangers amb situació administrativa irregular).

Alineament amb les propostes de millora de l'LC: en el primer torn i segon torn l'ordre és el mateix 3,5,6,2,4,1. En el tercer només canvia la posició d'alguna 3,6,5,2,4,1. La mitjana d'acord personal per al conjunt de propostes posades a valoració ha estat del 7,77/7,76/7,78. Mentre que la viabilitat al centre ha obtingut una valoració mitjana de 6,25/6,68/6,35.

Centre penitenciari 5

Consistència entre torns: només hi va haver un torn el 2015 i van contestar voluntàriament 15 persones d'un total de 25 que feien la formació.

Consistència interna del grup: el grup presenta dispersió interna notòria en la

Centre penitenciari 5

meitat de les propostes, 50/50, i en l'altra meitat, 70/30.

Alineament entre professional i centre: només en una proposta es dona l'alineament, la 3, relacionada amb el pagament de l'RC. En la resta, l'acord personal no s'ajusta a la viabilitat del centre, tot i la important dispersió interna.

Alineament amb les propostes de millora de l'LC: en general, el grau d'acord i de viabilitat al centre és dels més baixos, juntament amb el CP3 i CP6. L'ordre 3,2,5,4,6,1 en acord personal i una mitjana del 6,76. La viabilitat al centre ha estat del 5,45.

Centre penitenciari 6

Consistència entre torns: només hi va haver un torn el 2016 i van contestar voluntàriament 10 persones d'un total de 25 que feien la formació.

Consistència interna del grup: l'equip es trobava immers en una situació de canvi molt rellevant, que ha pogut afectar de manera clara aquest tipus de valoració. Des d'aquest punt de vista, la dispersió en les respostes és molt elevada, situant les puntuacions en els dos extrems en moltes de les propostes i apropant-se al 50/50 i, en canvi, amb altres propostes les proporcions s'han apropat a la normalitat de la corba.

Alineament entre professional i centre: molt baixa i a més amb la vessant més negativa. Quan hi havia acord personal amb la proposta, consideren que el centre no ho faria viable. I quan no hi és aquest acord personal, també consideren que el centre pensa igual que ells.

Alineament amb les propostes de millora de l'LC: suspenen totes les propostes excepte la 3. Creiem que les circumstàncies específiques del centre han condicionat absolutament l'anàlisi i la fa molt poc fiable.

Centre penitenciari 7

Consistència entre torns: només hi va haver un torn el 2016 i van contestar voluntàriament 8 persones d'un total de 25 que feien la formació.

Consistència interna del grup: el grup presenta cohesió interna en 3 propostes del 85/15 i més fluixa en les altres 3, del 50/50.

Alineament entre professional i centre: depèn de les preguntes. En 4 de les 6 hi ha força coincidència. Discrepen lleugerament en la proposta sobre estrangeria i en el mètode que cal emprar per a la progressió de grau. En canvi, es troben més alineats tant personalment com pel que fa a la viabilitat d'aplicació al centre en ampliar les mesures de medi obert a les condemnes llargues.

Alineament amb les propostes de millora de l'LC: és el centre que més valora les propostes de la recerca en el punt de la viabilitat de dur-les a terme, curiosament per sobre de les opinions personals dels professionals en 2 de les 6 propostes, justament les menys acceptades per la resta (1 i 6). Tenen la mitjana d'acord respecte a la viabilitat de dur-la al centre més elevat de tots els CP (7,68). I també els professionals mostren una mitjana d'acord personal elevat (7,51).

Centre penitenciari 8

Consistència entre torns: en el torn del 2015 van contestar voluntàriament 12 persones d'un total de 25 que feien la formació. El 2016 ho van fer 11. Els dos grups donen respostes amb una distribució similar, si bé en el segon grup no hi ha tanta diferència entre l'opinió personal i la viabilitat d'aplicació al centre.

Centre penitenciari 8

Consistència interna del grup: en la 3, que es refereix al pagament des de l'inici de l'RC, és l'única en què hi ha consens. A partir d'aquí, hi ha molta inconsistència interna en què els posicionaments van del 60/40 al 50/50, amb puntuacions extremes quan hi ha dissensió i també amb el que pensen de la viabilitat d'aplicació al centre.

Alineament entre professional i centre: curiosament, perceben més voluntat al centre per aplicar les propostes fetes sobre l'LC que no pas la que tenen ells personalment.

Alineament amb les propostes de millora de l'LC: en el primer torn l'ordre és 3,4,6,5,2,1 i en el segon 3,5,4,6,2,1. La mitjana d'acord personal per al conjunt de propostes posades a valoració ha estat discreta, del 6,99/7,09. Mentre que la viabilitat al centre ha obtingut una puntuació mitjana de 7,71/6,97.

El primer torn és el que pitjor va rebre les propostes de la recerca, amb un posicionament molt reactiu a la utilització del medi obert com a mesura de progressió positiva per assolir la reinserció i el desistiment del condemnat. Els resultats dels que havien contestat el qüestionari no ho reflectien tan clarament com el seu posicionament en la sessió presencial de treball.

Centre penitenciari 9

Consistència entre torns: en el torn del 2015 van contestar voluntàriament 25 persones d'un total de 30 que feien la formació. En el torn del 2016 ho van fer 28 de 30. Cal comentar que hi havia tècnics de dos centres diferents del mateix territori. El comportament de resposta dels dos torns va ser molt similar i compacte en les mateixes preguntes.

Consistència interna del grup: en els dos torns trobem un posicionament similar i el més compacte de tots els grups que s'analitzen, que s'apropa al

Centre penitenciari 9

100% en les preguntes 3 i 5 i del 80/20 en la pregunta 6. En la resta, torna a passar allò que es radicalitza el posicionament a favor i en contra, sense arribar al 50/50, però amb força divergència.

Alineament entre professional i centre: en tots dos grups és força elevat. Allò que creuen personalment pensen que s'alineja amb allò que creuen que permetrà la institució, i viceversa. Si no ho creuen, també pensen que la institució no ho acceptaria.

Alineament amb les propostes de millora de l'LC: aquesta evidència d'alineament entre opinió personal i viabilitat al centre que acabem de comentar es dona en la pregunta 2 sobre la transversalitat del programa de tractament, la pregunta 4 sobre l'avançament de la cadena permissiva lligada al compliment dels objectius del PIT i la pregunta 6 sobre l'increment del temps de l'LC lligada als casos de condemnes llargues. Hi ha consens absolut en la pregunta 3 sobre el pagament de la responsabilitat civil i un desalineament elevat en la pregunta 5, sobre la situació dels estrangers irregulars, que provoca com en tots els centres un malestar general respecte del procés d'intervenció. L'ordre d'acceptació és el mateix en els dos torns 3,5,2,6,4,1. La mitjana d'acord personal per al conjunt de propostes posades a valoració ha estat del 7,49/7,74. Mentre que la viabilitat al centre ha obtingut una valoració mitjana de 7,03/5,66.

7. Perspectiva de gènere

Atès que el món penitenciari és un fenomen essencialment masculí (en aquesta recerca representa el 90,8% de la població), hem volgut estudiar els comportaments des d'una perspectiva de gènere, ja que fàcilment es produeix un biaix en la interpretació de les dades. Incloure un apartat específic que mostri la realitat concreta de les dones ens ha d'ajudar a entendre'n millor les necessitats i per tant donar una resposta millor i específica. En aquesta recerca estem parlant d'una mostra de 282 dones que provenien de l'estudi anterior, 12 que han passat per UD i 53 dones que han passat per l'art. 86.4 l'any 2012.

7.1. Les dones que arriben a l'LC i al 3r grau

Hi ha molta més proporció de dones que no pas d'homes que arribaran al llarg de la condemna a l'LC (quasi la meitat, 48,9% enfront del 30,0% d'homes). I aquesta proporció superior es dona igual tant entre les que accedeixen directament des del 3r grau comú, com entre les que fan el pas intermedi de passar per les UD o per l'art. 86.4.

De fet, el 82,2% de les dones hauran progressat a medi obert en finalitzar la condemna, molt per sobre del que ho fan els homes (64,1%).

Les dones compleixen la mesura d'LC amb menys incidències que els homes i a la vegada són menys reincidents. El percentatge de revocacions de l'LC és del 7,3% en els homes i del 2,2% en les dones. Són diferències significatives. També ho són les taxes de reincidència en MPA, del 8,5% en els homes i del 4,3% en les dones. I en execució penal (15,4% en els homes, 9,2% en les dones).

Que les dones arribin en més proporció al medi obert i que siguin menys reincidents té a veure amb característiques personals, penals i penitenciàries diferents dels homes?

Si ens fixem en les *característiques personals*, les dones són més grans que els homes en el moment de cometre el delictes (34,9 anys enfront de 32,0 anys dels homes), en el moment d'entrar a presó (38,6 anys enfront dels 35,6 dels

homes) i de sortir-ne en llibertat definitiva (42,4 anys enfront de 39,6 dels homes). L'edat sempre s'ha correlacionat amb la reincidència (com més jove, més risc). Respecte a la nacionalitat, la proporció de persones espanyoles és la mateixa, però entre les persones estrangeres trobem més sobrerrepresentats els magribins i els subsaharians en els homes i les llatinoamericanes entre les dones. En la formació acadèmica, es produeix un fenomen ambivalent: hi ha més proporció d'homes que acaben la formació obligatòria (ESO o equivalent) que les dones (41,0% enfront del 30,6%), però hi ha més proporció de dones que segueixen més enllà de la formació obligatòria (15,5% dones enfront de l'11,6% homes). En els estudis universitaris, la proporció entre gèneres és similar, al voltant del 5,6% de la població penitenciària que arriba al medi obert. Hi ha altres diferències entre homes i dones, però pensem que són explicades per altres variables que intervenen en aquest resultat.

En les *característiques penals*, trobem les diferències més significades en el tipus de delicte principal comès en la *pena base*: la meitat de les dones es troben a presó per delictes relacionats amb el *tràfic de drogues* (52,1% enfront del 28,6% dels homes) i per *altres delictes* (17% enfront del 12% dels homes). En canvi, els homes cometem més proporció de delictes *contra les persones, contra la llibertat sexual, contra la propietat i contra la seguretat del trànsit* de manera estadísticament més significativa que les dones (vegeu l'annex 5). Això dibuixa una proporció de *delicte violent* diferent (38,5% per als homes enfront del 14,5% en les dones).

Les dones tenen menys proporció d'ingressos previs a presó (21,3% enfront del 27,1% dels homes) i acumulen menys causes a la pena base (24,5% enfront del 37,5% dels homes).

Tot i això, tenen més proporció de condemnes llargues (més de tres anys de condemna, 69,5% enfront del 60,6% dels homes), fet que es deriva per la penalització alta que té el tipus de delicte *contra la salut pública* comès de manera general entre les dones de la mostra.

Relacionat amb les *característiques penitenciàries*, la principal diferència és que les dones arriben en més proporció a tenir permisos ordinaris (85,8%

enfrent del 71,1% dels homes) que, com s'ha comentat reiteradament, faciliten l'inici de la cadena permissiva i el pas posterior a medi obert i LC.

També és significativa la predicció que fan els professionals amb l'eina *RisCanvi* de cometre *reincidència violenta*, en què el risc *baix* es troba en percentatge més alt en les dones (92,1% enfront del 86,7% dels homes).

7.2. Les dones que passen per les UD

La diferència més clara respecte dels homes és que cap de les 12 dones que han passat per UD ha tingut una regressió de grau durant el compliment de la condemna, cosa que sí passa fins en un 30,4% dels homes i que també passa amb les dones del grup de control que contraposem al grup UD, en què 4 dones tindran regressions de grau i acabaran la condemna en 2n grau (un 36,4% del grup de control).

Cal tenir en compte que la mostra de les UD la componen només 12 dones i 11 dones del grup de control i, per tant, és difícil trobar certeses quantitatives clares. Caldrà parlar en la majoria dels casos de tendències.

Les característiques *personals*, *penals* i *penitenciàries* de les dones de les UD repliquen de manera similar les característiques generals que acabem de descriure en l'apartat 7.1.

Destaca en les variables *RisCanvi* la millora que es dona en el *suport familiar i social* que han tingut 2 casos del grup d'UD respecte a la situació inicial de què partien, més desfavorable. Aquesta millora és significativa tant respecte de les dades obtingudes en comparar amb el grup d'homes com en fer-ho amb el grup de control de dones de 3r grau. És una bona notícia respecte als objectius de les UD, que pretenen apropar al territori de residència dels usuaris els recursos familiars i socials que els faciliten la reinserció social i el desistiment en el delicte. Tot i ser xifres molt modestes, impliquen en termes qualitius una tendència positiva que cal destacar.

No hi ha diferències pel que fa a la reincidència penitenciària ni d'execució penal respecte dels homes ni respecte del grup de control, si bé en aquest últim s'aprecia que hi ha 4 dones que han reincidit en MPA per cap cas en UD.

7.3. Les dones que passen per l'art. 86.4

La meitat de les dones que arribaven a l'LC el 2012 havien passat prèviament per l'art. 86.4, a diferència del que passava amb els homes (52,2% enfront del 28,3% dels homes). Això mostra la tendència que té després la manera de finalitzar el compliment de la condemna, molt més elevada en medi obert en el cas de les dones (82,7% enfront del 71,7% dels homes).

També en els característiques *personals, penals i penitenciaris* de les dones que passen per l'art. 86.4 el perfil general és similar al descrit en l'apartat 7.1.

No hi ha diferències amb els homes quant a la reincidència en cap de les tres mesures: penitenciària, MPA i execució penal.

Les dones que passen per l'art. 86.4 han progressat positivament al llarg de la condemna de manera més clara que les que han passat pel 3r grau convencional i que formen part del grup de control (83,0% de l'art. 86.4 enfront del 35,0% del grup de control).

Excepte aquesta diferència esmentada, no n'hi ha més en la resta de variables entre els dos grups. Tampoc en les variables d'evolució del *RisCanvi*.

Respecte a la reincidència, la diferència es dona en la reincidència en MPA, en què el grup de control en presenta en 2 casos, mentre que les dones provinents de l'art. 86.4 en cap.

7.4. Conclusió: les dones responen millor al medi obert

Quatre de cada cinc dones d'aquest estudi acabaran la condemna en medi obert, mentre que només ho faran dos de cada tres homes. Les dones responen millor a les expectatives de canvi i progressió en el tractament penitenciari que els homes.

Han progressat en més proporció a LC, han tingut menys revocacions, han aprofitat millor el pas per les UD i per l'art. 86.4, perquè en aquests grups no han tingut regressions i han millorat en la seva situació social i familiar.

Respecte a les característiques diferencials, a més de l'edat (les dones són uns tres anys més grans que els homes en el moment de passar per la presó), l'altra gran diferència entre gèneres és el tipus de delictes principal comès en la *pena base*. En la dona hi ha una especialització en els delictes contra la salut pública (tràfic de drogues), mentre que en els homes hi ha més diversitat delictiva, inclosa tota aquella que implica delictes violents.

Tret d'això, totes les variables RisCanvi donen proporcions similars i sense diferències significatives entre homes i dones. Tampoc s'han trobat diferències en comparar les dones d'UD i d'art. 86.4 amb els seus respectius grups de control, per la qual cosa es pot deduir que si hi ha diferències en els resultats de la variable dependent (reincidència) es pot deure a l'efecte en la intervenció en medi obert.

I respecte a l'eficàcia en la reducció de la reincidència, trobem que ja parlem d'un grup significativament millor que la població penitenciària general (les persones que arriben a LC i 3r grau són sensiblement menys reincidents que les persones que acaben en 2n grau o primer grau). Les diferències en les dones es produeixen en la reincidència en MPA, un 50% més baixa que en homes, i, per conseqüència, també en la reincidència en execució penal (suma de la penitenciària més la d'MPA). També en comparar els grups de dones d'UD i de l'art. 86.4 de l'RP trobem aquestes diferències en les MPA. Per tant, la principal conclusió que podem extreure d'aquestes comparacions és que les dones aprofiten millor les condicions de medi obert que els homes.

8. Discussió de resultats i conclusions

8.1. Discussió de resultats

L'estudi sobre *La llibertat condicional a Catalunya* (Capdevila *et al.*, 2014) va recollir una àmplia mostra d'estudis internacionals que mostraven la conveniència d'aplicar aquesta mesura com la fórmula més idònia per al retorn a la societat amb garanties de reinserció social i desistiment del delictes dels condemnats a mesures privatives de llibertat. La investigació en criminologia ha posat en relleu que per aconseguir la reinserció social és necessari que la persona empresonada tingui un retorn progressiu a la societat i a la col·lectivitat durant la condemna.

Les propostes que es van fer en aquell estudi ja alertaven del risc d'endurir les penes i les condicions de compliment d'aquestes penes a partir de demandes populistes sorgides arran de casos molt greus que, tot i ser puntuals, sacsegen l'opinió pública periòdicament i creen un estat d'alarma respecte a la seguretat personal i col·lectiva de la comunitat. Aquesta alarma social no està justificada si ens basem en els indicadors estadístics referents a delinqüència i criminalitat. No és només que no hagi augmentat la taxa de criminalitat, sinó que en aquests anys hi ha hagut un decreixement de la població penitenciària i un descens de la taxa d'encarcerament, tant a Catalunya com a Espanya.

Ja alertàvem del perill de legislar penalment sense estudis que fonamentin les raons d'aquests canvis legislatius i que n'avalin l'efectivitat i l'eficiència per fer disminuir el delictes i la taxa de reincidència.

Tot i això, l'any 2015 es va dur a terme la trentena modificació del Codi penal vigent des de fa vint anys (LO 1/2015), que instaurava, entre altres mesures, la presó permanent revisable per als delictes més greus, promovia la desaparició de les faltes per convertir-les en delictes lleus i modificava la llibertat condicional que passava a convertir-se en una modalitat de suspensió de l'execució de la resta de la pena.

Els estudiosos i experts tendeixen a valorar aquesta reforma de l'LC en el Codi penal com a negativa perquè ha endurit les condicions d'accés i de compliment i l'ha fet menys beneficiosa per complir l'objectiu de reinserció dels interns.

No hi ha dades penals ni criminològiques que sustentin aquesta necessitat d'enduriment, més aviat el contrari. L'LC mostra uns resultats 20 punts més bons de diferència en la reincidència respecte del compliment íntegre en medi tancat a la presó.

Tampoc es pot justificar l'enduriment de l'LC perquè la legislació espanyola i la seva política penal sigui tova fins al moment. Dels vint-i-vuit territoris europeus analitzats, Espanya i Catalunya són els territoris que tenen les condicions temporals més dures per accedir a l'LC i que més requisits addicionals demanen per atorgar-la. D'altra banda, es troben també en la franja baixa de territoris amb percentatge d'interns que exhaureixen la condemna en medi obert.

Tot plegat, aquest enduriment de les lleis ha comportat novament la disminució el 2017 de l'aplicació en percentatge de l'LC a Catalunya (de 12,3% a l'11,7% sobre el total de penats) que havia tingut un repunt lleuger des que el 2009 s'havia marcat el mínim històric d'aquest segle, amb el 8,4%.

De fet, el percentatge total de persones en semilibertat i LC en els anys que hem viscut d'aquest segle XXI es mou dins el rang que va entre el 28% i el 31%. No hi ha una aposta decidida per part de les polítiques penals i criminològiques per proposar més progressions de casos des de 2n grau cap a la semilibertat i/o la llibertat condicional.

Progressar o regressar de grau és un indicador molt potent que es correlaciona amb la conducta posterior a la sortida, en termes de reincidència. També ho és haver tingut una revocació de l'LC, per la qual cosa caldrà donar més suports a la nova sortida en aquests casos en què s'ha produït una regressió de grau o una revocació de l'LC si se'n volen millorar els resultats.

La taxa de reincidència penitenciària de l'LC s'ha reduït des de la mesura anterior, dos anys abans. Ha passat de l'11,6% al 9,5%. Són els millors resultats que s'han obtingut mai. Què ho pot explicar?

Creiem que les mateixes hipòtesis plantejades a l'estudi anterior (Capdevila *et al.*, 2015: 227) són absolutament vàlides encara: 1) canvis macrosocials i de política criminal; 2) canvis relacionats amb les característiques personals, penals i criminològiques dels subjectes encarcerats, i 3) canvis relacionats amb la gestió penitenciària. Especialment, algunes de les hipòtesis d'aquest tercer grup han tingut al nostre entendre una rellevància especial en l'explicació d'aquest descens: la implementació i aplicabilitat general del *RisCanvi* basat en el model de gestió del risc RNR d'Andrews i Bonta (2006) ha racionalitzat l'ús dels tractaments específics i l'accés als permisos, progressions de grau i de modalitats de compliment de manera més coherent i científica. D'aquesta manera, a) la progressió penitenciària va més lligada als indicadors de risc de reincidència, i b) l'aposta decidida per la millora en l'aplicació de l'LC ha comportat promoure la Circular 2/2012 de la DGSP sobre la gestió, execució i seguiment de la llibertat condicional, que va introduir criteris per tal d'actualitzar i simplificar el procediment i millorar-ne l'aplicació.

Davant aquesta bona notícia, hem d'advertir el lector que les noves sèries que es facin de les taxes de reincidència penitenciària que recullin el comportament de les persones en LC, malauradament, ja recolliran els casos que hauran viscut tant els enduriments del Codi penal com l'entrada en vigor de l'art. 13 de l'Estatut de la víctima del delictes (Llei 4/2015, de 27 d'abril), en què aquest article dona a la víctima veu per presentar recurs contra la possibilitat de determinades modalitats de classificació penal en 3r grau, permisos, sortides i altres beneficis penitenciaris, així com l'accés a l'LC, o també imposant mesures o regles de conducta afegides. Aquests condicionants pensem que tindran un pes significatiu en l'empitjorament dels resultats, a més d'un descens encara més continuat de les propostes que facin els equips de tractament per justament aquestes traves que s'hi posen.

Amb relació al temps de latència dels reincidents, veiem que als tres anys ja ho han fet el 85,4% dels que ho faran provinents d'LC i ja quasi tots els dels altres dos grups, 3r grau i 2n grau *filtrat* (96% i 94%).

Durant el primer any, és clau intervenir amb els que surten directament des de medi tancat, sense passar per mesures de semilibertat o llibertat condicional, ja que són els que reincidirán més ràpid (59%). Aquest primer any també és la franja temporal de més risc per a la resta de mesures (LC i 3r grau, un 44%).

Hem vist que els reincidents trigaran més temps a cometre un nou delictes a mesura que hagi millorat la seva classificació de grau, i més percentatge de persones allargaran l'estada en llibertat sense delinquir.

Respecte dels delictes que es cometen en la reincidència trobem que els que tornen a la presó estan sobrerrepresentats en els delictes *contra la salut pública (drogues)* si provenen de l'LC, mentre que els que provenen de 2n grau *filtrat* ho estan en els delictes *contra la propietat* (60,1% del total). Més de la meitat dels reincidents ja compleixen una pena ferma (53,8%). Destaquem que un 16,6% dels reincidents han tornat a entrar a presó per no pagar una multa, com a pena principal (RPS, responsabilitat personal subsidiària), amb proporcions similars en els tres grups d'estudi. Al llarg de la recerca, hem anat comentant aquestes dades sobre la incidència de l'impagament de multa en compliment alternatiu als centres penitenciaris, que no són desconegudes en els nostres estudis anteriors. Aquest coneixement va portar al finançament d'un estudi de Gómez *et al.* (2016) sobre la presó per impagament de multa (RPS), en què es fan un comentari extens i propostes alternatives a una mesura que és cara econòmicament, ineficaç des del punt de vista de prevenció especial i que implica molts recursos humans de l'Administració de Justícia, l'Administració penitenciària i els recursos socials, amb un èxit escàs en termes de desistència en l'activitat delictiva.

Els reincidents a qui s'aplica una MPA per al nou delictes presenten una distribució diferent, ja que en primer lloc trobem en els tres grups més delictes *contra les persones* (36,4%), amb força prevalença de delictes de *violència de*

gènere. Destaquen en el grup de 3r grau els delictes de *trànsit* (40,4%) i en el grup de 2n grau *filtrat*, els delictes *contra la propietat*.

Respecte al període de seguiment, hem advertit el lector que aquest estudi ha seguit les persones en LC una mitjana de 5,5 anys, d'acord amb la resta d'estudis que hem fet des de fa més de 25 anys sobre la reincidència, però que en el cas de les persones de 3r grau ha estat amb una mitjana de 3,8 anys i en el cas de persones de 2n grau *filtrat*, de 4 anys de mitjana. Això ens ha portat a introduir el concepte de *taxa d'inactivitat delictiva*, per mostrar en positiu el percentatge de persones condemnades que resten desistents en el delicte, un cop surten de presó.

També s'hi han incorporat dues noves mesures: la referida a les MPA i la referida a l'execució penal, que suma els nous ingressos penitenciaris més els que han tingut una MPA.

Les *taxes d'inactivitat delictiva en l'execució penal* que hem obtingut en aquest estudi, per ordre decreixent, són les següents:

Taula 53. Resultats taxes d'inactivitat delictiva

Taxa d'inactivitat delictiva segons la forma d'excarceració fins a la llibertat definitiva	Taxa
3r grau + pas per UD/art. 86.4 + pas per LC	92,4%
3r grau + pas per LC	90,4%
3r grau + pas per UD	89,8%
LC	88,1%
3r grau	86,5%
General (mitjana de tots els grups)	85,2%
3r grau + pas per art. 86.4	84,4%
2n grau filtrat, sense progressió	78,6%
Revocats d'LC (inclosos amb nous delictes)	71,9%

La mitjana general de tots els grups és de 85,2%. Com hem comprovat a bastament, una progressió gradual al llarg de la condemna passant per semilibertat i llibertat condicional abans de la llibertat definitiva dona millors resultats per mantenir-se desistent en el delicte al llarg del temps que el compliment íntegre de la pena en el 2n grau o també conegut com ordinari.

Que els professionals de tractament l'encerten en les classificacions i en el seguiment de les mesures, com la periodicitat de control de l'LC, ho confirmen

els resultats de les *taxes d'inactivitat delictiva*. Si les entrevistes de control són més espaiades en el temps, trobem que es corresponen a persones que després han demostrat de manera més clara el seu desistiment i que, per tant, era correcte anar espaiant la tutela de l'Administració. En canvi, quan el seguiment ha estat més intensiu, es veu justificat per una taxa d'inactivitat delictiva més baixa, tot i estar per sobre del vuitanta per cent (82,1%). Les diferències entre grups són significatives.

El mateix ha passat en l'assignació als grups LC, 3r grau i 2n grau *filtrat*. No únicament les taxes d'inactivitat delictiva es corresponen a la seva classificació (com millor és la classificació, millor és la taxa d'inactivitat delictiva), sinó que també els progressats en els grups durant aquest segon període d'estudi (del 2012 al 2017) cap a UD i cap a l'art. 86.4 han presentat uns resultats i índex d'èxit similars:

Tots els que han passat de les UD a LC s'han mantingut de manera positiva i sense incidències. I el mateix ha succeït amb pràcticament tots els que han passat per l'art. 86.4 i posteriorment han acabat amb una LC (98,7%).

De les persones que es trobaven en 3r grau en una UD, un 23,1% han tingut una regressió i al final han sortit en 2n grau. La resta, un 76,9%, han progressat o s'han mantingut de manera positiva i sense incidències. Uns resultats molt semblants han estat els de l'art. 86.4, en què la regressió també ha estat del 23,3%.

En canvi, els de 2n grau *filtrat* han tingut uns resultats més dolents: del total d'interns promocionats a UD, un 83,3% ha tingut una regressió i un 77,6% dels que ho havien fet a art. 86.4. Només un 16,7% i un 22,4%, respectivament, s'han mantingut de manera positiva i sense incidències.

Això després es correlaciona molt amb la reincidència, ja que una regressió o una revocació d'LC es converteixen en indicadors molt potents per preveure reincidències posteriors.

Com és el perfil del desistent d'LC?

Trobem més proporció de dones, d'estrangers, de persones que viuen a les comarques de Girona i els que tenen més formació d'estudis. També es dona una proporció més alta en els que no tenen antecedents ni ingressos anteriors penitenciaris, i en *la pena base* hi ha només un delictes únic. Estan més sobrerrepresentats els que han comès delictes *contra les persones, contra la llibertat sexual i contra la salut pública (drogues)*. Gaudeixen de permisos ordinaris durant la condemna i no han tingut incidents durant el compliment de la condemna, han rebut un pronòstic en el *RisCanvi* de risc baix en la violència autodirigida, la violència intrainstitucional i de cometre reincidència violenta. En les variables *screening* del *RisCanvi* només han donat diferències significatives els que *no tenien història de violència* en la biografia criminològica i els que ja no presentaven d'entrada *limitacions en la resposta al tractament psicològic*.

També son desistents a qui s'ha aplicat l'LC a la meitat de la condemna i els que tenien un seguiment de la mesura més espaiat, de dos o més mesos.

Com és el perfil del reincident d'LC?

Hi trobem més sobrerrepresentació d'homes, d'espanyols, de residents a les comarques de Tarragona, que tenen antecedents penitenciaris, que van cometre un delictes *contra la propietat* en la *pena base* i tenien acumulades altres causes. Durant el compliment penitenciari, no ha presentat comportaments diferents dels *desistents*, per la qual cosa NO és significativa l'actitud dins del centre penitenciari per predir-ne la reincidència. Només en les conductes autolesives hem trobat un comportament més present en els reincidents i en la predicció dels professionals feta en el *RisCanvi* sobre reincidència violenta, que en el grup dels reincidents es mostra sobrerrepresentat en els pronosticats de risc mitjà, no així els de risc alt.

Quins han estat els resultats de les UD?

Respecte a les UD, hem pogut comprovar que el grup d'estudi i el grup de control tenien pràcticament el mateix perfil i característiques i, en canvi, la taxa d'inactivitat delictiva és diferent i estadísticament significativa. El grup d'estudi, compost per tots els interns que el 2012 van passar per una UD, tenen una taxa d'inactivitat delictiva del 87,2%, mentre que en el grup de control, compost

per interns que van restar en centres oberts o seccions obertes, la taxa d'inactivitat delictiva va baixar fins al 76,0%.

La conclusió, doncs, és que intervenir des d'una UD dona millors resultats per assolir el desistiment delictiu: 11 punts per sobre que portar a terme aquesta intervenció en centres oberts o seccions obertes.

Quins han estat els resultats de les persones que han passat per l'art. 86.4?

Són persones amb característiques diferents de la resta de persones classificades en 3r grau, i per tant el grup de control no ha quedat igualat. El grup d'estudi presenta una evolució regimental millor i, al llarg del temps de condemna, ha tingut un èxit més gran de progressió positiva fins a la sortida. Tot i això, la taxa d'inactivitat delictiva no millora la taxa general de 3r grau.

La meitat dels que passen per l'art. 86.4 arriben a la llibertat definitiva des d'aquesta forma de compliment. Un de cada cinc dels que es troben en l'art. 86.4 passen posteriorment a l'LC i finalitzaran la mesura amb èxit. La resta, un 26,7% dels interns, tenen una regressió de grau des d'aquesta mesura i acaben sortint des de 2n grau en finalitzar la condemna (i dos casos, fins i tot, des de primer grau).

Preocupa trobar novament una dada recurrent entre els nous ingressos penitenciaris per reincidència: aproximadament un 20% ha tornat a ingressar per complir una mesura d'RPS (responsabilitat personal subsidiària), és a dir, ingressen a presó perquè no han pagat una multa com a pena principal. La proporció és similar en els tres grups d'estudi (LC, 3r grau i 2n grau *filtrat*).

Respecte al seguiment de les propostes de l'estudi anterior, entre els professionals de tractament dels centres penitenciaris hem trobat una gran disparitat de criteris respecte a la viabilitat de cadascuna de les propostes de millora d'accés a medi obert i a l'LC, tant d'acord personal com de viabilitat en l'aplicació a cadascun dels centres. Hi ha persones molt alineades amb els criteris proposats i d'altres que no ho estan gens, i al mateix temps tenen idees contraposades en allò que creuen que permetria fer el seu centre. Convindria fer un pla d'intervenció individualitzat i temporalitzat anualment per a cada

centre penitenciari per afrontar amb garanties qualsevol millora que es vulgui introduir en el foment d'aquestes mesures. Començar per les propostes en què l'equip es vegi més fort i segur pot ser una estratègia útil i eficaç per apoderar equips, establir procediments i rutines que converteixin aquestes experiències en fortaleces a partir de resultats i evidències.

El seguiment de les propostes de l'estudi anterior sobre la millora de la llibertat condicional ha estat una experiència molt interessant per veure de prop les dificultats de transferència que presenten aquest tipus d'investigacions aplicades, les quals intenten que el coneixement impliqui canvis en la manera de funcionar de les organitzacions. Si normalment ja es parla del tancament de les organitzacions en si mateixes i les dificultats de canvi que implica intentar introduir qualsevol proposta, en un context com és un centre penitenciari, que es regeix per una normativa rígida i una estructura molt jerarquizada i poc receptiva a ser qüestionada en les seves decisions, aquestes dificultats poden ser més acusades.

El primer que hem detectat és la dificultat de tenir credibilitat quan transmetem coneixement científic: per exemple, que la llibertat condicional funciona i fer més propostes de medi obert a casos que fins ara es mantenen en 2n grau bona part de la seva condemna sinó tota, és una manera òptima de reduir la reincidència i allargar els períodes d'inactivitat delictiva dels subjectes. Aquest coneixement, i les dades que el sustenten, costa molt fer-lo entendre als involucrats.

En segon lloc, transmetre aquest coneixement no implica que s'entengui. Molts cops cal acceptar les crítiques que fan referència al fet que no se saben presentar els resultats de les investigacions d'una manera planera i assequible, emprant un llenguatge entenedor; però, en l'altre extrem, cal recordar que les diagnosi clíniques no estructurades basades únicament en el propi coneixement i percepcions dels professionals o en els anys d'experiència dificulten molt, com hem dit, aquest reconeixement.

En tercer lloc, assolir el coneixement no implica la implementació. Els professionals diuen "això al meu centre no es pot fer", "la direcció/el jutge/el

fiscal mai ho acceptarà"... Les resistències o la por al canvi fan tirar enrere moltes iniciatives. Són resistències comprensibles per les conseqüències que poden tenir els casos de reincidència. Però ja tenim prou evidències, estudis, models d'intervenció i contrast de resultats per passar de manera més assertiva a l'acció.

I en quart lloc, implementar no pressuposa assolir l'èxit. És molt possible que els resultats siguin modestos o fins i tot que se'n produeixin de negatius o amb danys col·laterals. I aquesta manca de certesa absoluta quant als canvis que es proposen, sobretot si impliquen un risc en l'espai de treball i d'influència dels operadors involucrats, és poc popular en el món penal i penitenciari, en què es busquen seguretats més enllà de qualsevol dubte per prendre determinacions.

Pel que fa als resultats que s'han obtingut amb relació a la mostra de dones que ha format part d'aquest estudi, les principals troballes han estat les següents: a títol general, es pot afirmar d'acord amb les dades estudiades que les dones responen significativament millor al MO que no pas els homes. En aquest sentit, les dones han progressat en una proporció més alta a l'LC, i dins d'aquesta, han presentat un nombre inferior de revocacions. Tanmateix, aquelles que han passat per l'art. 86.4 RP no han tingut regressions de grau, i han presentat millores qualitatives en la seva situació tant social com familiar.

8.2. Conclusions de la recerca

1. Els resultats de la taxa de reincidència penitenciària de l'LC (9,5%) són els millors que s'han obtingut mai en els vint-i-set anys de seguiment de la reincidència que hem estat fent en aquest centre i demostren que la llibertat condicional és la millor garantia actualment d'acompanyament de l'intern penitenciari per al manteniment del desistiment en el delictes.

2. Una sortida progressiva al llarg de la condemna s'ha comprovat que dona millors resultats per reduir la reincidència delictiva, en comparació d'un compliment íntegre de la pena en règim ordinari. A més, aporta una millor eficiència econòmica com a servei públic i facilita la gestió i la seguretat penitenciàries.

3. Les unitats dependents es mostren més eficaces que els centres oberts i les seccions obertes per acompanyar les persones de 3r grau en el camí cap a la desistència en el delictes. La taxa d'inactivitat delictiva en execució penal és del 89,8%, fins i tot més bona que la de la llibertat condicional.

4. L'aplicació de l'art. 86.4 (amb control telemàtic o sense) s'ha mostrat eficaç per a les persones amb una llarga condemna que presenten una bona evolució penitenciària i amb pronòstic baix de risc en reincidència. Si bé la taxa d'inactivitat delictiva en execució penal (84,4%) dona els mateixos resultats que la del 3r grau global (86,5%).

5. Els professionals dels centres penitenciaris fan, en general, classificacions adequades i seguiment de mesures adaptades als casos. Tot i així, les dades de la recerca posen de manifest que hi ha marge de millora per ampliar el nombre de persones penades que es poden beneficiar del règim obert (en les seves diferents modalitats) i la llibertat condicional, **sense** (i destaquem aquest aspecte) **augmentar el risc de reincidència**. Una dada que confirma aquesta conclusió és que el 78% dels classificats en 2n grau *filtrat* han sortit en llibertat definitiva des de 2n grau i, en canvi, 8 de cada 10 d'aquestes persones s'han mantingut desistents en el delictes durant el període de seguiment.

6. Els perfils dels desistents i dels reincidents confirmen tot allò que hem estat dient en recerques anteriors de reincidència respecte de les variables de risc i les variables de protecció.

7. Una de les principals aportacions d'aquest estudi és que les dones són el col·lectiu que millor aprofita de manera efectiva el medi obert com a forma de progressió de grau: el 82,2% de les dones hauran progressat a medi obert en finalitzar la condemna, molt per sobre del que ho fan els homes (64,1%). La meitat de les dones arribarà a l'LC i complirà la mesura amb menys incidències que els homes. Això es veurà reflectit en els resultats de reincidència, en què la taxa de reincidència d'execució penal per a les dones és del 9,2% enfront del 15,4% dels homes.

8. Com hem destacat en d'altres recerques, també en aquesta trobem que un percentatge (16,6%) dels nous ingressos penitenciaris per reincidència tenen

com a pena principal un impagament de multa (Responsabilitat Personal Subsidiària). Resulta sorprenent que quasi 1 de cada 5 reincidentes torni a la presó per aquest motiu i amb un col·lectiu majoritàriament format per persones catalogades de baix risc de reincidència per la mateixa naturalesa de la recerca.

9. Aquesta recerca ha valorat el grau d'acceptació de les propostes d'LC fetes en la recerca anterior per part dels equips de tractament dels CP. Els resultats dibuixen una gran disparitat de valoracions respecte de l'acord personal dels professionals i la viabilitat de dur-les a terme als centres corresponents.

10. Els resultats d'aquesta recerca encara es refereixen a la situació anterior als canvis legislatius promoguts l'any 2015 en matèria penal. Tots els estudis consultats coincideixen a assenyalar que els canvis legislatius han estat fets per endurir encara més les condicions d'accés al medi obert, en general, i a la llibertat condicional, en particular. Aquests canvis hem demostrat a la recerca que no se sustenten en dades estadístiques ni amb estudis que justifiquin l'enduriment o que acreditin que el compliment íntegre de les penes en medi tancat millora els resultats de reincidència i de protecció a les víctimes de delictes. Ans el contrari. Tots els resultats apunten que l'eficàcia va en el sentit oposat al que s'ha legislat.

11. En conseqüència, estimem que els bons resultats presentats en aquesta recerca no es repetiran en properes edicions, en què ja s'estudiarà la població penitenciària a qui s'han aplicat els canvis legislatius en matèria de l'LC i que ja han comportat, per exemple, una reducció en els dos darrers anys (2017 i 2018) del nombre d'interns en LC i de llibertats condicionals concedides (Font: *Descriptors estadístics de serveis penitenciaris i rehabilitació*, Departament de Justícia).

8.3. Propostes

1. Cal dissenyar una *Pla de Difusió* ampli dels resultats obtinguts en aquesta recerca entre tot el personal penitenciari i els operadors jurídics (jutges, fiscals, advocats), per tal d'incentivar un ús més gran del règim obert (en totes les

modalitats) i la llibertat condicional, en línia dels objectius fixats en aquest tema, pel Pla estratègic de l'execució penal d'adults (PEEPA).

2. Atès que el PEEPA té com un dels principals objectius estratègics l'extensió de la cultura de l'avaluació en tot l'àmbit de l'execució penal d'adults, es proposa crear els mecanismes oportuns per fer el seguiment del nivell d'implantació i impacte de les propostes de millora proposades i acceptades per la mateixa Secretaria Sectorial.

3. Dins del pla de formació estratègic, convindria fer actuacions individualitzades i temporalitzades anualment per a cada centre penitenciari, per afrontar amb garanties qualsevol millora que es vulgui introduir en el foment d'aquestes mesures. Es proposa començar per les propostes en què l'equip es vegi més fort i segur, com a estratègia útil i eficaç per apoderar equips, establir procediments i rutines. Deixar per a una segona fase aquelles mesures que encara estiguin molt allunyades de la pràctica quotidiana de cada centre.

4. Potenciar l'ús de les UD vistos els efectes positius que comporten com a eina pont entre la presó ordinària i el pas per la llibertat condicional. Potenciar informes, foment i difusió de les bones pràctiques que estiguin relacionades en la seva forma d'intervenció.

5. Aplicar els canvis proposats en l'estudi de Gómez *et al.* (2016) sobre la presó per impagament de multa (RPS), atesa l'escassa eficàcia que aquesta mesura ha demostrat al llarg dels anys i l'elevat cost econòmic i humà que cal invertir per sostenir-la.

6. Els bons resultats obtinguts en el tractament de les dones en medi obert recomana mantenir-ne l'ús actual. Les pràctiques d'intervenció s'han demostrat ajustades a les necessitats criminològiques de les internes i efectives de cara a la seva reinserció i al desistiment en el delicte, per la qual cosa, en la mesura del que sigui possible, caldria sistematitzar-les i tenir-les protocol·litzades per fer-les exportables als col·lectius masculins. D'altra banda, cal promoure un desplegament territorial de recursos d'unitats dependents amb perspectiva de gènere que donin resposta a aquells casos que puguin ser proposats en qualsevol centre penitenciari de Catalunya.

7. En la mesura del que sigui possible, caldria donar a conèixer els resultats d'aquest tipus d'estudis als legisladors i gestors polítics involucrats en els possibles canvis de lleis en matèria penal, per evitar la promoció de mesures contràries a les recomanacions europees i els estudis internacionals. En aquest sentit, es fa imprescindible dissenyar una política de comunicació social seriosa i consensuada entre tots els actors socials, allunyada del populisme punitiu, que fomenti la translació d'aquests resultats a programes concrets d'intervenció penitenciària amb la finalitat d'aconseguir la pau social i la justícia restaurativa.

8. La llibertat condicional és una bona eina rehabilitadora i garantista del camí cap al desistiment. Juntament amb altres mesures de medi obert. En aquest sentit, convindria motivar la revisió de les modificacions legislatives que en dificultin l'ús i revertir-les.

Considerem que moltes de les propostes fetes en l'estudi anterior (Capdevila *et al.*, 2014) són vigents i recomanables de ser tingudes en consideració amb més arguments empírics encara, per la qual cosa hem fet una recollida actualitzada que faciliti la tasca del lector.

Propostes vigents de l'estudi anterior (Capdevila *et al.*, 2014):

- Potenciar la concessió de l'LC a interns de perfil de risc mitjà i alt segons el RisCanvi i destinar-los la major part de recursos, en detriment dels que presenten un risc baix i no els necessiten.
- Augmentar l'aplicació del règim de 3r grau com a procés natural previ a la concessió de l'LC.
- Intensificar la supervisió dels casos en els primers mesos, coincidint amb el període de més risc de reincidència (primers 3-9 mesos). En aquests casos, ampliar el programa individual de seguiment (PIS) fent èmfasi en el tractament més que en la supervisió.
- Fomentar des d'un inici la reparació a la víctima com a part del procés de rehabilitació, per tal que el procés de treball quedi clar des del primer moment.

- Elaborar i implementar plans de formació específics en competències pròpies dels tècnics de tractament en el marc del procés de rehabilitació.
- Enfortir la figura dels comandaments intermedis com a element clau en la coordinació dels equips interdisciplinaris en la gestió del procés de rehabilitació dels interns, especialment pel que fa a la gestió del risc i l'aplicació eficient i eficaç de la cadena permissiva i com a figura de suport per als treballadors.
- Impulsar fòrums de bones pràctiques i fer difusió de les experiències d'èxit en l'àmbit de l'LC i de tot el pas pel sistema penitenciari.
- Conscienciar els diferents actors (el mateix intern, els equips de tractament i l'opinió pública) que l'LC és una etapa més dins del procés de rehabilitació i és una eina eficaç per integrar l'intern en la comunitat i afavorir el desistiment del delictes.

9. Referències bibliogràfiques

Armendáriz, C.(2015). “Líneas generales de la reforma del Código Penal” en *expansion.com* consultat el 4 de gener de 2019 i disponible a <https://hayderecho.expansion.com/2015/06/10/lineas-generales-de-la-reforma-del-codigo-penal/>.

Ballester, R. M. (2016). “El flujo penitenciario español”. *Revista Crítica Penal y Poder*, 10, pp. 83-122.

Bassett, R. (2016). *Parole in Sweden and Canada: a cross-cultural review of risk and electronic monitoring parole practices*. Suècia: Malmö University.

Bettles, S., Rich, B., i Bourne, R. (2016). “Managing challenging residents: Putting the Knowledge and Understanding Framework (KUF) into practice in Approved Premises”. *Probation Journal*, 63(4), p. 425-432.

Beyens, K. (2017). Electronic monitoring and supervision: A comparative perspective. *European Journal of Probation*, 9(1), p. 3-10.

Boone, M., Van der Kooij, M., i Rap, S. (2017). “The highly reintegrative approach of electronic monitoring in the Netherlands”. *European Journal of Probation*, 9(1), p. 46-61.

Bruce, M., Crowley, S., Jeffcote, N., i Coulston, B. (2014). “Community DSPD pilot services in South London: Rates of reconviction and impact of supported housing on reducing recidivism”. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 24(2), p. 129-140.

Burusco, M. S. B. (2016). “La libertad condicional conforme a la LO 1/2015, de 30 de marzo: ¿Instrumento diseñado para prolongar el control penal?”. *Estudios Penales y Criminológicos*, 36, p. 663-710.

Capdevila, M., Ferrer, M., Blanch, M., Framis, B., Coloma, A., Domínguez, G., Comas, N., i Boldú, A. (2014). *La llibertat condicional a Catalunya*. (Recerques CEJFE) Disponible a: http://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/recerca/cataleg/crono/2014/llibertat_condicional/llibertatCondicionalCat_recerca_CA.pdf

Capdevila, M., Ferrer, M., Blanch, M., Andrés, A., Framis, B., Comas, N., Garrigós, A., i Mora, J. (2015). *Taxa de reincidència penitenciària 2014*. (Recerques CEJFE) Disponible a: <http://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2015/reincidencia-2014/>

Cid Moliné, José (2017). “¿Un derecho penal sin pena de prisión?” En J. M. Silva Sánchez, J: J. Queralt, M. Corcoy i María Teresa Castiñeira (oords.). *Estudios de derecho penal: homenaje al profesor Santiago Mir Puig*, Montevideo: B de F. (pp. 41-54).

Cid, J. i Andreu, A. (2017). "European Prison Policy and Spanish Prison Practices: Understanding Confluences and Gaps". En T. Daems i L. Robert (eds.), *Europe in Prisons* (pp. 255-289). Londres: Palgrave Macmillan.

Cid, J. i Tébar, B. (2013). *Regresión a segundo grado: causas y consecuencias*. (Recerques CEJFE) Disponible a: <http://cejfe.gencat.cat/es/recerca/catalog/crono/2013/regressio-2n-grau/>

Costanza, S. E., Cox, S. M., i Kilburn, J. C. (2015). "The impact of halfway houses on parole success and recidivism". *Journal of Sociological Research*, 6(2), p. 39-55.

Di Tella, R. i Schargrotsky, E. (2013). "Criminal Recidivism after Prison and Electronic Monitoring". *Journal of Political Economy*, 121(1), p. 28-73.

Doggett, L. (2017). "Probation hostels'(Approved Premises) contribution to public protection, rehabilitation and resettlement". *Probation Journal*, 64(4), p. 427-429.

Dünkel, F. (2017). "European penology: the rise and fall of prison population rates in Europe in times of migrant crises and terrorism". *European Journal of Criminology*, 14(6), p. 629-653.

Echeverri, J. A. (2010). "La prisionalización, sus efectos psicológicos y su evaluación". *Pensando Psicología*, 6(11), p. 157-166.

Fernández Bermejo, D. (2015). "La desnaturalización de la libertad condicional a la luz de la Ley Orgánica 1/2015, de 30 de marzo, de reforma del Código Penal". *La Ley Penal*, 115, p. 3-9.

Fernández, D. i Medina, O. (2016). El beneficio penitenciario del adelantamiento de la libertad condicional en España. Análisis histórico-evolutivo de la institución. *Revista Criminalidad*, 58(1), p. 97-110.

Flore, D., Bosly, S., Honhon, A., i Maggio, J. (eds.) (2011). *Probation Measures and Alternative Sanctions in the European Union*. Cambridge - Anvers - Portland: Intersentia.

Guisasola, C. (2017). *La libertad condicional. Nuevo regimient jurídico conforme a la LO 1/2015 CP*. València: Tirant Lo Blanch.

Hajdari, A. (2016). "Conditional Release of Convicted Persons in Kosovo". *International Journal of Research in Humanities and Social Studies*, 3(7), pp. 32-39.

Haney, C. (2002). *The Psychological Impact of Incarceration: Implications for Post-Prison Adjustment*. En la conferència "From Prison to Home". Department of Health and Human Services, Washington.

Henneguelle, A., Monnery, B., i Kensey, A. (2016). "Better at Home than in Prison? The Effects of Electronic Monitoring on Recidivism in France". *Journal of Law and Economics*, 59, p. 629-667.

Ibáñez, A. i Cid, J. (2016). *La reinserción de las personas que finalizan condena en régimen ordinario*. (Beques d'investigació, CEJFE). Disponible a: <http://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/catalog/crono/2011/desestiment-empresonats/>

Linney, J., O'Leary, C., i O'Leary, C. (2013). "The role of stable accommodation in reducing recidivism: what does the evidence tell us?" *Safer Communities*, 12(1), p. 5-12.

Leganés Gómez, S. (2015). "La prisión abierta telemática en España". *La Ley Digital*, 5625.

Marklund, F. i Holmberg, S. (2009). "Effects of early release from prison using electronic tagging in Sweden". *Journal of Experimental Criminology*, 5(1), p. 41-61.

Mateos, P. G. (2009). "Unidades dependientes: la cárcel sin rejas como alternativa a la crisis de la prisión". *EduPsykhé: Revista de Psicología y Psicopedagogía*, 8(2), p. 127-143.

Ndrecka, M., Listwan, S. J., i Latessa, E. J. (2017). "What works in reentry and how to improve outcomes". En *Prisoner reentry* (p. 177-244). Nova York: Palgrave Macmillan.

Nistal, J. (2015). "El nuevo régimen jurídico de la libertad condicional en la Ley Orgánica 1/2015, de reforma del Código Penal. De la teoría penal a la praxis penitenciaria". *Revista Aranzadi Doctrinal*, 5, p. 219-238.

Ortega Calderón, J. L. (2015). "El nuevo régimen temporal de la libertad condicional en el Código Penal tras la reforma operada por LO 1/2015, de 30 de marzo". *Diario La Ley*, 8652 (24).

Padfield, N., Van Zyl Smit, D., i Dünkel, F. (2010). *Release from Prison. European policy and practice*. Devon (UK): Willan Publishing.

Palop Belloch, M. (2016). "Sistema de vigilancia electrónica". *La Ley Digital*, 8698, p. 1-10

Pastor Seller, E. i Torres Torres, M. (2017). "El sistema penitenciario y las personas privadas de libertad en España desde una perspectiva internacional". *Política Criminal*, 12(23), p. 124-150.

Petersilia, J. (2004). "What works in prisoner reentry? Reviewing and questioning the evidence". *Federal Probation*, 68, 2. Recuperat a: http://www.caction.org/rrt_new/professionals/articles/PETERSILIA-WHAT%20WORKS.pdf

Rodríguez, A. D. (2016). "Ocupación carcelaria. Hipótesis acerca del descenso de la población penitenciaria en España". *Estudios Penales y Criminológicos*, 36, pp. 447-483.

Rope, O. i Sheahan, F. (2018). *Global Prison Trends 2018*. Londres: Penal Reform International i Thailand Institute of Justice.

Tébar, B. (2006a). *El modelo de libertad condicional español*. Pamplona: Aranzadi.

Tébar, B. (2006b). "La aplicación de la libertad condicional en España". *Revista de Derecho Penal y Criminología*, 18, p. 283-315.

Torres, N., Luque, E., Rodríguez, M. J., Villacampa, C., i Moron, E. (2008). *La utilització dels sistemes de control electrònic monitorat a la població penada a Catalunya*. 2007. (Beques d'investigació, CEJFE). Disponible a: <http://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/catalog/crono/2008/control-electronic-monitorat/>

Vanhaelemeesch, D., Vander Beken, T., i Vandeveldel, S. (2014). "Punishment at home: Offenders' experiences with electronic monitoring". *European Journal of Criminology*, 2(3), p. 273-287.

Willis, M. (2018). *Supported Housing for Prisoners Returning to the Community: a review of the literature*. Australian Institute of Criminology.

Wong, J. S., Bouchard, J., Gushue, K., i Lee, C. (2019). "Halfway out: an examination of the effects of halfway houses on criminal recidivism". *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(7), p. 1018-1037.

Yagüe, C. R. (2018). "Un análisis de las estrategias contra la sobrepoblación penitenciaria en España a la luz de los estándares europeos". *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, 20 (5), p. 1-68.